

Fondatori: George Bacovia, Grigore Tabacaru (1925)

ateneu

www.ateneu.info
ateneubc@gmail.com

Revistă
de cultură

Nr. 619

• Revistă editată de Consiliul Județean Bacău • Anul 58 (serie nouă) • martie 2021 • 4,00 lei •

Adrian JICU

Lauda Omului
sau despre frumusețea
pierdută a lumii

pagina 3

Elena CIOBANU

Mult prea albul
Chaucer

pagina 9

Rodica LĂZĂRESCU

Citizen Savin

pagina 10

Carmen MIHALACHE

Jurnal. Bacău

- apel pentru recuperarea
unei clădiri de patrimoniu •

pagina 13

• Ilustrația numărului: Letiția Opreșan •

Irina-Amalia BĂCĂOANU

Despre celebritate și anonim.
Sindromul Greta Garbo

pagina 16

Ana PARASCHIVESCU

Rafinament și poezie:
Simona-Grazia Dima

pagina 21

Fragmentarium

DE 13 ORI. S-a încheiat ediția a XIII-a a Festivalului „Romeo și Julieta la Mizil”, eveniment la care Universitatea „Vasile Alecsandri” este partener. Organizatorii au editat o antologie de poezie și epigramă, din care cităm debutul tematic al lui Teodor Baconschi: „Decât să torturezi o poezie/ Provocând a minții dramă./ Mai bine-ăsterne pe hârtie/ O bătrânească epigramă”.

ACUM UN SFERT DE VEAC. „Jurnalul unui cititor de imagini” al lui Adrian Guță (în „Observator cultural”) e o cronică de eveniment atractivă pentru mulți iubitori de artă. „Bună expoziția băcăuanilor la Galeria Calderon, mai ales sculptura lui Gheorghe Zărnescu”, notează în numele zilei de 2 mai 1996.

CENTENAR „ALECSANDRI”. Am remarcat două semne ale pregătirii evenimentului din toamnă – aniversarea a 100 de ani de la înființarea Colegiului Național „Vasile Alecsandri”: Margareta Fănar (n. 1924), eminentă profesoară de limba și literatura română la acest liceu, a fost felicitată de 8 Martie și invitată de pe acum la sărbătorire; au început demersurile pentru a recupera soclul original al bustului lui Vasile Alecsandri, operă de artă aflată în grădina Colegiului.

PLUS PUBLICISTIC. În „Tribuna” clujeană, citim în oglindă două texte înrudite: „Eminescu, începutul continuu”, de Irina Petraș (după titlul cărții lui Ion Caraion „Bacovia – sfârșitul continuu”), la pag. 14, și „Asemănări și diferențe de viziune estetică-literară în poemul lui George Bacovia, *Plumb de iarnă*” și cel al lui Gottfried Benn, *Bar de noapte*”, de Iulian Cătălul, la pag. 15. Profesionalism de tehnoredactor, dar și, probabil, reflexul memoriei culturale.

AMINTIREA CA TERAPIE. Aflăm tot din „Tribuna” că „psihologii recomandă drept tehnică în depresii sau anxietate reactualizarea bucuriilor”. Suntem invitați, așadar, „să cotrobăim prin anii copilăriei, să scoatem la iveală micile mari bucurii: un tort de aniversare, o întâmplare cu bunicul, un cireș în care ne-am suit și când am sărit apoi jos nu mai avea pic de fructe, orice, fie și cânepa palancă a tușii Mărioara sau caprele cu râie ale Irinucii” (Cristina Struteanu). Merită încercat.

TREI, DOAMNE... Vestitul învățător Gheorghe Crihan (n. 1928) mi-a oferit un nesperat cadou: de 1 martie, mi-a vorbit (în fața reportofonului) despre familia Bacovia: poetul, soția-poetă și fiul, Gabriel. Pe toți trei i-a cunoscut în Bacăul secolului XX.

MULȚUMIRI. Ne scrie din Capitală profesoara Irina Radulian, mulțumindu-ne pentru faptul de a-i expedia numărul din „Ateneu” în care C. Călin publică corespondența sa cu omul de școală și de cetate Virgiliu Radulian. S-au confirmat încă o dată calitățile umane și profesionale ale soțului ei.

AD MULTOS ANNOS! Elisabeta Bostan, regizoarea absolută (n. 1 mart. 1931, Buhuși); Ștefan Munteanu, eminescologul (70) IN MEMORIAM. Ioan Micu, animatorul cultural și obștesc; Eugen Elisei, fizicianul alecsandrian

AI. IOANID

Gabriela Adameșteanu, laureata Premiului Național pentru Proză „Ion Creangă”

În ziua de 1 martie 2021, la aniversarea a 184 de ani de la nașterea marelui nostru clasic, a avut loc la Piatra-Neamț Gala finală a acordării Premiului Național pentru Proză „Ion Creangă”, *Opera omnia*, ediția a V-a, în organizarea Centrului pentru Cultură și Arte „Carmen Saeculare” Neamț și a Societății Scriitorilor din județul Neamț, proiect cultural finanțat de Consiliul Județean Neamț.

La această ediție, din juriul național au făcut parte: acad. Nicolae Breban (președinte) și criticii literari Bogdan Crețu, Mircea A. Diaconu, Constantin Dram, Adrian-Dinu Rachieru, Theodor Codreanu și Cristian Livescu. Conform regulamentului, lista finală a prozatorilor nominalizați a fost stabilită în urma unei anchete realizate de organizatori în mediile literare. Selecția rezultată a cuprins următorii autori (în ordine alfabetică): Gabriela Adameșteanu, Ștefan Agopian, Radu Aldulescu, Petru Cimpoeșu, Radu Cosașu, Doina Ruști și Dumitru Tepeșneag. Juriul a decis ca în acest an Premiul să revină scriitoarei Gabriela Adameșteanu, aceasta alăturându-se celorlalți laureați de până acum: Dumitru-Radu Popescu (2017), Nicolae Breban (2018), Eugen Uricaru (2019), Dan Stanca (2020).

În deschiderea Galei, organizată *on line*, conform rigorilor dispuse în perioada pandemiei, a fost citit mesajul acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, în care se spune, printre altele: „Acordarea și în 2021, adică la a cincea ediție, a

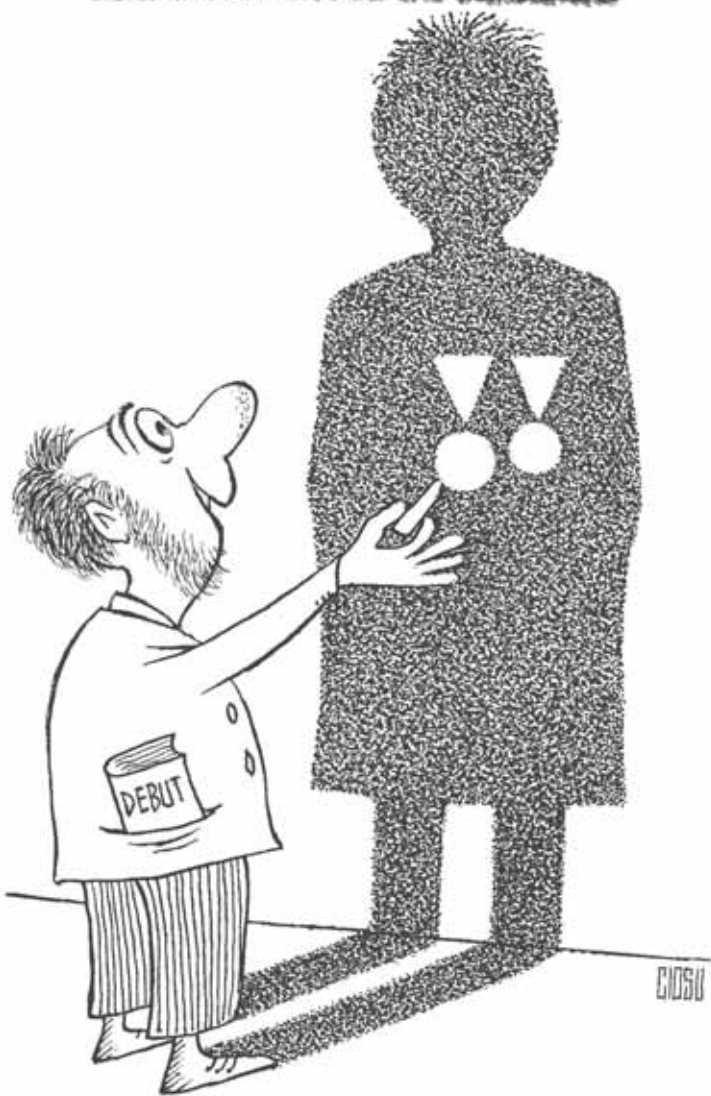

Premiului Național pentru Proză *Ion Creangă*, în organizarea Centrului pentru Cultură și Arte «Carmen Saeculare» din județul Neamț, demonstrează că mai există încă măsură în lucruri, chiar și atunci când marasmul ne copleșește și că – vorba cronicarului – «nasc și la Moldova oameni». Un mesaj emoționant a fost transmis în direct din partea reputatului actor Dorel Vișan: „Mă bucur că este la Piatra-Neamț o flacăra pe care o țineți aprinsă pentru cultura românească. Eu sunt legat definitiv de această personalitate a neamului nostru, Bădia Ion, pentru că am interpretat, într-un moment al carierei mele, rolul Ion Creangă în filmul lui Nicolae Mărgineanu *Un bulgăre de humă*”. În continuare, acad. Nicolae Breban a spus: „Anul acesta Premiul Ion Creangă a fost acordat, cu unanimitate de voturi, prozatoarei Gabriela Adameșteanu, pe care vrem să o felicităm. Cu ocazia participării mele la manifestările dedicate acestui

Premiu, am descoperit nordul Moldovei. Sunt bucuros să constat că Moldova contribuie la amploarea conștiinței literare românești actuale. Premiul de la Piatra-Neamț se ridică, prin valoarea scriitorilor premiați până acum și prin valoarea sa financiară, la nivelul celui de la Botoșani, dedicat lui Mihai Eminescu”. Universitarul ieșean Bogdan Crețu a adăugat: „M-am uitat pe lista nominalizaților de anul acesta, una cu scriitori mari. Și au rămas alții, la fel de mari, în afara listei. Asta demonstrează că avem o literatură valoroasă.”

Laureata Gabriela Adameșteanu a ținut să menționeze: „Premiul Național pentru Proză *Ion Creangă* mi s-a părut important de la instituirea sa. Lângă Premiul *Mihai Eminescu* de la Botoșani, în mitologia noastră culturală, la fel ca în viața lor reală, stă acum Premiul *Creangă* de la Neamț. Două repere esențiale ale literaturii române, darurile Moldovei pentru întreaga Românie. Mulțumirile mele se îndreaptă către juriul cu o distinsă componentă academică, istorici și critici literari, de înalt profesionalism. Mai există un motiv, nu neapărat ultimul, care mă emoționează: m-am născut nu departe de Neamț, la Târgu-Ocna, sub cerul Moldovei, și i-am simțit tot timpul lumina, deși l-am părăsit la 4 ani. Am crescut cu poveștile lui Creangă, citite la început de tatăl meu, un mare admirator al lui. Creangă nu trebuie cantonat la vârsta copilăriei; el se cuvine citit la maturitate, ca depozitar al unei culturi esențiale”. (C. LIVESCU)

d'ale lui Ciosu

Idealistul francofon, Emilia Munteanu

Pentru profesoara de limba și literatura franceză nu a existat odihnă când era vorba de menirea sa de dascăl. O spun cu admirație și acum foștii colegi: „A înlesnit, de-a lungul a peste patru decenii, generațiilor de elevi și studenți, colegilor de la catedră să afle calea labirintică a bucuriei cărții. Pătrunsă de gândul culturii fără frontiere, iubitoare a scenei, atrasă de înălțimea și simplitatea arcaadelor, a privit, cu spirit creștin, și viețuirea, și trecerea. Și cum pentru omul deplină dăruiri nu există cortină de final, căci scena rămâne animată de cei mulți în care a sădit încrederea în rostul și în rodul înțeleptei osteneți, i se cuvine înțeleasă plecarea, sub semnul horatianului *Non omnis moriar*” (Ecaterina Crețu); „Unei ființe precum a fost ea i se potrivește minunat definiția pe care Schiller o dădea lui *die schöne Seele*: *Într-un suflet frumos așa sunt orânduite lucrurile, încât afectivitatea și rațiunea, datorită și pioșenia se armonizează*” (Mihai Botez).

I. DĂNILĂ

Revista de Cultură ATENEU

Inițiator al seriei noi (1964): Radu CÂRNECI

Director: Carmen MIHALACHE

Redactori: Ioan DĂNILĂ (redactor asociat), Adrian JICU, Marius MANTA, Dan PERȘA, Ștefan RADU (secr. gen. de red.), Violeta SAVU

• Contabilitate: Alina GRIGORAȘ • Culegere texte: Mădălina Olaru •

• Redacția: Bacău, Str. Caișilor, nr. 7 • Tel./Fax: 0234-512497 •

• e-mail: ateneubc@gmail.com • Materialele nepublicate nu se restituie. •

• Tipărită la Tipografia ELENA Bacău • www.tipografiaelena.ro • ISSN 1221-5813 •

• Cititorii se pot abona direct, la redacție, sau cu plata prin virament la Trezoreria Bacău, cont: RO42 TREZ 0612 1G33 5000 XXXX

Ioșca, recentul roman semnat de Cristian Fulaș (Iași, „Polirom”, 2021), este un poem epic de o măreție liniștită, un splendid elogiu adus Omului. El curge aidoma unui fluviu care străbate, când molcom, când năvalnic, munți și dealuri, păduri și câmpii, până a se vărsa, implacabil, în apele mării celei mari.

Geneza

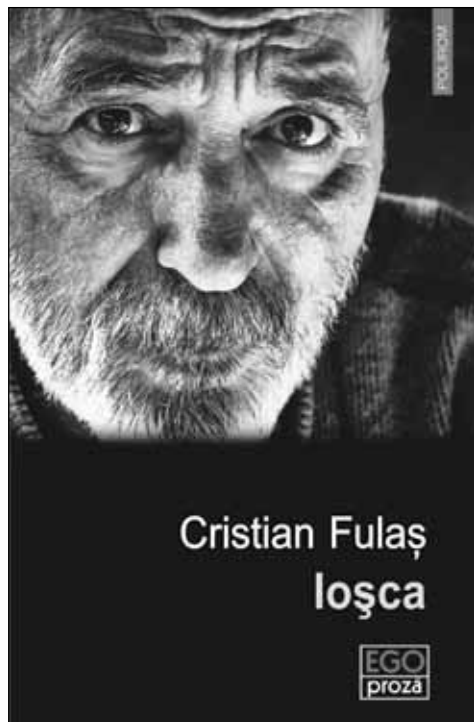
Plasată pe Vale, departe de lumea dezlănțuită, povestea lui *Ioșca* actualizează mai multe paliere mitice. În primul rând, pe cel biblic, al Facerii, vorbind despre nașterea unei lumi, undeva în creierii munților, unde muncitori veniți de prin satele și orașele dimprejur construiesc o cale ferată pe care nu o vor termina niciodată. Aciuaiți în barăci ruginite sau prin remorcile utilajelor, ei trăiesc aidoma animalelor, înțelegându-se din priviri și tăceri, mediate întotdeauna de horincă. Pentru că aici se bea și se muncește, se muncește și se bea. Din durerile lor surde se hrănește această lume nouă, care, de fapt, marchează o încercare de a întoarce spatele comunismului înfloritor, pentru că aici mâna lungă a ideologiei ajunge rar și are putere vremelnică. Pentru că aici cuvântul „tovarăș” e rostit cu subînțeles, stărnind surâsurile elocvente, iar vizitele de lucru ale unor importante personaje de la centru nu alterează viața de zi cu zi a unor oameni simpli, lipsiți, într-un anume fel, de conștiința păcatului.

Pe mitul biblic se grefează problema rădăcinilor, căci Molnar Iozsef (zis *Ioșca*) descinde dintr-un mitic fierar, coborât de dincolo de munți, dintr-o istorie tulbură, care se pierde în negura vremurilor. Ei au trăit neștiuți, din tată-n fiu, nevoindu-se a supraviețui și a-și păstra, peste secole, meșteșugul, ca unii care au înțeles că atât le-a fost dat: „Și au fost mulți fii și multe fiice în neamul acestuia *Ioșca*, toți neștiuți, toți morți și îngropați în vreun țințir sau altul, toți fără nicio însemnătate pe lumea aceasta, iar în aceea zi, la acestea gândindu-se, *Ioșca*-și sprijinea falca-n mână, stătea așezat pe lavița prinsă-n cuie de peretele din dreapta al casei cu numărul de inventar 13042, număr scris cu vopsea albă pe ușa de la intrarea în camera de locuit, număr care semăna în mod straniu cu numărul tatuat pe mâna lui; nu, nu erau aceleași cifre, dar ele păreau măzgălite în carnea lemnului așa cum cele câteva cifre în aceea zi stăteau îngropate și aproape ilizibile în încheietura mâinii stângi a bătrânului”.

Paradisul pierdut

S-ar putea crede că Valea e un tărâm utopic, unde stăpânirea civilizației încetează. Nici pomeneală. E mai degrabă o Vale a Plângerii, cu oameni aspri, care se ascund de ei înșiși, dar nu reușesc întotdeauna să scape. Trăiesc, cu toții, de pe-o zi pe alta, parcă în afara timpului, refuzând tot ce le-ar putea periclită armonia: „Auzi, să aducă el pe vale electricitate și asfalt, să strice frumusețea lumii lor și să aducă o omenire întreagă acolo, să nu mai fie pace și liniște...” Ce se petrece aici echivalează cu un soi de regresie către arhaic, fiindcă domnesc legi nescrise, ale unor foști tovarăși de drum, care, după 1989, au grijă ca nimeni să nu poată cumpăra acest paradis. Nici măcar îmbogățirii revoluției, milionarii de carton, dornici să evadeze, în weekend, în acest colț de rai, lepădându-și măștile de politicieni, de afaceriști sau de interlopi.

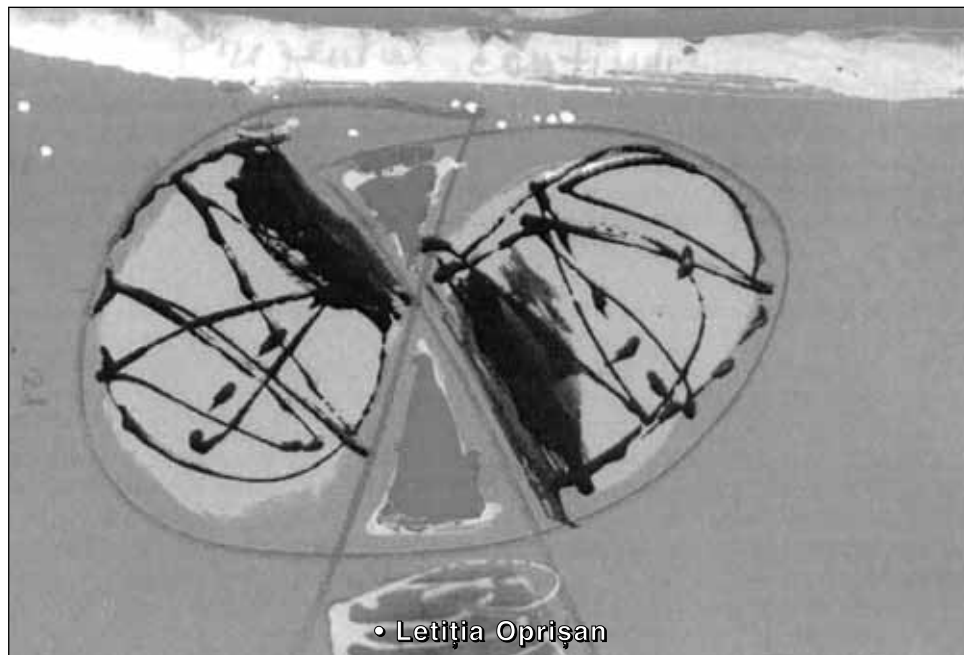
Dincoace de barieră, se trăiește și se moare altfel, după ritmuri care scapă înțelegerii comune. Adâncul popă Andrei (bun cunosător al sufletului omenesc), straniul medic de la sanatoriu (doctorul de mașini, trimis aici fiindcă în fiecare seară ieșea în intersecție și dirija circulația în chiloți) și maestrul Vasile (fost ile-

Cristian Fulaș
Ioșca

EGO
proza

galist, cu relații sus-puse) alcătuiesc, alături de muncitorii în salopete soioase și de femeile sălbătice, o faună aparte. Ei recompun, la scară redusă, imaginea unui paradis pierdut și regăsit. Un paradis straniu, unde-și găsesc alinarea, ostoiindu-și sufletele apăsate de păcate. Și nu cumva chiar opscii (în care *Ioșca* ajunge după moartea Ilonei) este și el o formă a paradisului? Și nu cumva pacienții sunt și ei aidoma oamenilor primordiali, lipsiți de conștiința vinovăției și a păcatului, așa cum e femeia frumoasă și veselă, internată pentru că mânca

• Letiția Oprișan

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

„Expres cultural”, la nr. 50

La standarde ridicate se prezintă constant revista ieșeană cărmuită de Nicolae Panaite. Numărul jubiliar face o ne semnificativă concesie festivalului și se ține în continuare de cuvânt oferind cititorului produse de calitate. Și totuși, celor

din afara Moldovei nu le scapă impresia că la Iași „tradițiile apasă mai greu ca oriunde-n altă parte a României” (Al. Cistelecian), iar „Expres cultural”, „a rezistat furtunilor care tulbură periodic lumea tiparului” (Cristian Livescu). Sătmărenii le amintesc ieșenilor un vers al lui René Char: „Important e să faci parte din salt, nu din festin” (George Vulturescu), iar ateneiștii

bacăuani sunt convinși că „viitorul *Expresului* sună bine” (Carmen Mihalache).

Plumb 2-3/2021

Al doilea număr din an, dublu, cuprinde ca de obicei cronici literare (semnate de Constantin Dram, Ionel Necula, Livia Ciupercă,

Grigore Codrescu, Mioara Bahna, Ioan Țicalo, Petre Isachi, Cristina Ștefan, Lucian Strochi, Gina Zaharia ș.a.), proză, poezie, eseu, epigramă sau memorialistică. Pagini speciale (patru la număr, coordonate din umbră de Dumitru Brăneanu) sunt dedicate memoriei lui Calistrat Costin, sub un titlu amintind de creația acestuia: *De viață, de moarte, de lume*. (D. I.)

Adrian JICU
jicuanadrian@yahoo.com

Lauda Omului sau despre frumusețea pierdută a lumii

părțile rușinoase ale bărbaților cu care se culca, sau cea care i-a luat gâtul soțului beat, măruntindu-l pe tocătorul pentru rațe, sau fotograful care își ucidea victimele, după care le decupa, cu un cuțit, pielea feței, spre a o poza golindu-se de viață?

Bunul sălbatic și uitarea de sine

Deliberat sau nu, romanul atinge și problema bunului sălbatic, insinuând că existența coloniei de muncitori e mai aproape de virtuțile omului neperversit de civilizație. Și, nu o dată, este sugerată ideea că doar aici, în sânul naturii, individul se poate regăsi, așa cum face Ileana, muierea maestrului Vasile, care pornește câteodată prin munți, în căutarea lupului cu care se împreunase odinioară, ritualic. Pentru că nu unul, ci două suflete are omul, iar cel ascuns asta caută, starea naturală, dintâi.

De altfel, buni sălbatici se dovedesc, în definitiv, mai toți cei care trăiesc pe vale. În primul rând *Ioșca*, pentru că doar aici își poate domoli impulsurile animale, care amenințau să răbufnească, împingându-l să ucidă, așa cum făcuse în război. Prizonier la Cotul Donului și supraviețuitor al lagărelor sovietice, unde cunoaște umiliința, *Ioșca* vrea să uite și alege transferul de la uzina unde era ucenic pe vale. Aici are revelația nimicniciei și a predestinării, simțindu-se „fără nicio putere, jucărie de lemn în mâna unei sorți necunoscute”, așa cum fusese și pe front, unde ar fi putut să

piară ca mulți dintre camarazii săi. I-a fost însă scris altceva. Să poarte povara destinului, acceptându-i, stoic, loviturile. Traumele îl urmăresc pretutindeni, iar uitarea nu este posibilă, fiindcă experiențele trăite sunt adânc înrădăcinate în sufletul său chinuit. *Ioșca* – sugerează textul – e un om însemnat, a cărui istorie merită cunoscută. Iar dacă istoria mare o nivelează pe cea mică, salvarea vine prin scris, căci romancierul este, și el, un Creator, înzestrat cu puterea de a imortaliza.

La fel e maestrul Vasile, o mașinărie capabilă să omoare cu sânge rece, bântuit de remușcări, după crima pe care o săvârșise în tinerețe, când ucisese neamurile fetei pe care o iubea, fiindcă aceia se opuneau căsătoriei lor. Și, într-un fel, un bun sălbatic e chiar preotul, vinovatul moral pentru moartea unui om pe care îl tratase cu nepăsare. Și care acum a înțeles că adevărata lui misiune este de a fi aproape de ai săi, chiar și tăcând alături de ei sau împărțându-i din nesfârșita horincă lăsată de bunul Dumnezeu.

Cel din urmă om

Dar *Ioșca* e departe de a fi o simplă carte despre *Ioșca*. E un cânt dedicat celor mulți, care trec nevăzuți, fiindcă nimeni nu s-a oprit vreodată asupra lor, fiindcă viețile lor n-au nimic eroic. Dacă Moromete e cel din urmă țărăn, *Ioșca* e cel din urmă om. Prin el, Fulaș salvează o lume, plasată sub semnul fatalității, pe care personajele o acceptă senin: „Ei doi încă se mai vizitau zilnic, încă își beau paharul obișnuit în tăcere și mai schimbau câteva vorbe să nu creadă c-au murit, cum glumea preotul, iar amintirile de la o vreme începuseră să și le țină ascunse. Înțelegeau că lumea lor dispărea, înțelegeau că totul într-o zi avea să se schimbe și să devină de nerecunoscut, dar își spuneau, unul altuia și fiecare în sinea lui, că asta era viața și, la urma urmelor, merita trăită oricum”.

Se simte în text și o știință inefabilă a dozajelor, o remarcabilă adecvare a vocii narative, care stăpânește fără ostentație această lume ficțională în care oamenii se nasc, trăiesc și mor, în care bucuriile și necazurile se succedă firesc, după reguli prestabilite, care nu se cuvîn tulburate.

Cristian Fulaș e un prozator formidabil, năucitor prin cadența impecabilă a frazelor și prin darul de a povesti, natural și convingător, cum foarte puțini o pot face în literatura de astăzi.

Pictorița **Letiția Opreșan** este o artistă cu o personalitate puternică, policromă și un om fermecător, cu o poftă de viață contagioasă. Este neobosită, lucrând încontinuu, astfel că, acum ceva timp, ne-a surprins trimițându-ne la redacție, pe lângă un admirabil album de grafică, două volume de versuri: „Diminețile cu insomniile” și „Treptele tăcerii”, ultima conținând poezie și pictură. Ambele cărți au apărut la Editura „Coresi”, având o excelentă prezentare grafică. Așadar, printre picturi, artista așterne gânduri și rânduri, ea mărturisind că versurile au venit de la sine în viața ei, încă din perioada copilăriei. Ele sunt un „preaplin al ecoului produs de viață în sufletul meu”, spune Letiția Opreșan, precizând că nu se erijează „în poet”.

Poemele sunt scurte și au o anumită stare de tensiune, exprimând temperamentul ardent al artistei, voința ei de a nu lăsa spiritul să lanzezească. În prefața la „Treptele tăcerii”, criticul Constantin Călin notează: „Poezia Letiției Opreșan are caracterul propriei sincerități: e confesivă, autobiografică și, nu în ultimul rând, directă”. Un talent ambivalent, o artistă cu o viață interioară bogată, cu mult curaj intelectual și energie creatoare, pentru care *scrisul este o bucurie*, sunt cuvintele de recomandare ale criticului, care însoțesc drumul cărții spre cititor.

Autoare și cărțile lor

Prima carte de dramaturgie a colegei noastre Violeta Savu se numește „Ierburi otrăvite” și a apărut la Editura „Limes” din Florești, Cluj, având o sugestivă copertă realizată de artista fotograf Mia Nazarie. Violeta a publicat până acum patru volume de poezie, între timp având și o bogată activitate publicistică. Pasionată de artă în toate manifestările ei, de frumos sub toate formele, este o mare, neobosită cititoare, e cinefilă, e atrasă de teatru, are idei de spectacol, fiind, ocazional, și performer, și e îndrăgostită de pictură, de sculp-

tură, având gusturi sigure, rafinate. În chip esențial, rămâne poetă, filonul liric fiind ușor detectabil și în scrisul ei dramatic. Cele patru piese din volumul ei recent apărut au o compoziție foarte liberă (granițele dintre genuri fiind foarte fluide în literatura actuală), sunt imaginative și de inspirație preponderent livrescă. Una dintre acestea, „Clara și Robert. Hârtie cu portative” (inspirată din viața compozitorului Robert Schumann și a soției sale), a fost premiată la Concursul de Dramaturgie-Monodramă, organizat de Teatrul Municipal „Bacovia”. Celelalte se numesc „Menade”, „Iedera 14:41” și „Ionuț și Johnny”. Textele sunt frumos scrise, pentru că Violeta Savu, care trăiește sub fascinația cuvântului, așază verbul, cu puterea lui de a crea lumi, în prim-plan, explorându-i expresivitatea, ambiguitatea.

Îi dorim Violetei și șansa întâlnirii cu un regizor inspirat, care să-i urce piesele pe scenă, pentru că aici se petrece botezul unei scrieri dramatice.

Cea de-a doua carte a **Anei Paraschivescu**, cu un titlu frapant, „Între un coșmar și o

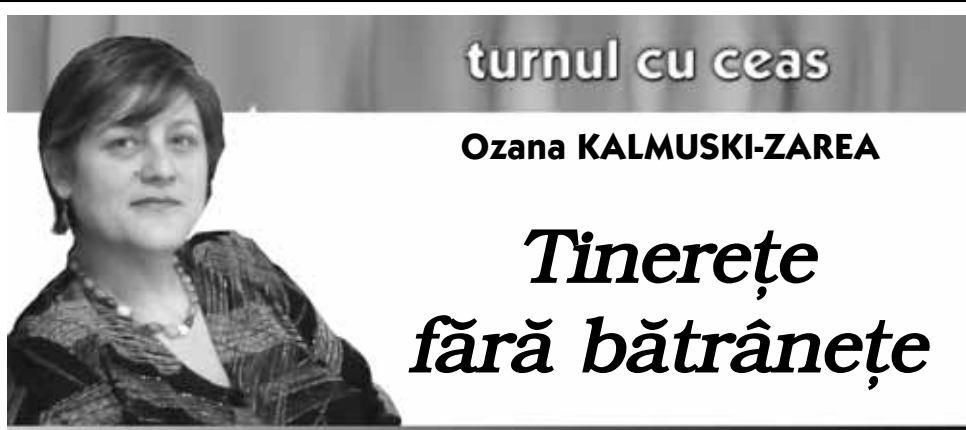

fotografie frumoasă”, îi este dedicată Norei Iuga, fiind, implicit, un exercițiu de admirație pentru marea poetă, lucru rar în zilele noastre, puse mai curând pe demolite, pe vehementă negare. De fapt, ea consideră că acest volum, girat de Casa de Pariuri Literare, este adevăratul ei debut, despre care Nora Iuga scrie cu mare empatie, Ana apărându-i ca o poetă „grozavă, originală”. Mergând ea însăși, dintotdeauna, *alături de drumul*, Nora Iuga o prezintă cu generozitate pe autoare, care „bate cărările nemarcate” și nu-și trădează crezul artistic, luptându-se cu sine ca să învingă de fiecare dată, „fiindcă nu defilează cu învingătorii”. Pentru Ana Paraschivescu, poezia este jurnal existențial, memoria ei. Pariem și noi pe talentul tinerei poete și îi așteptăm cu încredere viitoarele cărți. **(C. MIHALACHE)**

În 8 martie, acum 110 ani, la Piatra-Neamț, se naștea Emanuel* Elenescu. Asemenea tuturor marilor artiști, Elenescu a rămas până la 92 de ani un copil; dar un copil care nu s-a temut de nota la purtare. Asta pentru că, în serenisima Sa generozitate, Creatorul l-a înzestrat cu un simț special care, din păcate, se regăsește din ce în ce mai rar printre contemporani – cel al umorului. În afară de muzică, unde se dovedea un adevărat tiran la pupitru, nimic nu i se părea destul de serios încât să nu primească tifa sa sfichiuitoare. Ceea ce deosebea acest comportament, veșnic zeflemist, față de cel al altora se poate rezuma prin observația că nimeni nu se supăra. Nu-și făcea dușmani. Singurul său dușman? Prostia. Modest, dar bogat sufletește, a rămas un model într-o lume din care aceste modele au dispărut și nici nu par să mai răsară.

Din 1961 și până în 2002, când a susținut ultimul său concert în Bacău, Elenescu a fost prezent în viața muzicală a orașului al cărui cetățean de onoare este. Un excelent muzician care a înregistrat peste 5000 de minute de muzică românească și din creația universală, un dirijor de la care toate orchestrele țării au învățat marea muzică.

„Am avut succese mari atunci – Orchestra Radio era bună, foarte bună! În Franța am dirijat la Metz, Toulouse, Nisa, unde l-am cunoscut pe Igor Markevitch. Când m-am prezentat, am precizat: «Pe mine mă cheamă *Elenescu*, nu *Enescu!*», și el mi-a răspuns în franceză: «Să nu crezi matală că eu sunt așa de tâmpit să te confund cu *Enescu!*» Iar eu i-am răspuns: «Mersi!»

turnul cu ceas

Ozana KALMUSKI-ZAREA

Tinerete fără bătrânețe

Am mai dirijat la Havana Orchestra Națională, care era plină de... bulgari! Am condus mai multe concerte, dintre care unul la un regiment de femei – toate aveau câte 2 pistoale la șold! Am dirijat în Venezuela, în Cehoslovacia, Iugoslavia, Italia, în Germania – la Bonn și Leipzig.

Un dirijor nu trebuie să spună că este specialist în ceva; dirijorul trebuie să fie specialist în orice! Am dirijat mult Strauss pentru că-mi place, dar am mai multe înregistrări cu Beethoven, Brahms, Berlioz. Dintre marii simfoniști îmi plac Brahms, Bruckner, Mahler, Richard Strauss.“

Sub bagheta sa au cântat soliști remarcabili, precum Ion Voicu, Valentin Gheorghiu, Dan Grigore, Ștefan Ruha, Dan Iordăchescu, Sofia Cosma, Leonid Kogan, Dmitri Bașkirov, Mstislav Rostropovici, Henryk Szeryng, Enrico Mainardi și mulți alții.

„Pentru mine Emanuel Elenescu a fost întotdeauna o poveste, îmi mărturisesc Dumitru Capoiianu în 1999, când scriam monografia *Elenescu*. O poveste cu care uneori mă întâlneam pe stradă, o poveste care alteori îmi dirija lucrările sau de cele mai multe ori, o poveste despre care auzeam o altă poveste. Oricum, o poveste... Dar povestea nu are nicio dată vârstă. Ea a existat din vechime și va continua să existe cât lumea, spre marea bucurie a tuturor. El a rămas un veșnic tânăr, un exuberant și un glumeț de nevindecat; or toate acestea sunt dovada tinereții sale fără bătrânețe și a vieții fără de moarte. O legendă născută din îngemănarea unei guri groznic de rele cu un suflet nemaipomenit de cald, de curat și de darnic. Legenda aceasta a hrănit, de-a lungul anilor, nevoia de bunăstare spirituală a atâtor generații. El a schimbat, în memoria sufletului nostru, atâția amar de ani în tot atâția ani de încântare muzicală. Cu gestul lui extrem de precis a adunat mii de minute de înregistrare la radio sau de prime audiții în concerte, minute în care muzica noastră românească și-a găsit mereu locul de frunte.“

*Emanuel se traduce prin *Dumnezeu este cu noi*.

pentru limba noastră

Ioan DĂNILĂ

Bacăul (pre)primar* (XXXI)

Mugurii Agatheii Grigorescu-Bacovia

Într-o poezie a sa, „Maternitate” (1960), scriitoarea îi numește pe copii „muguri ai materiei umane”, poate ca reflex al îndeletnicirii ei de o viață: profesoratul. Mențiunea apare în „Dicționarul general al literaturii române” (2005; lucrare girată de Academia Română), unde sunt numite patru școli în care a activat, „toate din București”. Contrazice această afirmație însemnarea poetei din memoriile publicate în 1971: „Februarie 1933. Devenisem titulară la catedra de limba și literatura română de la Școala Normală de Fete din Bacău” (Agatha Grigorescu-Bacovia, *Poezie sau destin. Viața poetei*, Buc., Ed. „Eminescu”,

p. 219). A fost voința ei („Am solicitat [în 1930, n.n.] Școala de Învățătoare din Bacău, cursul superior” – p. 250), deși pentru puțin timp: „De la Școala Normală din Bacău am reușit, abia peste trei ani, să mă urnesc spre Capitală” (p. 256).

A doua confirmare vine dinspre fostele sale eleve. Una dintre ele, Margareta

Nadolschi (soția astronomului și entomologului Victor Nadolschi), cu care am realizat câteva interviuri în anii din urmă la Ardeoani, era febletea profesoarei ei, care îi încredința scrisori destinate poetului George Bacovia. Ținea mult la viitoarele învățătoare, pentru care avea în pregătire un curs despre poezia lui G. Coșbuc („pentru elevele noastre”, p. 222), publicat în foileton de „Curentul Bacăului”. Prefectul de Bacău promisesese fonduri culturale pentru o broșură cuprinzând aceste articole „spre a le fi de folos tuturor învățătorilor din județ” (p. 221). Soții Bacovia l-au vizitat pe Octavian Goga, ocazie pentru Agatha de a-și lăuda viitoarele educatoare: „Eram atunci profesoară la Școala Normală de Învățătoare din Bacău. I-am spus, cu acel

prilej, că atât eu cât și soțul meu îi citise[ră]m cu multă plăcere toate operele sale. Că elevele erau atât de entuziasmate la orele când le predam viața și opera sa! Că, pătrunse de adâncul său patriotism, învățau pe de rost poeziile și le recitau cu mult patos, la ocazii școlare” (p. 262). Tatăl era prieten cu Caragiale („Moș Virgulă”), pe care Agatha l-a cunoscut în 1902; de citit, știa să citească înainte de a intra la școală; licența a încheiat-o cu distincția *magna cum laude*, încât urbea natală a viitorului ei soț a fost privilegiată de prezența ei la o importantă pepinieră de cadre didactice. Azi, Școala Normală de Învățătoare este Corpul B al Universității „Vasile Alecsandri” din Bacău.

* Serie de materiale menite a pleda pentru reintroducerea limbii române în programa de specialitate a liceelor/claselor cu profil pedagogic, inclusiv la bacalaureat

Telescoala „Ateneu” i „șoptit” este sau nu este sunet? (III)

Din nou, autoritățile

Institutul de Lingvistică
„Iorgu Iordan - Al. Rosetti”

Deși nu vorbim de o voce distinctă a instituției, avem în vedere lucrarea coordonatoarei DOOM-ului din 2005, Ioana Vintilă-Rădulescu, care în al său *Dicționar normativ al limbii române* (DIN, 2009) precizează valorile literei *i*, între care și cea discutată de noi: „3. [i] = *i* «șoptit», asilabic sau afonizat; 3.1. la sfârșit de cuvânt, după consoană (C: *pomi*, *auzi*, *flori*; CC: *miști*, *urși*, *azvârli*; CCC: *lincși*); 3.2. în câteva compuse + consoană (C: *câteșitrei*, *fieșicare*, *fiteșicare*, *oricum*; CC: *câteșitrei*)”, diferită de „4. «zero» (literă ajutătoare), în anumite situații în *chi*, *ghi*; *ci*, *gi*; 4.1. la sfârșit de cuvânt: *unchi*, *unghi*; *maci*, *largi* ([unk’], [ung’] etc.); 4.2. + vocală: *chiar*, *ghioagă*, *ciob*, *giulgiu* ([k’ar], [g’oagă] etc. 4.3. + consoană (rar, în compuse și nume proprii): *cincisprezece*, *cincizeci*, *nicicum*, *nicidecum*, *Pecica* [...]”.

Se vede clar că *i* din *pomi* nu este fonem zero, ca la punctul 4., ci sunet legitim.

Ministerul de resort

În 1983, Ministerul Educației și Învățământului aviza prin Comisia de limba și literatura română lucrarea „Cultivarea limbii române în liceu”, coordonată de universitarul timișorean Vasile Șerban și apărută la Editura Didactică și Pedagogică. Deși se adresează elevilor din alte licee decât cele cu profil pedagogic sau filologic, autorii precizează: „Se scrie *i* (echivalent grafic al timbrului vocalic asilabic [i]):

– la sfârșitul unor forme de plural ale substantivelor (ex.: *brazî*, pronunțat [braz’], *frați*, pronunțat [fraț’] etc.) sau de pers. a II-a sg. și pl. ale verbelor (ex.: *cîntî*, pronunțat [cînt’]; *cîntați*, pronunțat [cîntaț’] etc.);

– la sfârșitul pronomelor, al adjectivelor pronominale și al adverbelor formate cu particula deictică *și*: *aceeași*, *aceiași*, *aceleași*, *însăși*, *însuși*, *înseși*, *îșiși*, *sieși*, *cîtuși*, *iarăși*, *totuși*” (p. 62).

Societatea de Științe Filologice

George Beldescu, colaborator constant al S.S.F., notează: „Sunetul [i] postconsonantic, asilabic și afonizat îl socotim, după Em. Vasiliu (1965, 1974), variantă pozițională a fonemului /i/” (*Ortografia actuală a limbii române*, Buc., E.Ș.E., 1984, p. 57). Așadar, sunet!

Pagină realizată de
Ioan DĂNILĂ

Apostol al românismului

Lui Nicolae Dabija i se datorează nu multe, ci foarte multe, toate în numele unui ideal pentru care și-a pus în mișcare întreaga energie – românismul Basarabiei. Din 1986, de când a luat cârma săptămânalului „Literatura și arta”, a făcut din această publicație unul dintre cele mai vii documente faptice, unic poate pe toate meridianele, militând pentru dreptul, legitimat istoric, al populației dintre Prut și Nistru de a i se recunoaște identitatea națională. Curaj, demnitate, creație artistică ar fi trei dintre armele cu care s-a prezentat în fața cetățenilor săi, insuflându-le încredere și activându-le conștiința de neam.

În orașul lui Alecsandri și Bacovia a venit prima oară în noiembrie 1990, când exultam visând la Casa-Muzeu „Vasile Alecsandri”, cu prilejul centenarului. L-am chemat să ne argumenteze că avem nevoie de un semn imobiliar și în urbea natală, nu doar în

locul somnului de veci – Mirceștiul. S-a așezat pe treptele Casei, între doi soldați echipați în hainele anului 1877, și a pledat cu convingere uriașă pentru revenirea Basarabiei la patria-mamă, luându-l martor pe autorul „Horei Unirii”. Mihail Dolgan, autorul medalionului din „Dicționarul general al literaturii române” (2004), așază „Ateneul” pe primul loc între publicațiile la care a colaborat Nicolae Dabija. Revista i-a acordat (când redactor-șef era Sergiu Adam, în 1990) Premiul pentru Poezie, pe care poetul l-a considerat „întâiul premiu literar – și nu numai – al tuturor românilor, de la Tisa și până dincolo de Nistru. Este o primă tentativă de a restitui harta spirituală a unui popor, sfidând-o pe cea geografico-politică”.

Într-un număr viitor al revistei, vom publica un interviu cu Nicolae Dabija.

Bucuria frumosului – Elena Pârlea

Absolvenții Liceului de Muzică și Arte Plastice (azi, Colegiul Național de Artă „George Apostu”) din Bacău, de la secțiile de pictură, arte decorative, tapiserie, și-o amintesc pe profesoara lor Elena Pârlea (1928-2021) pentru o salbă de virtuți de om și pedagog: pricepere, blândețe, camaraderie. Sunt condiții solicitate într-un liceu vocațional, unde îndrumarea celor tineri nu poate fi un act formal. Poate cel mai bine a exprimat aceasta fosta ei elevă Daniela Frumușeanu (conferențiar doctor la Universitatea Națională de Arte din București), care o așază printre „oamenii-îngeri”, de la care a învățat că frumusețea se află „în lucrurile simple și că bucuria înseamnă a fi împreună”. Aceasta a făcut ca amintirea acelor ani să fie „asemenea unui răsărit de soare într-o dimineață frumoasă de vară”.

Havuzul metafizic sau poezia care trăiește idei

Unul dintre purtătorii simbolici ai universului conceptual-filosofic aparținând lui Camil Petrescu – autor inter- și post-belic a cărui revizitare și frecventare, astăzi, au rămas, constatăm cu nereprimată tristețe, cantonate mai curând în spațiul exegezei erudit universitare, academice, de specialitate – emite, într-un anumit context, o aserțiune care a făcut să circule, de-a lungul vieții autorului și în receptarea sa posterioară, numeroase interpretări și comentarii corelate, de regulă, în mod firesc, cu ansamblul operei scriitorului: *Eu am văzut idei*. Propoziție (prea) plină de sens, aserțiunea, scoasă din contextul care a generat-o și plasată într-un cadru referențial mai larg, poate servi, în opinia noastră, în mod probabil neașteptat, drept cheie hermeneutică aplicabilă descifrării unor câmpuri de sensuri multiple și interferente, configurate în spații similare ale imaginarului, de această dată poetic. Vom reveni cât se poate de repede pentru a explicita analogia pe care o propunem și sugerăm.

Contrar tuturor așteptărilor, ritmurile în care se desfășoară, în largi și constante intervale de elaborare, creația faimoasei, de acum clasicizate, generații optzeciste în poezia română, nu numai că nu au încetinit și nu au slăbit, ci, dimpotrivă, atestă o neîntreruptă și accelerată efervescență, ducând verbul, mai cu seamă poetic, spre deplina lui maturitate și rotunjind așteptări și împliniri multidecenale. Acestei generații îi aparține Simona-Grazia Dima. Prezența sa în spațiul literar și cultural autohton este cu totul remarcabilă, ca cercetător și, cu precădere, ca autor prestigios de volume de critică, istorie literară și eseistică, de publicistică și de traduceri literare. Această situație complexă în câmpul literelor românești contemporane își pune însă, într-un mod cu totul particular și stimulat, amprenta asupra creației autoare, o creație prin excelență poetică, născută din și trăind în lăuntru al acestei efervescențe literare și într-un dialog imaginar, implicit și simultan explicit, cu marea cultură, din care își trage cele mai profunde, originale și neseceate seve.

Ultimul apărut volum al poetei își deschide prima pagină și plasează ansamblul în lumina simbolică a patru versuri (redate în traducere proprie) aparținând poetului și criticului literar englez (cu preocupări de homerologie) Matthew Arnold, din veacul romantic. În lumina acestor versuri, cu profund largi ecouri simbolice, trebuie citit întregul volum, a cărui dimensiune spirituală o relevă, concentrat, comentariul final al criticului Gheorghe Grigurcu, de pe coperta a IV-a. Domnia Sa o numește pe autoare „fiică a focului original”. Comentariul reputatului critic se suprapune perfect cu citatul arnoldian ales de poetă. Confratele englez vorbește de „focul care mocnește în inimă”, de sufletul care este, de fapt, un foc interior, ca unul care „locușete în mijlocul misterului”. Or, privind ansamblul construcției lăuntrice și, mai ales, combustia acestei arhitecturi, trebuie să con-

vade mecum

Liviu FRANGA

Trei chipuri ale feminității auctoriale (II)

statăm și nu putem decât să spunem că, în integralitatea ei, dezvăluită azi, poezia Simonei-Grazia Dima este un foc care trăiește și arde „în mijlocul misterului”. Un foc care, arzând, face să se decanteze puritățile de impurități, superfluul de esențial, utilul revelatoriu de inutilul redundant, într-un cuvânt, incendiul purificator care reduce verbiageul la idee – în sensul de mai sus, camilpetrescian – și ideea la dimensiunea ei imaginar-simbolică, neperisabilă și nealeatorie. Pornind de la „o combustie blândă,/ fără sunet, ca foșnetul de iarbă”, focul irumpe în „adevărate vâlvătaie”, una care pătrunde peste tot: și în „perdeaua norilor”, și în „filamentele/ cuvintelor, subpământene” (*Ardere*). Această ardere, așadar, cuprinde lumea într-un „singur foc”. *Havuz* este drumul către acest foc al ideilor, un drum al re-cunoașterii matricilor arhetipale, după distrugerea contingentului înșelător, prea atrăgător. Prin aceasta, el este drumul, imaginar, al cunoașterii propriului eu poetic, ca *eidolon* al arhetipului original din care provine: lumea ideilor platoniciene...

Poemele instituie, în același timp, un dialog polifonic, construit pe tehnica, fecundă și perfectă muzical, a contrapunctului. Eul îi descoperă pe ceilalți, în timp ce se caută doar pe sine, spre a-și desăvârși cunoașterea: „Ar trebui să vorbești nepăsător, ca un automat /.../ știind bine că toate-s fără importanță,/ iar ce-i mai bun, mireasma ființei tale,/ de must, fagure proaspăt, mei ori izmă,/ s-o ții pentru mănosul imperiu adumbrit,/ astfel îmbogățești pășunea lui/ gata să-ntâmpine cu hrană puzderia sufletelor,/ stoluri de păsări, capre negre,/ înțelepți și regi,/ adăpostiți în somn lângă izvoare,/ la căpătâi cu pietre scumpe-n loc de perne,/ însă, atunci când se arată poezia – trei” (*Legământ*). Cunoașterea trece, pentru a ajunge la tine însuți, prin ceilalți, iar această intersectare atinge apogeul polifoniei, un concert de săbii ascuțite: „Pierdut în sală, sub ploaia de săbii/ a concertului, observi/ cum ți se coagulează gândul /.../ când curg în ropot săbiile/ acestei muzici asupra ta, prins/ ca-n sechestrul, și totuși nu te-atingi,/ cu cât sunt mai tăioase,/ cu-atât mai gingaș crești și ție însuți/ te iluminezi, dezvăluind căminul-templu/ copt în tihnă, unde statuie și altar/ sunt pașii tăi, întipăriți în faldul nopții” (*Concert*).

La capătul drumului (auto)inițiat, ieșind din „peștera vastă, cenușie”, unde miera se preface, parabolic, în vin – precum, pe coordonatele evanghelice, apa galileeană –, se aude „clipocitul timpului” (*Mierea prefăcută în vin*). Criptice și autotelice, poemele rămân tot atâtea *popasuri de seară* (ca să o parafrazăm pe poetă, cu adăugirea: o seară mistică, sacră) *întru* (cum ar spune Noica) descoperirea integrală a sinelui. Acesta – o imagine redusă, chintesențial, la un simplu punct (a se

vedea poemul *Punctul*), dar reflectând, în micimea lui cvasiinvizibilă, urieșenia Absolutului primordial. În acel *alpha și omega* al Primordialului descoperă poeta, precum predecesorul ei britanic, misterul deplin, altminteri de nedecriptat, al *havuzului*.

Trei sunt poemele care, purtând și în titlul lor simbolistica numelui generic al volumului, iluminează parcursul inițiat. Cu îngăduința cititorului, le vom aminti, succint, mai jos, invitându-l, astfel, să cunoască *popasurile* iluminării de pe drumul ascetic, dar purificator, al cunoașterii.

Primul este poemul proemial, coincizând ca titlu cu întregul volum și purtându-i, astfel, în totalitate și emblematic, înțelesul. *Havuzul* te întâmpină („îți iese-n drum”). Fântâna lui țâșnește „până-n cer”, apărată de jur împrejur de „brăul bazinului”. Drumul spre *havuz*, tot mai aproape de el, este o înaintare prudentă, căci simți pericolul de a renunța să te apropii, „reținut” fiind de tentațiile futele ale restului lumii, aceea a contingentului „fără hotare”. Cu cât te apropii mai mult de inima *havuzului*, cu atât ornamentele lui, etajate sculptural, îți arată că întregul nu e decât poarta spre care, dacă vrei, intri în lăuntru spiritual al *havuzului*. Și acest înăuntru nu este altceva decât apa, care „străbate /.../ tainic” în „tihnă limpezimii” ei, intră în mintea și în inima ta, făcându-te să îți dorești „să fii,/ în sulul ei lunecător, unde /.../ fericirea-absoarbe”. Apa heracliteeană, care curge și te face să constăți că totul curge (gr. *panta rhei*). Apa Simonei-Grazia Dima nu curge însă pe (din) afară, în această lume a tuturor atracțiilor tentante, care te abat de la drumul cunoașterii, ci pe dinăuntru, și este apa sufletului tău, *havuzul*.

Exact la mijlocul eșafodajului poetic al douăzeci și nouălea poem dintr-un total de șazeci, reluând în titlu cu-

vântul-cheie (*Havuz. Rotundul marmurei*) –, poeta ne oferă surpriza descrierii pe dinăuntru, cu și mai multe, dar simbolice detalii, a *havuzului* metafizic. În doar treisprezece versuri, toate scurte și foarte scurte (de la două cuvinte, în ultimul vers, la maximum șase, în versul median, al șaptelea), poemul condensează înțelegerea simbolică a *havuzului*. El nu este nici o robustă aglomerare de marmură perfect strălucitoare, nici o sublimă sinteză a formelor închegate una într-alta („rotundul marmurei”), decât doar pentru ochii care văd exteriorul, numai ceea ce se situează în afară. Pentru ochii contemplatori și sfredelitori ai celor văzute pe dinăuntru, esențe care nu se pot vedea pe dinafară, *havuzul* metafizic este cu totul altceva: „aburul proaspăt”, „ținta visului, atinsă”. Nimic mai mult, nimic mai puțin. Splendidă transcendere a perfecțiunii aparente („rotundul marmurei”), dincolo de care se află esența, ideea, și aceea nu poate fi descrisă în cuvinte: căci este un abur, o țintă, un sens. Reinterpretând teosofia platoniciană, ideea, în viziunea poetică a autoarei, nu poate fi decât trăită.

La capătul acestui drum interior, cel din urmă poem – conținând, și el, obligatoriul cuvânt simbolic, făuritor de și deschizător al viziunii întregului volum (*Havuz. Dar o intensitate vede*) – duce semnificațiile spre ultima treaptă: apogeul extatic (gr. *ekstatikos*), extaza (gr. *ekstasis*). Construcția de marmură dispăre din ochii minții căutătorului, fiindcă, în această fază ultimă, extatică, „pe marmura *havuzului* /.../ nu mai țâșnește / niciodată apa”. Aburul, evaporat, transformat în esență invizibilă, se preschimbă în ceva și mai pur, în sunetul muzicii: „E muzică – palpită/ o bulboană” (nevăzută, însă doar auzită, adăugăm noi). Nimic nu se mai vede, totul se aude – și, astfel, ultima treaptă a perfecțiunii simbolice este atinsă. Căci, de la materialitate, poeta, pe drumul pe care am reușit și noi să o însoțim, drumul cunoașterii, ajunge la Ideea pură, care este imaterialitate pură. Astfel, *havuzul* metafizic, devenit, într-o treaptă intermediară a cunoașterii, un „abur”, dispăre acum, în finalul-apogeu al cunoașterii, cu totul. În locul lui rămâne un ce primordial, sunetul pur al genurilor inițiale, transcris în patru cuvinte dispuse chiasmice (A-B-B-A): „vântosul labirint al scoicii nesfârșite”. *Havuzul* marmorean, dispărând, se întoarce, de fapt, la originile lui (reiterând celebrul mit al revenirii, al regresului la matrice, *regressus ad uterum*): el se reduce, chintesențial, la „labirint[ul] /.../ scoicii”.

Camil Petrescu, amintit în rândurile noastre de început, *vedea idei*. Simona-Grazia Dima le *trăiește*.

Prin intermediul viziunilor din această fază a destinului său creator, poezia feminină a generației optzeciste își reconfigurază tabla de valori, sub tutela căreia se așezase, de mult, în canonică percepție a istoriei literaturii române contemporane, și îi conferă o nouă, originală și inalterabilă autenticitate.

1. *Havuz*, București, Ed. „Tracus Arte”, 2020; 80 p.

temeiuri în acvaforte

Marius MANTA

Ion Fercu și alteritățile omului contemporan

Nu o spun cu răutate, însă de puține ori mi-a fost dat să am bucuria unei surprize imposibil de cuantificat. O zic în sensul bun, fără urme de ironie, fără aluzii mai mult sau mai puțin perdante. Pe Ion Fercu îl știu în primul rând din paginile „Ateneului”, locul unde i-am așteptat prezența tipărită lună de lună; apoi, despre Ion Fercu am scris, întrucât Dostoievski m-a fascinat cumva dintotdeauna: „rusul” mă ajutase undeva, demult, să prețuiesc întrebările simple, să intuiesc ceva-ceva din subteranele propriilor temeri, să mă apropii firesc – fie și pentru câteva clipe – de Dumnezeu! Mă aflu și acum în relații extrem de „amicale” cu Domnia Sa!

Dar revenind, nu l-aș fi văzut pe Ion Fercu mânuind cu atâta temeinicie (a se citi pricepere!) instrumentarul romancierului, glosând cu răbdare de filigran asupra personajelor, construind abil în jurul existenței înseși, încercând (și reușind) să pună ordine dar mai ales sens într-un tărâm al grotescului și al tarelor de tot felul. Ultima carte a Domniei Sale, tipărită de „Junimea” la începutul anului în curs, are – cum se spune în popor – „de toate”: intriga susținută, un triplu-conflict, paliere clar conturate, jocuri narrative ce potențează perspective interrelaționale, dar mai presus de toate... are viață!

Nefiind cu adevărat un cinefil, m-am arătat surprins nu o dată de multitudinea premiilor dobândite de cineaștii români contemporani, asta până când am început să „inventariez” catalogul producțiilor din ultimele două decade; am convenit ulterior cu mine însumi că recunoașterea valorică de care s-au bucurat e binemeritată, că peliculele desfășoară un tip de poveste posibilă în date specifice doar pentru această zonă ciudată a Balcanilor, unde caricaturalul dezvoltă și alte funcții, unde grotescul e categorie estetică de frunte, iar sub legile ascunse ale alchimiei nefirescul

inundă normalitatea și o transformă în chip total surprinzător, preschimbând ceea ce nu poate fi tolerat în plus de simbol. Ei bine, „Dac-aș fi fost Dumnezeu” pare să iasă dintr-o asemenea matcă, cuprinzând în datele-icele mai intime drama și bucuria, tragicul și frumusețea vieții. Poate acum e momentul să-mi afirm convingerea că firescul secvențelor narrative sunt semne-consecință ale unei activități gazetărești pe care Ion Fercu a desfășurat-o timp îndelungat. Iar o asemenea constatare nu e menită nicidecum discreditării (prozatorului dovedește că are un ochi antrenat, are știința de a selecta aspectul ori evenimentul cu adevărat reprezentativ); poate acesta e și

motivul pentru care romanul lui Ion Fercu nu apare cititorului drept supraîncărcat; satul cu elementele sale, dar poate mai ales oamenii coboară împreună dintr-un soi de atemporalitate, astfel încât Ion Fercu, deus ex machina, nu e nevoit să înregistreze sensuri noi, ci doar să facă munca unui arheolog. Fiind mai tot timpul alături de personaj/ în calea personajului, așadar in situ, cerul de deasupra rămâne singura constantă care nu își retrage promisiunile.

Romanul e despre Petre Farina, dar și despre ceilalți locuitori ai Mortucului, un soi de suflete îndelung și aiureasupraviețuitoare, cum e și despre mine (în calitatea de supporter al oricărei forme de românită) ori chiar despre dumneavoastră, în situația în care veți răspunde afirmativ prezentei invitații la lectură. Argumente veți găsi la fiecare pas, le veți pierde chiar numărul! Iar granițele sătucului în discuție încep în dreptul cimitirului, pentru a sfârși în tinda Bisericii, pentru că până la urmă moartea și viața sunt fețe ale acelorași posibilități de reprezentare. Unde mai pui că cimitirul din Mortuc a fost și e oarecum aparte, anunțând parcă schimbările cosmopolite ce vor fi posibile peste sute de ani: între urma de orgoliu din „dar voi n-ați văzut cimitirul din Mortuc, acolo unde sunt patru morminte plus unul, morminte de eroi, din vremea lui Ștefan cel Mare”, până la noua internaționalizare a prezentului sunt doar eveni-

mente cel mai adesea fără conțur, măcinate de trecerea timpului. Dar Mortuc este unic – mă rog, cumva unic și paradoxal, în același timp, posibil de reconfigurat iar și iar: „Mortuc, e adevărat, nu este înscris în documente, dar așa îl cunoaște toată lumea, de când preotul satului le-a zis oamenilor că sătucul este pe ducă, unii pleacă în străinătate, ceilalți se pregătesc să moară, nu se mai naște nimeni, dar Vasile al Gherghinei, Dumnezeu să-l odihnească, i-a replicat preotului, sprijinindu-se în cârjă, în sfânta biserică: «Nu sătuc, părinte, ci Mortuc! Murim, ne prăpădim toți, piere satul în curând!»” Adesea, spațiul românesc echivalează cu spațiul Mortucului, pentru ca mai apoi, rând pe rând, fiecare să împrumute de la celălalt noi teritorii, dimensiuni în cadrele cărora personajele își consimt trăirile. Deloc supărător, pe Ion Fercu îl poți vedea în spatele acestora, explicându-le în parte lumile cumva concentrice prin structuri aforistice, în care încă persistă ceva-ceva din dorința profesorului de a-și face mesajul larg accesibil. Între problematizări extrem subiective „...posibil Jurnal de război al Sufletului cu Sufletul și cu Lumea. El ar putea începe și așa: «Toate sunt ficțiune, în afară de durere și de suferință. Chiar și viața?! Da, poate că până și viața, ghemul ăsta de frici și de lașități în care se zbenghiue atâtea mizerii... Mă apropii de jumătatea vieții, privesc peste umăr către o anu-

mită întâmplare din trecut și o numesc destin. Încerc să privesc spre viitor și mă întreb mereu: ce întâmplare mă va face s-o numesc soartă?»” până la sentințe concludive („Dumnezeu este mai tolerant decât oamenii”) încap adesea „rezolvările” pentru mai multe destine. Romanul lui Ion Fercu este în fapt un manual de supraviețuire în câmp de luptă; trăirile posttraumă ale lui Farina, deși se consumă în registru diferit, își etalează intensitățile paroxistice în aceleași sunete atonale pe care le percepe și Basseri (soțul Soniei, tatăl Giovannei) – nu sunt singurii, evident. Deși un ochi neantrenat ar putea să creadă că întregul edificiu nu se referă decât la drama românilor nevoiți să părăsească tărâmurile natale din motive evident financiare, treptat ni se relevă realitățile crude ale alienării omului din prezent, ale cărui înstrăinări îl determină să comită greșeală după greșeală, purtând însemnele unui datum care nu poate fi șters decât printr-o metanoia suprafirească. De altfel, sunt câteva scene (da, scene, nu degeaba am atenționat asupra caracterului kinetic – cinematografic al întregului roman) care propun apropieri inedite, ca o prefigurare necesară a dialogului autentic între oameni, dincolo de mode, sisteme de cindință etc. – pe această linie se înscriu posibila întâlnire dintre cei doi preoți (ortodox și catolic), plimbarea prin cimitirul Mortucului a lui Basseri dar în oglindă, pe de altă parte, „vizita” la mormântul Giovannei, apoi așezarea față în față a Elvirei (o readucere în scenă upto date a Vitoriei Lipan) cu șefii armatei. Sunt, după cum ziceam, oameni cu o conștiință ce nu a capitulat, oameni care nu cred în supremația algoritmului: „Credința și strategia nu sunt algoritmi. Cu algoritmi poți supraviețui, dar nu poți trăi fericit. Calculatoarele au valoare, întrucât pot oferi răspunsuri. Pentru mine, oamenii au valoare întrucât pot oferi incertitudini, prospețime, au puterea de a sufla mereu peste colbul gândurilor”.

Chiar dacă luminile vieții întănesc și bufoneria (capela mortuară prevăzută cu camere video, întâmplarea cu imnul Chinei ori carnavalescul de dinaintea dispariției părintelui Fulga), omul se zbate în registru grav: grozăviile/atrocitățile trăite în Afganistan, greutatea copiilor din România și altele, și multe altele. De altfel, m-a surprins întru totul delicatetea pe care o are autorul în a tempera toate aceste grozăvii ale vieții; nu degeaba unul dintre mottourile-motor sub care stă romanul ne reamintește că „Un cer atât de ntunecat, / doar o furtună / să-l mai limpezească...” (Shakespeare).

Scrisul lui Ion Fercu nu are rigiditate, dar presupune o anume consecvență față de interesul cu care înregistrează faptul de viață; autorul nu înalță de dragul construcției, ci construiește de dragul înaltului. Dac-aș fi fost Dumnezeu, aș zâmbi înțelegător când l-aș simți pe om convins de faptul că puterea de tămăduire stă în chiar rana pe care o poartă.

Gabriela GÎRMACEA

O surpriză plăcută

Zilele trecute m-am întâlnit cu o fostă colegă de la Cenaclul Zburătorul din Onești, pe care l-a condus până în urmă cu vreo zece ani poetul Gheorghe Izbășescu. Se numește Cristina Iscru și este profesoară de limba engleză. M-a bucurat să aflu că mai scrie și că, grație talentului său, încearcă să le dezvolte elevilor gândirea și abilitățile de scriere creativă. În 2017, Cristina a început un proiect foarte interesant, în urma căruia i-a apărut prima carte la Editura Magic Print, cu ilustrații frumoase făcute chiar de mama ei, Valeriana Iscru. Se numește Povestea de vineri și este o călătorie interesantă într-un spațiu labirintic, pădurea, unde vietățile și oamenii trăiesc în armonie, condiție esențială în cărțile pentru copii.

Pe parcursul unui an școlar, Cristina Iscru le-a citit elevilor poveștile, la clubul de lectură, le-a ascultat întrebările și a ținut cont de părerile lor, făcând mici intervenții în text. Apoi, le-a tradus în limba română și astfel acestea au ajuns în casele mai multor copii.

Când i-am citit volumul bilingv Povestea de vineri / The Friday story, am constatat că autoarea stăpânește nu numai tehnica narativă a poveștii în ramă, ci și că universul creat are toate ingredientele care stârnesc și azi

curiozitatea copiilor. Castelul de chihlimbar este locul unde se citesc poveștile, iar clopotul din turnul orașului bate de fiecare dată când începe o nouă lectură. Poveștile sunt frumoase prin atmosferă, prin personajele create, prin copiii curioși să se aventureze în spații fantastice, dar care trebuie să învețe și verbele modale la limba engleză, pentru că dincolo de talentul Cristinei Iscru de a nara se simte profesorul care își ghidează elevii spre lectură.

În 2019, Cristina Iscru a publicat povestea în versuri Micul căprior. De data aceasta, intenția autoarei este nu numai de a le dezvolta copiilor empatia, ci de a-i determina să conștientizeze gama de emoții prin care trece personajul în încercarea lui de a salva un căprior. Este interesantă și perspectiva asupra desprinderii de realitate și de intrare în ficțiune. Băiatului îi place să citească și autoarea trasează o limită interesantă între vise și visuri. Și de data aceasta, Cristina apelează la povestea în ramă, însă, deoarece cititorii par să fie ceva mai mari, îi familiarizează cu termenul „cuvânt-înainte”, unde autoarea își mărturisește intenția: *Ce poate să fie un cuvânt-înainte/ decât un îndemn fierbinte/ Spre litera de pe hârtie?/ O*

chemare la lectură/ Cu privirea-n bățatură. Despre ce bățatură este vorba? Bineînțeles că despre mijloacele creative pe care profesorul le are la îndemână în timpul unei ore. Cristina stăpânește arta versificației, cunoaște universul care-l fascinează pe copil și îl atrage spre carte cu talent.

Al treilea proiect al Cristinei se numește *De vorbă cu fructele*. Și de data aceasta, ea propune un dialog interesant și vesel prin care cei mici sunt îndemnați să mănânce fructe. Cartea a apărut în 2020, are text bilingv, în română-engleză, și slujește demersului didactic de a-i învăța pe copii cuvinte dintr-un câmp lexical și de a asocia consumul fructelor cu stilul de viață sănătos. În plus, grație ilustrațiilor și rimelor, textul este ușor de reținut și adaptabil unei scenete școlare.

Citind cărțile Cristinei într-un weekend geros, am meditat asupra faptului că, de multe ori, profesorul se află în fața unor provocări pe care elevul le lansează fără să le conștientizeze. Fiecare copil este creativ și dovedește acest lucru în primul rând prin joc. Însă cel mai dificil demers este să-i modelezi creativitatea prin cuvânt, mai ales în mediul școlar unde există tendința spre stereotipie în timpul lecției. Pentru a ieși din tipare, profesorul trebuie să identifice interesul copilului de a descoperi ceva nou și de a-l modela prin jocuri de cuvinte și imagini care să-i stimuleze intelectul. De aceea, demersul Cristinei Iscru mi se pare nu numai o reușită, ci și o surpriză plăcută.

dintr-o haltă părăsită

Cassian Maria SPIRIDON

ca o inimă

crengi fără frunze

îmbrăcate în albe omături

profilate în aerul cenușiu

își ridică degetele spre cerul

potopit de umbre

sînt întrebătoare

în puritatea lor

într-o curte animată

cît o bătaie cu bulgări de nea

doar atît

într-o liniște

prinsă în cușca de zăbrele

a crengilor

ca o inimă

ne-am oprit în apropierea copacului

cu numeroasele-i inele

ale vremii prin care s-a înălțat

rămas fără de frunze

sub lumina transparentă

ce nu ne părăsește

îmbrățișați

de măreția îmbătrînitului stejar

rămînem prizonieri

în anotimpul

din care sîntem parte

Spectacolul cărții și chiar mai mult

Centrul de Cultură „George Apostu” dezvoltă în continuare știința de a valoriza arta. De data aceasta Gheorghe Geo Popa a imaginat un moment complex, cu abateri de la știutul algoritmului al unei lansări de carte. Aceasta, scrisă de Ion Fercu, a fost pretextul pentru un banchet de idei filosofice cu tema izvorâtă din titlul romanului „Dac-aș fi fost Dumnezeu” (Iași, Ed. „Junimea”, 2021). Divinitatea, incertitudinile și în general cunoașterea au căpătat note provocatoare în spusele actorului (Gheorghe Geo Popa), autorului (Ion Fercu) și criticului literar (Adrian Jicu), dar și în muzica trimisă spre noi de soprana Andreea Simon și de pianista Cornelia Zurita-Villafranca.

Partea a doua, oficială, a cuprins acordarea *Diplomei aniversare* „Vitrinei de excelență cultural-artistică națională – 30 de ani de la înființarea Centrului Internațional de Cultură și Arte George Apostu Bacău” Revistei „Ateneu”, Primăriei orașului Buhuși, Societății Cultural-Științifice „Vasile Alecsandri” Bacău și Școlii Populare de Arte și Meserii Bacău. Mulțumind, Carmen Mihalache, directoarea Revistei „Ateneu”, a apreciat eforturile Centrului pentru a afirma valorile culturale, Ioan Dănilă a anunțat apropiata muzeificare a imobilului din str. G. Apostu, nr. 9 (Casa „Alecsandri”), iar Vasile Zaharia, primarul buhusean, ne-a invitat la o nouă reprezentare, în sala Casei de Cultură „Elisabeta Bostan”. „Aș vrea să fiu printre primii vizitatori care vor păși în Casa de Sfat și Citire Vasile Alecsandri din Bacău”, a încheiat Gheorghe Geo Popa. (D. I.)

peisaj

ți-am schițat zâmbetul pe tabletă

apăs ctrlc ctrlv apoi dau search

să-ți aflu numele să-ți întâlnesc virtual

chipul modelat de luna plină

străbați coline îți așezi șevaletul

printre măceși și ierburi înalte

film dezvoltat

o întindere de imagini

un cont de fb

un pick-up din care răzbate freddie mercury

uleiuri pensule palincă

trupul tău pe care se reflectă soarele dimineții

sorb emoții

fumul dansează

e liniște pe coline

semnalul s-a pierdut

manechin

bună dimineața așa începe fiecare zi

ochii se deschid amorțiți

în camera alăturată

pândește un manechin jumătate bărbat

jumătate femeie

ușa scârțâie parchetul trosnește

bunica spunea că în bibliotecă locuiesc

duhuri necurate

se arde un bob de cărbune în fiecare seară

dacă amortesc ochii e semn de boală

chircită îmi pun pătura în cap

mă apăr de manechinul jumătate bărbat

jumătate femeie

m-a blestemat să-l învăț să danseze

mi-e greu să-l ating

are pielea inflamabilă degete noduroase

urechi ascuțite

adoră să-i cânti

trăiește viețile personajelor din cărți

amintire

la 8 ani m-am gândit să-mi construiesc

un dispozitiv

pentru a păcăli somnul

bunica îmi vorbea despre moartea în somn

băiatul miței a murit în somn

o moarte inegală fără drept de apel

o inegalitate de șanse fiindcă moartea e trează

și tu dormi

doream să existe ceva care să fenteze

borgia copilăriei mele

pulsul îmi creștea în venele hrănite cu spaime

și co2

dădeam muzica la maximum

îmi puneam căștile

& îmi imaginam că sar cu parapanta

răul de înălțime m-a ținut trează

chiar dacă trupul meu zvăcnea

precum o țestoasă într-un lighean cu apă fierbinte

TELEVIZIUNEA
LITERARĂ

www.televiziunealiterara.ro

tvbucuresti@yahoo.com

0722.410.597

0740.370.665

Nicoleta
MARINI

șotron

pe pământul transpirat după o noapte de dragoste
am jucat șotron am căzut în brațele lui 7

scris cu cifre romane

am pipăit frunzele muzica din miezul copt

al pământului

o familie de furnici se muta la oraș

două vrăbii se spălau una pe cealaltă

întinsă pe jocul copilăriei

perspectiva again vulgară și rece

din sufletul meu decolase indiferența

în rucsac se îngrămădeau licurici

stropi îmi mângâiau omoplații

îmi crescuseră ramuri de cireș

vântul se ghemuia în noapte

ceața se risipea dincolo de învelișul pădurii

7 scris cu cifre romane

nu ghicești destinul în ceașca de cafea

patru minute

în zodiacul chinezesc suntem doi arbori

trenul rapid din direcția odessa

va staționa 4 minute la linia 1

vă rugăm feriți linia

ai ajuns 4 minute

pe fereastra vagonului a rămas schițată

palma ta caldă pe care zăpada o acoperă

astăzi lasă-mă să trăiesc

să mănânc cartofi prăjiți la miezul nopții

să vorbesc tare

să fac dragoste cu keanu reeves

apoi să mă urc în tren

îmi zâmbești

o îmbrățișare

o zi

femeia tradițională

se trezea dimineața la 6

pregătea cafeaua

trimitea copiii la școală

pupa bărbatul

strecurându-i în rucsac un măr

și pleca la birou

schimba rețete tradiționale

seara

se urca pe libelulă

pornea către o altă emisferă

aurora boreală și norii ascunși în ceață

Oana
GHEORGHE

ramuri

ramuri ude îmbracă ferestrele
întunecate
oarbe

ce forfotă!
nori negri se adună
vântul șuieră printre ramurile ude
ce îmbracă ferestrele
întunecate
oarbe

păsări argintii brăzdează cerul
rotindu-se în cerc peste oraș
bunica îmi spune că e semn rău

o pasăre se așază pe ramurile ude
ce îmbracă ferestrele
întunecate
oarbe

ziduri vii

robia iluziei

mamă, care este rostul meu
după Facerea Lumii?

nu realizăm cât suntem de fericiți
când suntem fericiți trec clipele
una câte una
șuvoi de apă lină

învolute ape
trebuie să murim ca să nu uităm să ne naștem

ce-ar fi să murim?
și poate ne vom aminti
să ne naștem?
rănile pe care ni le facem singuri
nu le mai vindecă nimeni
niciodată!
rănile pe care ni le facem singuri
nu le mai vindecăm
niciodată!

alergând de-a lungul pământului
un du-te-vino fără curse regulate

ce-ar fi dacă nu am mai încerca să ne convingem
de nimic
dacă nimeni nu ar mai încerca
să convingă pe nimeni

că dacă
sau poate
nu se știe sigur, dar...

mirosul frunzelor
amestecate cu aroma prăjiturilor făcute de bunica
în bucătăria ei de iarnă
dogoarea focului
fumul aromitor al lemnului ude,
tămâia copilăriei mele
picăturile de ploaie pe geam...

cum să mă bucur de toate darurile acestea?

oare... am uitat rostul?

de unde atâta verde?

limbile noastre s-au amestecat
precum limbile focului
ne-ai luat mințile cu frumusețile pământului

și zi de zi l-am distrus
ne-ai luat mințile
cu frumusețile văzduhului
cântecul păsărilor nu îl mai auzim

când ne trezim?
liniștea sfântă, dulceata iubirii, nu o mai simțim
gustul amar al trădării și inconsecvența
fortuit și prea sărac suspin
și toate, Doamne,
pentru că ne-ai iubit

ne-am otrăvit cu vina de a fi avut totul fără să
cerem nimic

frigea aerul
vibrațiile le percepeam de la mii de mile depărtare
te simțeam în căldura dimineților înșorite

Doamne, păzește-ne de noi
de bucuria noastră de fiecare zi
Doamne, întunericul ridică-l
să ne putem vedea chipul
Doamne, trezește-ne din visul acesta
în care prea mulți am adormit
dezleagă-ne firele străvezii ale necunoașterii
limitele nu le știm
din preaplinul lucrurilor simple ne-am adăpat
rătăciți printre atâtea drumuri no-sens,
nonsens și întoarcere

de unde atâta verde?
de unde atâta cer?
de unde atâta liniște și cântecul păsărilor?
cum să mă mai bucur eu
de toate darurile acestea fără tine?...

avem nevoie de ghizi pentru a ne arăta
drumul de întoarcere

am uitat să fim
singuri
nu mai știm să fim
singuri

avem nevoie de ajutor
coach pentru regăsirea echilibrului
„illusion retreat“ pentru reconectarea cu sine
nu mai știm să stabilim limite
nu mai știm să ne protejăm spațiul personal
am permis invadarea!

se moare așa cum se trăiește

scrisoare către cei morți și către cei vii

mamă, dragă tată, bunicii mei dragi,
ce comori ne-ați lăsat

aici, ca în război
ce puțin ne-am rămas...

desprins de pe oase
sufletul
se zbate
între moarte și cer
aripi
nu i-am mai pus
de la ultima cădere

Libertate!
urlă înfierat între zăbrelele inimii
zidit în piatră, trupul tău
nu piatră de râu
nu piatră grea, ca pietrele de moară
păcatul de moarte
păcatul de trup
păcatul dezicerii de visul
de a-ți crește aripi
din nou

Nu...
nu iubirea de sine
nu iubirea de trup
nu iubirea de minciună
te țin departe

neiubirea
crezi în celălalt?

lumi anglo-saxone

Elena CIOBANU

Mult prea albul Chaucer

„Valoarea estetică se bazează pe memorie și durere, durerea de a renunța la plăcerile facile în favoarea celor dificile“, scria Harold Bloom în *Canonul occidental*. În această lucrare din 1994, astăzi dezavuată la scară largă în lumea nord-atlantică, valoarea estetică este legată indisolubil de „buna folosire a propriei solitudini, acea solitudine a cărei formă finală este confruntarea individului cu propria mortalitate“. Că toți suntem nevoiți să ne luptăm cu gândul morții este un adevăr pe care nu-l poate nega nimeni. Ne certăm însă cu privire la modul în care ar trebui să o facem. De-a lungul istoriei, o astfel de îndeletnicire a fost îndeobște percepută ca fiind marcată de o anumită suferință, de un disconfort epistemologic inevitabil și asumat ca atare.

Cucerirea tradiției, a tezaurului lăsat de înaintași, absolut vitală pentru primenirea continuă a creativității umane și pentru înfrângerea temporară a morții, poate începe, chiar și în cazul marilor spirite, cu oarece sastișeală. Prin 1940, de pildă, în biblioteca unui colegiu universitar din Oxford, un student nemulțumit își nota necazul pe marginea unei cărți din bibliografia obligatorie: „Mai întâi am crezut că *Troilus și Cressida* [de Geoffrey Chaucer] e cel mai plicticos poem din limba engleză. Apoi am zis că *Beowulf* e cel mai plicticos. Apoi am crezut asta despre *Paradisul pierdut*. Acum știu că nu e nimic mai enervant decât *Crăiasa zânelor* [de Edmund Spenser]. Dracul s-o ia!“ Studentul acela se numea Philip Larkin și avea să devină mai târziu „cel mai important scriitor britanic de după război“. A reușit asta nu neapărat pentru că era „cel mai trist suflet din supermarket“ (Eric Homberger), ci pentru că a știut cum să facă față acelei „angoase a influenței“ (Harold Bloom) ce marchează dificila relație a unui autor cu marile spirite ale tradiției sale.

Dar cum definim aceste mari spirite? Sunt ele mari pentru că vorbesc tuturor sau doar unui grup? Pentru că transcend rasa, genul și clasa sau pentru că se scufundă parohial în ele? Pentru că ne provoacă, răbindu-ne orgoliul, sau pentru că ne adorm lin, șoptindu-ne că plăcerea de a nu fi contrazis este unicul principiu de măsură al valorii? Și, mai ales, cine hotărăște cum se face această definiție?

O foarte recentă decizie administrativă a Universității din Leicester, UK, demonstrează că autoritatea supremă nu o mai deține cel care a câștigat prin sudoarea frunții dreptul de a vorbi despre lucruri în cunoștință de cauză, ci acela care nici nu a început să transpire, pentru că, de fapt, nu mai vrea să transpire. Prin urmare, în numele ideii de egalitate în drepturi și incluziune socială, cât și, mai ales, al imperativului „decolonizării curriculei“, conducerea universității mai sus menționate a hotărât că texte fundamentale precum *Beowulf* sau *Povestirile din Canterbury* trebuie eliminate din programele filologice. Nici Shakespeare nu stă prea bine, având în vedere că literatura scrisă în engleza modernă timpurie va fi păstrată doar parțial ca ofertă. Unul din argumentele principale ale administrației este diversitatea etnică ridicată a propriilor studenți, cât și faptul că, pentru aceștia, operele unor europeni albi, bărbați și morți pe deasupra, nu mai au relevanță.

Reacțiile comunității științifice nu au întârziat să apară. Isabel Armstrong, profesoară universitară și membră a Academiei Britanice, a renunțat la titlul de *doctor honoris causa* primit de la Universitatea din Leicester, în semn de protest față de „acest atac flagrant la integritatea limbii engleze“ și față de „încercarea de a eradică mai mult de 1000 de ani de limbă și literatură din curriculum“. Aceste texte vor fi înlocuite de altele, mai corect politice. Unii atrag atenția că această înlocuire nu ar trebui făcută pe baze exclusiv ideologice, iar alții se revoltă la sugestia absurdă că alde Chaucer ar contrazice diversitatea și incluziunea: genialul povestitor medieval vorbea și scria în câteva limbi, călătorea frecvent în alte țări și nu se dădea în lături să pună alături de un cavaler nobil o călugăriță prefăcută sau un hangiu slobod la gură.

În mod straniu, „diversitatea“ și „incluziunea“ au pierdut legătura lor naturală cu universalitatea. Dacă nu ai pielea neagră, nu ai cum să fii crezut când scrii despre cei de culoare. Dacă ești european, nu poți avea pretenția să scrii despre non-europeni în mod „adecvat“. Dacă ești mort, nu ai cum să știi mai bine decât viii. Și totuși, morții de care vorbim au scandalosul obicei de a nu sta locului în morminte...

Rodica LĂZĂRESCU

Citizen Savin

Cu fiecare nouă apariție editorială, Viorel Savin își pune în valoare încă o fatetă a personalității sale – literare și civice!

Afirmat încă din anii '80 ca dramaturg, dovedit, în timp, de mare succes, Viorel Savin se impune apoi în atenția publicului și cu poezie, dar și cu volume de publicistică, eseuri, biobibliografii, albume monografice, memorialistică, iar din 2009 cu masivul roman *Gresia albastră. Arta înfrângerii*, șlefuit vreme de câțiva ani și reeditat de două ori (*Impostorul. Arta înfrângerii de sine*, 2011, *Impostorul (Arta înfrângerii de sine)*, 2012), urmat în 2017 de un nou roman – *Cinesunța – fata cu trecutul amputat*. În 2018, îi apare un volum neobișnuit – *Ca viermele în hrean*, conținând transcrierea și comentarea dosarului său de urmărire (DUI) recuperat de la CNSAS, pentru ca 2020 să fie un an prolific, trei volume văzând lumina tiparului – unul de teatru (*De-ale revoluției*) și două romane: *O zi din viața lui Teofil Avram* și *Adevărul despre moartea lui Mihai Solomon*.

Viorel Savin este nu numai scriitor, ci și om al cetății, iar „lupta” lui a dus-o nu doar cu arma cuvântului, ci și la propriu, pe baricadele evenimentelor din decembrie 1989 și apoi în cadrul FSN-ului băcăuan „emanat” de revoluție. Că s-a îndepărtat destul de repede – scârbuit, dezamăgit, refuzând compromisul – de viața politică și s-a rezumat la mânăuirea primei „arme”, asta e altă poveste. Poveste din care fac parte și cele două romane publicate în 2020.

Imediat după *O zi din viața lui Teofil Avram*, scriere căreia eu i-aș zice *jurnal condensat*, cu personaje și întâmplări atât de străvezii printre faldurile abia sugerate ale ficționalului, scriitorul iese la rampă cu un roman „în două acte”: *Adevărul despre moartea lui Mihai Solomon*, protagoniștii evoluând pe același fundal al realităților postrevoluționare, al capitalismului „de cumetrie”, al democrației originale, al interminabilei tranziții către nu se știe ce. Prima parte a romanului (*Moartea lui Mihai Solomon*) conține 18 „scene”, a doua (*Adevărul despre moartea lui Mihai Solomon*), 13 (numerate însă în continuarea celor din primul „act”).

Teza pe care Viorel Savin ridică eșafodajul acestui nou roman este enunțată de unul dintre personaje, inspectorul principal de poliție Lucian Hrib (autoritate în materie, cum ar veni): „Viața e făcută din sfori, sfori și iarăși sfori! Dacă ești zăbăuc și tragi prea zelos de capătul uneia ca să afli cam pe unde-i capătul celălalt, nu știi cui i-o smulgi din mână! Iar dacă se mai întâmplă ca sfoara să aibă și capătul acela aurit, e de jale!”

Intriga este declanșată de un fapt divers, banal – naratorul zărește într-un ziar poza unui adolescent ce-i seamănă leit. Își amintește că se inter-

sectase, cu ani în urmă, cu destinul a doi tineri – rezultatul „intersecției” revelându-i-se acum, sub înfățișarea lui Tiberiu, licean din orașul B. Pornit în dezlegarea misterului, naratorul devine un cronicar al evenimentelor dintr-un oraș numit doar prin inițială (în spatele căreia ghicim Bacăul), evenimente caracteristice însă întregii societăți românești trecute printr-o „evoluție” (denumire dată evenimentelor din decembrie 1989 de pictorul Teofil Avram, personaj al celuilalt roman, citat aci de două ori).

De-a lungul acțiunii, se înfruntă două atitudini, precum odinioară în basme: binele reprezentat de **Solomon** (numele înțeleptului rege evreu, derivat din limba ebraică de la „shalom”, adică „pace”) și răul întruchipat de **Virgil Roca** (al cărui nume – rocă, stâncă, după cum afirmă un personaj, îi reflectă caracterul: „În B., dacă se-ntâmplă ca Legea să se «lovească» de Roca, se pulveriza ca bulgărele de zăpadă sau sărea îndărăt, ca nuca izbită de zid”), individ ajuns, „dintr-un biet contabil de Cooperativă”, „una dintre cele mai importante personalități ale orașului”, „la condiția de milionar și de consilier județean”, care nu ezită să-și scoată nevasta „la înaintare”, nu se dă în lături de la nicio „mișculăție” și, cum se va dovedi în final, nici de la crimă.

Sunt puse în discuție sau doar amintite multe dintre gravele probleme intrate în cotidianul ultimelor trei decenii, precum părinți plecați în străinătate și copii rămași în țară, în cel mai bun caz lăsați în grija bunicilor, corectitudinea politică prost înțeleasă și prost aplicată, presa care manipulează „dacă e plătită”, afacerile cu băncile, „statul procurorilor”, „aberația” denumirii rrom, apla-

udacii aduși la manifestări politice, „chirăiala” dintre palate ș.a.m.d.

Este relevantă, prin fapte și cuvinte, originalitatea democrației autohtone (cum bine o caracteriza cândva un politician): „Mă, tot nu v-ați prins că «democrația» a fost creată de Dumnezeu pentru a lăsa oamenii în pace? Ce saxofonul mă-sii vă tot freacă grija de ce face ăla, sau celălalt, cu libertatea lui? Face constituțional. Face «ce vrea mușchiul lui!» Că e liber! Clar?”. Este demonstrat unul dintre mecanismele îmbogățirii – devalorizarea bunurilor statului, furtul grosolan al patrimoniului *Centrului de perfecționare al salariaților din administrație* („din neglijență, din neștiință sau pur și simplu din prostie «cineva» uitase de existența ușilor din spate, mari cât peretele, care dădeau la rampa de încărcare și de descărcare a mărfurilor”). Sunt propuse soluții de redresare, în fruntea lor fiind așezată de Miron Miron cerința ca „imnul, steagul, stema și funcțiile din capul Statului să fie declarate sacre!” etc. etc.

Cronicarul Savin (să nu uităm că suntem în spațiul moldav al lui Ureche și Neculcel) își încheie consemnarea constatând filozofic: „Viața merge

înainte, ca o apă în care gunoarele plutesc la suprafață și se văd în toată splendoarea lor, iar lucrurile grele, nevăzute, se rostogolesc pe fund, modificând albia”.

Pe bună dreptate, se poate afirma că în mare parte scrierea lui Viorel Savin este (și) un reușit roman polițist, a cărui intrigă este condusă fără cusur spre deznodământ. La o lectură atentă, se constată că, odată cu găsirea nasturelui în mâna lui Mihai Solomon, rezolvarea cazului se limpezește pentru cititor, care, spre deosebire de Tiberiu, știe ce cadou voia să-i facă tatăl fiului – în niciun caz un nasture, ci articolul din *Monitorul de B.* Dificultatea rezolvării cazului (crimă, nu sinucidere sau accident) și a demascării ucigașului constă în a înfrunța hățișul relațiilor, al intereselor, al presiunii asupra anchetatorilor venite din mai multe părți (superiori, presă ș.a.), procurorul Ilaș și inspectorul principal de poliție Lucian Hrib trebuind să facă un adevărat slalom printre tentaculele caracatiței mafioate, să învârtă cu multă dibăcie cuvintele, să se lase umiliți, jigniți, uneori chiar să joace teatru, pentru a găsi sfoara de care se poate trage. Căci, ne reamintim, „dacă ești zăbăuc și tragi prea zelos de capătul uneia ca să afli cam pe unde-i capătul celălalt, nu știi cui i-o smulgi din mână!”

Dincolo de mâna sigură, îndelung exersată, cu care autorul conduce dialogurile ori intrările și ieșirile din scenă, ar mai fi de spus că adieri dinspre dramaturgie se întâlnesc la tot pasul. Iată, de pildă, puținătatea numărului de personaje, precum și dispunerea/gruparea acestora (amintind de Caragiale): cele două familii cu câte trei membri, simetrice și în opoziție – pe de o parte, Doriană și Mihai Solomon și

fiul Tiberiu, pe de alta, Victoria și Virgil Roca și Ella, fiica Victoriei, apoi cei trei reprezentanți ai legii: inspectorul principal de poliție Lucian Hrib, șeful lui Hrib, Vicu Frigură, fost profesor de educație fizică în comuna Hociungi, adus de taică-su în poliție și lăsat în locul lui la conducerea inspectoratului, și „flinticul acela de procuror” Ilaș. La mijloc se află *naratorul*, intrat în poveste printr-o întâmplare, și „purătorul de cuvânt” al acestuia, *raisonneurul*, chioșcarul Miron Miron, știutor a tot ce mișcă în B., care-și duce traiul închis în chioșcul său de ziare, acolo unde își scrie „la laptop” și propriul roman, înzestrat cu o capacitate superioară de a înțelege resortul intim al întâmplărilor. De altfel, deschiderea sa intelectuală, puterea de a înțelege și a interpreta faptele, contrastând cu spațiul foarte strâmt al dughenei sale, vor duce la dezlegarea misterului morții lui Mihai Solomon.

Lor li se alătură personajele din universul debusolat al copilăriei (Coto, copil al străzii, prietenul lui Tiberiu, și Șerban, lăsat în voia sorții de părinții plecați la muncă în Italia), precum și câteva apariții episodice (Ticu Luncan, secretara Gabi, paznicul Costică Talabă, reprezentanți ai „faunei antropomorfe” a orașului – Față de broscui și Graur, Mexic și Argentina ș.a.).

Amintind tot de scrierile lui Caragiale, e de menționat și procedeul prin care numărul de personaje pare mai mare – chiar dacă ele nu „intră în scenă”, fiind doar numite în diverse contexte. Astfel, sunt amintiți sau citați părinții lui Șerban plecați în străinătate, Alina, prietena cu care se sărută Ella ca să le facă în ciudă părinților și despre care în final aflăm că i-ar cam face ochi dulci lui Tiberiu, judecătorul Suru, bătrânul Frigură și nora acestuia, prim-procurorul Ghiniță, Arnăutu de la „circă”, „târfulița din Adjud”, frații Truțești, adică Raj și Buș, Claudia – nevasta „stearpă” de care divorțase Virgil Roca, Artimon, colaboratorul neamț Swilinger, chiar și pictorul Teofil Avram!

Rod al disperării cetățeanului Viorel Savin în fața realităților sociale și politice la care s-a ajuns după trei decenii de la evenimentele ce aprinseră în români o rază de speranță, dar, mai ales, al harului său scriitoricesc, cele două romane publicate în anul pandemic 2020 se alătură cu cinste întregii creații saviniene, îmbogățind-o, ca un dar făcut nu numai cititorilor, dar și sieși în preajma „pragului biologic” pe care va pași în aprilie scriitorul. Prilej de a-i spune și noi: „La mulți ani!”, sănătoși și rodnici precum livada de la Luncani!

* Viorel Savin, *Adevărul despre moartea lui Mihai Solomon* (Iași, Ed. Junimea, 2020)

• Viorel Savin

Dana BANU

Haralambie la Piter

(fragment din romanul în lucru
„Ultimii ani“)

Era încă pe la început de secol XX. Lumea, ca întotdeauna, fierbea supărată în cazanul ei uriaș, căutând un bun prilej pentru moarte.

Lișca își flutura prin grădina casei din Brăila și printre copacii livezii din Viișoara ultimele rochii de copilă. Era încă un mic trandafir roșu, sălbatic, înveselind verdele frunzelor ce se întindeau spre lume, fără vreo neliniște. Horbota înspumată-argintie a rochițelor ei râdea spre trecători în timp ce alerga pe cheiuri în așteptarea vaporului ce i-l aducea întotdeauna acasă pe taică-su Cyril.

În timp ce Rada – doica ei, sora lui Iliș – îi împletea Lișcăi cozile, Haralambie își trăia adolescența la Piter. Printre zăpezi înalte până la cer, palate de un lux orbitor, hoți de cai și țărani fugari din iobăgie porecliți cu toții „Ivan fără de nume” pentru că își ascundeau numele de familie devenind, mulți dintre ei, cerșetori sau huligani organizați în bande ce jefuiau orașul fără să stea prea mult pe gânduri.

Haralambie locuia într-o casă prin piața Sennaia. Trecea pe acolo însă mai mult ca să doarmă. În rest bătea orașul toată ziua în lung și în lat. Voia să vadă, să cunoască, să știe și să înțeleagă tot.

Era prin anul în care historicul Vladimir (Maiakovski) o cunoaște pe Lilia Brik, nevasta editorului său, și începe cu ea o relație ce va dura vreo 13 ani. Timp în care Lilia rămâne soția oficială a lui Osip, editorul lui Vladimir.

Cei doi băieți – unul mai tânăr, celălalt mai matur – se întâlnesc în curtea Școlii Militare de Automobile unde Vladimir lucra ca proiectant, iar Haralambie avea un amic elev pe care îl vizita uneori. Între ei se leagă o prietenie care urmează să dureze până în 1930, la moartea lui Vladimir, când Veronica – iubita de atunci a lui Vladimir – îl va găsi împuscat în inimă, întins pe podeaua casei. Vremuri tulburi. Omenirea și vremurile ei întotdeauna tulburi. Istoria, cea care multora le-a tăiat rânjind capetele. Și o va face în continuare până la sfârșitul lumii, mereu.

Părinții lui Haralambie veneau dintr-o lume aristocrată veche. O lume în care trecutul dicta viitorul. Bunica lui, prințesa Natașa, se născuse pe o moșie pe care însăși Marea Ekaterina i-o lăsase moștenire familiei maică-sii prin 1790 și ceva. Bunicul său făcea parte dintr-un regiment de gardă, precum taică-său, bunicu-său și străbunicu-său, desigur. În slujba țarului. Alb pentru totdeauna. O întâlnise pe soția lui – bunica lui Haralambie de peste ani – la unul din balurile ce revărsau în ochii lumii tinere fete care își făceau debutul în societate.

După ce pe ai lui și i-a pierdut prin lume – o poveste cu care autorul își va trata cititorul curios cu altă ocazie, alături de o chisea cu dulceață de cireșe amare și un pahar aburit cu apă rece –, tânărul Haralambie rămâne singur, legat de Rusia și plin de un idealism feroce pe care timpul nu va reuși să i-lucidă. Își iubește țara așa cum numai la prima tinerețe și-o iubesc oamenii. Păcat că

oamenii se maturizează și apoi se acresc, iar iubirea lor de țară devine oțet, scandal sau apă chioară. Depinde de temperament.

Haralambie preferă să trăiască sub un nume nou, într-un mediu populat cu negustori de mână a doua, cu mantale lungi și samovare burtoase strălucind pe mese. Cu băi populare frecventate în fiecare sâmbătă. Cu biserici aromate cu tămâie, icoane negre de timp și femei cu basmale pe cap ce loveau ingenuncheate dalele cu fruntea, într-un extaz mistic ce înfiora până și modelele colorate și ciucurii basmalelor lor.

Haralambie intră prin toate lumile Piterului. Lumea conțopistilor săraci și mereu înfometate. Lumea străzilor pe care se aud cizmele cu scârț grăbindu-se către muncile zilei. Lumea micilor prăvălii și birouri cu zgomot de abace decupat larg în auz. Lumea saloanelor domnișoarelor dând ochii peste cap și recitând poezii lucrate de ele, atât de proaste cum numai autoarea acestei lucrări mai poate găsi pe rețelele sociale în timpul său cel atât de îndepărtat de al lui Haralambie, mai ales printre autorii tineri care, natural, ar trebui să fie rebeli, plini de cuvinte inspirate și de talent. Ha! Doriți totuși puțină dulceață de cireșe amare?

Piterul teatrelor și al noii cinematografii. Cu Vladimir (Maiakovski) și Lilia (Brik) jucând în primele filme mute. Lumea grădinii de vară *Aquarium*, cu teatrul ei și grădina publică. Cu Șaliapin cântând pe scena teatrului. Lumea unui oraș care își schimba numele după cum bătea vântul politicii, spulberându-i zăpezile argintii: *Petrograd*, *Veneția Nordică*, *Leipzig cel Roșu* (la începutul secolului XX, Piterul era renumit pentru calitatea înaltă a tipăriturilor sale, de aici comparația cu Leipzig, capitala cărții europene din acel timp), *Leningrad* – odată cu moartea lui Lenin – sau *Petropol*, așa cum apare în poeziile lui Lomonosov. Lumea cântăreților la balalaică. A acordeoanelor tânguindu-se în aburi de votcă. Lumea studenților plini de entuziasm juvenil, trăind din pachetele trimise de părinți și din cele câteva ruble pe care cu greu le obțineau predând lecții particulare.

Toate lumile Piterului și mai apoi ale Moscovei, unde va pleca împreună cu Vladimir. Pe toate Haralambie le cunoaște și, mai presus de orice, le înțelege.

Haralambie era fără capăt și căpătâi. Avea o tinerețe ce părea pentru totdeauna. Brațe puternice și o inteligență peste medie. Citea cu sete, iubea pri-

etenia și aerul tare al iernii. Femeile nu îi spuneau prea multe. Le avea pe grabă și apoi trecea mai departe. Uneori se oprea în mijlocul străzii de parcă i-ar fi fost dor de cineva de departe. Nu știa de cine, dar știa că într-o zi o va găsi. Lișca, trandafirul Brăilei, creștea pentru el și doar pentru el. Destinul mustăcea zâmbind odată cu autoarea, privindu-i pe amândoi în locuri atât de diferite. Își trăiau viețile ca să ajungă unul la celălalt.

Când se simțea singur, Haralambie își amintea povestea bunicului său, despre cum taică-său a fost prins de o furtună de zăpadă în stepele siberiene alături de călăreții lui cazaci. S-au așezat toți în cerc și s-au încălzit de la răsuflarea cailor. Haralambie își amintea povestea și se simțea unul dintre ei. Frigul singurătății dispărea. Viața își urma cursul nestingherit.

Mergea uneori la „Câinele vagabond”, un cabaret renumit prin scandalurile sale trecute. Pe vremuri, acolo era locul de întâlnire al boemei artistice. Profanii, cei care nu făceau parte din tagma artiștilor, erau numiți „farmaciști” și puși să plătească o taxă la intrare. Sudeikin a pictat pereții, Kuzmin cel argintiu a interpretat acolo

din uverturile sale. Futuriștii s-au bătut în cuvinte și și-au aruncat unii altora scaune în cap.

Mai trecea și pe la Kiub, Donon sau Medved. Restaurante mai prezentabile și în vogă. O făcea însă rar. I se părea timp pierdut și, dat fiind numele schimbat, ai lui fugiți și apoi dispăruți, timpurile în schimbare, era mai bine să nu se arate în grupuri mari de oameni. Umbla peste tot, nu aparținea însă niciunei lumi.

Îi plăceau portocalele. Cu 50 de copeici își cumpăra o duzină. Se dădea în vânt după mâncărurile vechi, cu care îl obișnuiseră ai lui: borșul rusesc de zi cu zi, grătarele georgiene, piavul dulce cu pepene galben. Pe masă, Olenka, bătrâna lui servitoare care nu reușise să fugă împreună cu ai lui, îi așeza mereu înainte cvas, mied sau sbiten cald. De asemenea, diferite lichioruri de casă făcute de ea însăși.

Îi plăcea în Piter mirosul de pește prăjit. Ca mai toată lumea, îl considera un fel de amprentă a portului de pe Neva. Peștele alb de Ladoga, cel de Gatchina și sturionul de Neva erau preferații lui.

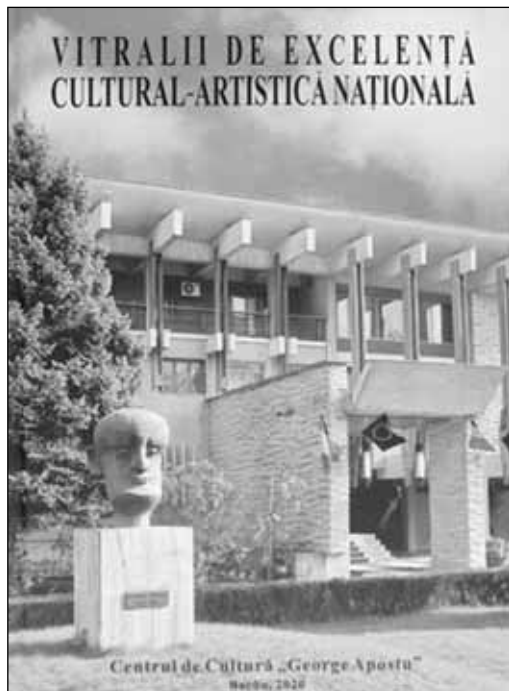
Prăvăliile și atelierile pe care le avea, cumpărate din banii rămași de la ai lui, îi ofereau o sursă de venit cât de cât bună. Igor, contabilul și bancherul său, avea grijă de ele, stăpânindu-le în numele său. Îi înainta lunar, fără știrea nimănui, o sumă de ruble consistentă și îndestulătoare.

Își permitea să facă excese uneori și să trăiască liber. Încă. Bineînțeles că Destinul și autoarea își trăgeau cu ochiul unul altuia, privindu-l cum trecea fluierând fără griji pe malul Nevei începând de la începutul secolului XX. În buzunar avea mereu o portocală uriașă.

Se oprea uneori deodată în mijlocul străzii încercând să-și aducă aminte de cea pe care nu o cunoscuse încă.

Vitralii de excelență

Constituindu-se într-o oglindă a celor treizeci de ani de la înființarea Centrului de Cultură „George Apostu” Bacău, „Vitraliile de excelență cultural-artistică națională” apar sub egida Ministerului Culturii, spre finele anului 2020, în condiții tipografice cu totul excepționale, demonstrând pentru încă o dată temeinicia produsului artistic ca rod al

bunului-gust și al unor principii firești de selecție și organizare a materialului folosit. Gheorghe Geo Popa și Alin-Sebastian Popa sunt autorii acestui periplu livresc printre formele de cultură găzduite de-a lungul anilor de Centrul de Cultură „George Apostu”.

Primul volum este organizat în trei părți distincte, aducând în fața istoriei cuvinte „la aniversară”, venite sub forma unor cadouri simbolice din partea unor personalități ale vieții social-politice. Deși orice selecție ar putea părea nedreaptă, voi îndrăzni să semnalăm în primul rând prezența în paginile volumului în discuție a înaltpreasfințitului Teofan, precum și a lui Răzvan Theodorescu, Eugen Uricaru, Virgil-Stefan Nițulescu, Marin Aiftincă, Petru Bejan, Ovidiu Bălan, Pavel Ionescu, Gheorghe Iorga, Brîndușa-Mariana Amălanței, Nicoleta Popa Blanariu, Cassian Maria Spiridon ș.a.m.d. Tuturor acestora li se adaugă alte nume ale excelenței, oameni ai universității, demnitari, din aceeași dorință de a aprecia prin salutul lor întreaga activitate a echipei de la Centru. De fapt, parcurgând toată această listă, am „luat act” de existența unei familii apropiate Centrului de Cultură „George Apostu”, așa încât fiecare urare echivalează cu un soi de mărturie menită a decripta atașamentul față de un program pe termen lung. Apoi, cititorul va putea găsi o bună parte din activitatea cultural-artistică desfășurată, înțelegând poate și mai bine eforturile depuse de organizatori

pentru aceste „întâmplări” minunate, adesea cu un caracter sincretic: *Simpozionul național de estetică*, colocvii și expoziții, lansări de carte, teatru – film, teatru – dans, nu în ultimul rând titluri și diplome conferite. Cea de-a treia secvență se ocupă de problemele ridicate de receptarea lui George Apostu însuși, a cărui operă încă așteaptă cel mai probabil să-i fie reconfigurate valențele la nivel național. În albumul de față, capitolul destinat lui George Apostu înseamnă „Un destin sinonim cu libertatea de creație”, „Cronologie”, „Fragmente din cronicile despre opera lui George Apostu”.

Al doilea volum prezintă operele de artă aflate în patrimoniul Centrului, fiind argumentul poate cel mai solid care să dovedească activitatea multifacetată și numeroasele metamorfoze prin care a trecut instituția în drumul ei către prezent. Evitând kitsch-ul ori dialogurile formale, străină cel mai adesea de zona evanescentului, Centrul s-a implicat cât se poate de activ în remodelarea unui profil cultural demn de a fi convertit într-un reper.

„În încercarea de a depăși un anumit tip de pironism instalat în societățile postmoderne, am găsit de cuvîntă să zugrăvim istoria întocmai așa cum a fost și cum mai este încă, dacă considerăm că aceasta nu este ceva mort, ci, dimpotrivă, întotdeauna ceva viu, învățând dimpreună cu celălalt să citim cartea lumii care este chiar lumea, lumea din care plecăm” (Gheorghe Geo Popa).

M. MANTA

Adrian Jicu: – Rebreanu mărturisea că, pentru el, cel mai dificil lucru este să aştearnă, pe foaia albă, prima frază a romanului pe care îl avea deja în minte. Să găsească, aşadar, tonul potrivit. Am, într-un fel, aceeaşi senzaţie, fiindcă nu ştiu exact de unde să începem, deşi ştiu unde aş vrea să ajungem. Aşa că o să deschid abrupt, întrebând ce face Eliza-Noemi Judeu în acest martie, la anul 7529 de la Facerea Lumii?

Eliza-Noemi Judeu: – În ciuda multilor ani trecuţi de la Facerea Lumii (sper că aţi calculat corect!), Eliza-Noemi Judeu se miră de toate câte sunt, iubeşte câte ceva, iubeşte pe cineva, visează, pluteşte, trăieşte.

A. J.: – Sunt, fără doar şi poate, numeroase provocări şi probleme în activitatea unui manager de teatru. Sunt, vorba lui nenea lancu, intrigi proaste şi multă invidie. Cum rezistaţi, doamnă manager? Cum e să conduceţi într-o lume despre care se spune că ar fi a bărbaţilor?

E.-N. J.: – Aş putea spune că lumea teatrului este chiar mai dură decât lumea bărbaţilor. Cu bărbaţii te mai poţi înţelege; în lumea teatrului, orgoliile sunt mai puternice, iar demolirea lor presupune răbdare, responsabilitate, dragoste, îngăduinţă, înţelegere, articulare, uneori impunere, altă dată acordare de libertate.

A. J.: – Aţi pledat, mereu, pentru implicarea în viaţa cetăţii, considerând că teatrul nu e o simplă formă de divertisment. Iar recentul *Jurnal. Bacău* (a cărui premieră a avut loc la începutul lunii) nu face decât să o confirme. (Mai) credeţi că actorul poate schimba ceva în această lume abulică şi tot mai atomizată, când oamenii par a se înstrăina de ei înşişi şi de tot ceea ce îi definea odinioară?

E.-N. J.: – Fundamental, actorul nu poate schimba nimic şi pe nimeni. Dar are toate pârghiile pentru a încerca: talentul, credinţa în adevărul scenic, forţa cuvântului, ştiinţa rostirii lui, responsabilitatea actului cultural pe care îl creează, libertatea asumată de exprima. Mai mult ca oricând, consider că oamenii de cultură au datoria de a se impune, de a-şi demonstra spiritul civic, de a se implica în redefinirea valorilor umane şi de a le striga, dacă vreţi, în gura mare, pentru că lumea a pierdut busola. Cred mai mult ca oricând faptul că, prin artiştii, lumea îşi poate recăpăta sensul, scopul, idealurile.

A. J.: – Sunt şi voci care spun că Bacăul nu are teatru. Sau că Teatrul „Bacovia” nu este ceea ce ar trebui să fie. Ce le răspundeţi?

E.-N. J.: – Să o luăm metodic: Bacăul are teatru de la 1 august 1948. De la 1 august 1948 Teatrul băcăuan nu şi-a oprit niciodată existenţa. Ba mai mult: pentru activarea memoriei, în 2018, chiar s-au

Eliza-Noemi Judeu:

„Mi-e dor de Umanitate”

S-a născut la Cluj-Napoca (în 1977), a copilărit la Constanţa, s-a format la Bucureşti şi a ales Bacăul, unde este actriţă de 22 de ani şi conduce Teatrul de aproape cinci. Aiurită, zăpăcită, visătoare, şăgalnică, mereu pe muchie, Eliza-Noemi Judeu nu e, nici pe departe, ceea ce pare. Măştile Elizei ascund, de fapt, o femeie puternică, implicată, bătaioasă, ironică, cerebrală. Că aparenţele

înşală, asta e o altă poveste. Că unii nu fac diferenţa între viaţă şi teatru, între realitate şi mască, asta e o altă problemă. Că alţii nu pot sau nu vor să înţeleagă, asta e deja altceva. Cert este un singur lucru: că Eliza-Noemi Judeu este o actriţă în adevăratul sens al cuvântului. Şi nu (doar) pentru că a făcut roluri memorabile sau pentru că a obţinut diferite premii de-a lungul activităţii. Şi nici pentru că ocupă funcţia de manager al Teatrului „Bacovia” din Bacău. Ci pentru că spune ceva. Şi când tace, şi când vorbeşte, şi când joacă. Pentru că este – cu un clişeu – o trestie gânditoare.

celebrat 70 de ani de existenţă continuă a Teatrului Municipal „Bacovia”, timp de o săptămână. Atunci au fost invitate să se alăture celebrării toate teatrele din Moldova, care au venit cu câte un spectacol reprezentativ, spectacole care s-au prezentat intercalat cu cele mai noi sau mai reprezentative producţii ale teatrului băcăuan de la acea vreme. Tot atunci s-a lansat monografia Teatrului, o carte importantă în care, printre altele, se evidenţiază faptul că mişcarea teatrală băcăuană îşi are începuturile pe la 1848.

În altă ordine de idei, detractorilor noştri nu le ascund faptul că niciodată nu s-a investit în Teatrul „Bacovia” cât se investeşte în alte teatre din ţară. Iar investiţia în teatru nu se vede imediat. Ea nu se traduce prin profit financiar, ci prin numărul beneficiarilor de teatru. De douăzeci de ani de când sunt eu actriţă a acestui teatru, nu am putut să nu observ lipsa de interes a autorităţilor. Unele foruri de conducere ale urbei au fost îngăduitoare, altele au vrut să investească, dar nu au avut de unde, altele au fost nepăsătoare... Niciodată nu a existat o constanţă în funcţionarea Teatrului decât prin munca asiduă a directorilor care l-au condus şi a actorilor. Şi a întregii echipe, de la organizatori, la tehnicieni, la maşinişti, la economişti etc.

Bacăul are teatru şi acest aspect este semnalat, puternic, de critica de specialitate, de festivalul de monodrame la care se înscriu permanent actori, dramaturgi, de premiile pe care actorii Teatrului le-au adus prin reprezentaţiile date în festivalurile din ţară sau din străinătate.

Repertoriul Teatrului este vast şi acoperă toate categoriile de public. E drept, faţada teatrului nu ne prea ajută în atragerea unui public mai mare. Dar asta nu este vina oamenilor din Teatru, ci a

autorităţilor care nu dezleagă, odată pentru totdeauna, itele clădirii ce stă să cadă peste noi, peste public.

Şi mai este o problemă: nu poţi spune despre ceva că nu există doar pentru că tu nu ai fost vreodată pe acolo sau pentru că, pur şi simplu, nu te-a interesat.

A. J.: – Să ne mutăm acum de la manager, la actriţă. Aţi făcut, de-a lungul anilor, roluri memorabile, fiindcă reuşiţi „să transmiteţi”, „să mişcaţi”, să creaţi emoţie, aşa cum puţini artiştii sunt capabili. Care este secretul? Cât e inspiraţie şi cât e transpiraţie în cazul unui actor?

E.-N. J.: – Rolurile memorabile se datorează regizorilor care au avut încredere în mine, în forţa mea, în sensibilitatea mea. Nu vorbim neapărat despre muncă, cât vorbim despre o disciplină şi o rigoare care mă caracterizează. Talentul mi l-a dat Dumnezeu, nu mi-am bătut joc de el. Şi vă mulţumesc pentru aceste aprecieri.

A. J.: – Cei care vă urmăresc activitatea au observat că, de ceva vreme, Eliza-Noemi Judeu s-a retras de pe Facebook. De ce? E prea multă ură? Sau poate pentru că tăcerile spun mai mult(e)?

E.-N. J.: – Am făcut cea mai bună alegere din viaţa mea. Da, e multă ură pe internet şi mai ales în aceste „reţele de socializare”. Nu poţi să nu vezi că există grupuri de oameni care dezbină oameni, care înteţesc şi susţin ura. Drept care mulţumesc pe această cale tuturor celor care au apreciat sau nu postările mele. Nu mai este cazul... Aprecierile se fac live sau nu se fac. Pe mine mă veţi găsi mereu la Teatru!

A. J.: – Cum se împacă managerul cu actriţa, cu soţia, cu mama, cu femeia, cu vecina, cu gospodina şi cu toate celelalte Elize? Încap toate „rolurile” astea într-un singur trup?

E.-N. J.: – Toate aceste personaje sunt eu. E o luptă de orgolii. Se ceartă actriţa cu managerul, managerul cu mama, dar cu vecinii nu mă cert, că nu-i prea cunosc, nu

am ce să le reproşez; mama se ceartă cu gospodina: ne plimbăm sau facem mâncare? Dar ele toate mă au liant pe mine, are loc fiecare în viaţa mea, eu am creat toate aceste roluri, eu sunt propriu-mi regizor, le-am stabilit program clar de ieşit la rampă, nu au de ce să se supere!

A. J.: – În spatele fiecărui bărbat puternic stă o femeie puternică?

E.-N. J.: – Cred în respect reciproc, cred că femeia şi bărbatul se completează frumos când există dragoste, înţelegere a idealurilor celuilalt, sprijin necondiţionat. Bărbatul din spatele unei femei puternice îi conferă forţă, determinare, iar femeia din spatele unui bărbat puternic îi oferă încredere, însuflă diplomaţie, răbdare, toleranţă.

A. J.: – *O zi din viaţa lui Ivan Denisovici* ştim. Dar o zi din viaţa Elizei-Noemi Judeu cum arată?

E.-N. J.: – Trezit dimineată, trezit copii, încerc să le pregătesc micul dejun, dar mă decid greu, gândesc prea mult; până îmi vine ideea unui mic dejun ca la carte, soţul meu deja a hrănit copiii, mă pupă, pleacă la şcoală (un copil în mod real, altul la calculator). Rămân nedumerită, beau cafeaua pe care tot soţul meu o prepară, pup copilul de la calculator şi plec la teatru. Mici şedinţe, mici îndreptări de comportament ale unuia sau altuia, gândit la funcţionalitatea repertoriului, controlăm cum merge *Ora de teatru* (proiect on-line cu peste 30 de şcoli şi licee din Bacău şi Neamţ), acte, scrisori, adrese, dialoguri mai mult sau mai puţin plăcute, repetiţii, dacă e cazul, spectacole, dacă e cazul, un control telefonic acasă să vedem dacă a funcţionat internetul şi şcoala a decurs firesc (mă rog, în condiţiile de on-line), ajung acasă, pup tot ce găsesc în cale: copii, soţ, piscină, flori, o cină pe care am avut timp s-o imaginez printre adrese şi acte şi spectacole şi repetiţii, povestim cum a fost ziua, culcat, adormit, visuri/vise noi...

A. J.: – De cine/ce vă e dor în aceste vremuri pandemice, post-umane?

E.-N. J.: – Mi-e dor de Umanitate.

A. J.: – Credeţi că frumuseţea va salva lumea, cum afirmă un personaj din Dostoievski?

E.-N. J.: – Nu, dar o poate întreţine la standarde divine, la standardele de-acum 7529 de ani...

A. J.: – Aţi dat, inevitabil, multe interviuri de-a lungul anilor. Ce întrebare aţi fi vrut să vi se pună şi nu vi s-a pus?

E.-N. J.: – De ce mi-e dor mereu de tata?...

A. J.: – Nu-mi rămâne decât să vă mulţumesc şi să vă urez succes în toate cele ce sunt...

E.-N. J.: – Eu vă mulţumesc şi să ne (re)vedem, cu bine, la teatru.

Interviu realizat de
Adrian JICU

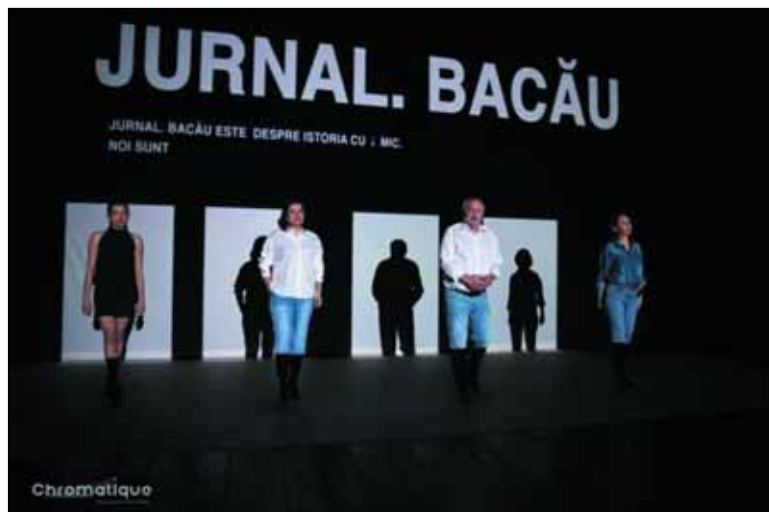
Cronica teatrală

Jurnal. Bacău

- apel pentru recuperarea unei clădiri de patrimoniu •

Un spectacol de teatru documentar, cum este „Jurnal. Bacău”, are un rol funcțional de astă dată, venind într-un moment de recuperare a unei clădiri de patrimoniu, fostul Palat „Mărăști”, care avea o sală de teatru, una de cinematograful și un hotel de prim rang. Astfel că inițiativa directorului Teatrului Municipal „Bacovia”, Eliza-Noemi Judeu, de a comanda un astfel de spectacol a fost una în regim de urgență, dată fiind starea avansată de degradare a clădirii. Și un act de civism, totodată, teatrul fiind o instituție în serviciul public, în folosul comunității. Invitată pentru realizarea acestei producții a fost talentata regizoare Carmen-Lidia Vidu, cunoscută pentru cercetările și pasiunea ei orientate spre zona experimentală și cea de multimedia. Ea a pus în mișcare, acum câțiva ani, un mai amplu proiect pluridisciplinar, numit „Jurnal de România”, realizând câteva episoade la Sfântul Gheorghe, Timișoara, Constanța, București, la Teatrul Național. A făcut și filme documentare, și expoziții, provocând la dialog, la atitudine împotriva unor stări de lucruri neprielnice bunei funcționări a domeniului cultural. De altfel, regizoarea o spune apăsător: „Politicele culturale sunt la nivel analfabet în toată România”.

Așadar, Carmen-Lidia Vidu a venit în Bacău și s-a pus serios pe treabă, a luat orașul la pas, s-a informat, documentat, i-a descoperit locurile interesante, frumoase, a intrat în instituțiile de cultură, dar și în alte locuri, a stat de vorbă cu oamenii. A făcut interviuri cu actorii și i-a pus să-și scrie amintirile legate de teatru, să se mărturisească.

Pentru că teatrul, artă a clipei, efemeră, are nevoie de martori, de mărturisitori. A ales patru actori din generații diferite, fiecare cu o perspectivă proprie asupra istoriei trăite: Viorel Baltag, născut în 1948, odată cu teatrul băcăuan, Florina Găzdaru, Eliza-Noemi Judeu și Bianca Babașa. Cu maximum de concentrare, în doar câteva minute, ei au reconstituit, în fața publicului, momente semnificative din mica lor istorie personală, topită în cea mare, a teatrului. Care este mult mai mult decât un loc, un spațiu. E un „lăcaș de muze”, de aici răzbătând ecoul unor energii speciale, de aici plecând în lume fel de fel de povești, și vesele, și triste, de întâmplări

semnificative între oameni. Dar teatrul e și casa actorilor, însăși viața lor pentru cei care se dăruiesc fără rest profesiei. Unii dintre actori chiar au locuit o vreme în teatru, unde s-au înfiripat povești de iubire, s-au făcut nunți, s-au născut copii.

Teatrul Municipal „Bacovia”
Bacău: Jurnal. Bacău.
Un proiect Jurnal de România.
Scenariul și regia:
Carmen-Lidia Vidu. Distribuția:
Eliza-Noemi Judeu, Florina Găzdaru, Viorel Baltag, Bianca Babașa.
Apariții video: Lucian-Daniel Stanciu-Viziteu, Carmen Babașa, Vlad Babașa, Costel Babașa. Cercetare: Laura Huiban, Andreea Gavrilă.
Multimedia: Cristina Baciu.

Cu onestitate deplină și cu un ton firesc, cât se poate de neutru, fără efecte de joc teatral, cei patru actori-document ne fac martori ai experienței lor de viață, ai parcursului lor în teatru. Amintirile lor, confesiunile, din care aflăm lucruri

foarte personale, au culoarea sentimentelor și trezesc empatie. Tu, spectator, intri într-un dialog interior cu actorii, te gândești la ce povestesc ei, îți convoci propriile amintiri și le confrunți.

Foarte organizată, precisă în tot ce face, atentă la cel mai mic detaliu, Carmen-Lidia Vidu, cu marea ei experiență în domeniu, a scris un bine articulat scenariu, a făcut apoi un inteligent și alert decupaj regizoral, a ales textele și cele mai adecvate și expresive imagini proiectate pe un mare panou, colaborând excelent cu actorii și cu partenera ei de proiect, Cristina Baciu (multimedia).

Realizat cu mare acuratețe, cu impecabil profesionalism, „Jurnal. Bacău” pune o importantă întrebare, cea a raportării la cultură în societatea actuală, fiind un semnal de alarmă, o acțiune de civism, de simț comunitar, pentru că teatrul este „vocea cetății”. Clădirea teatrului nostru trebuie salvată. „Cade pe noi!”, sună avertismentul ce se derulează pe fundalul scenei. Domnul primar Lucian-Daniel Stanciu-Viziteu, care apare în acest Jurnal, într-o intervenție filmată, este conștient de gravitatea, de urgența problemei. Iar noi, iubitorii de teatru, așteptăm implicarea oficialităților în rezolvarea cât mai grabnică a situației. Pentru că timpul nu mai are răbdare (în finalul spectacolului, Viorel Baltag cântă, cu adresă, melodia lui Aurel Felea „Te rog, ai răbdare cu mine!”), nici cu oamenii, nici cu clădirile care se pot prăbuși peste ei.

Teatrul Tineretului
din Piatra-Neamț: „Nu atingi
niciodată victima”,
de Maria Manolescu-Borșa.

Cu Ecaterina Hâțu.

Regie: Irina Slate.

Scenografie: Andreea-Diana Nistor.

Muzică: Ștefan Ruxandra.

Light design & video: Cristi Niculescu

Nu comun, nu comod, asta e o adevărată mantra pentru Maria Manolescu Borșa, care a scris un nou text, destinat Teatrului Tineretului din Piatra-Neamț, invitată fiind la un *Blind date*. Un cunoscut program al Teatrului, pentru care s-a întâlnit pe Zoom cu actrița Ecaterina Hâțu și cu regizoarea Irina Slate, dorindu-și să reflecteze teme actuale și provocatoare, cum ar fi „oglinzirea celuilalt în vremea distanțării”. Așa s-a ivit piesa „Nu atingi niciodată victima”, care bricolează mici povestiri, întâmplări, anecdote, după cum spune autoarea, atenția ei concentrându-se asupra a două personaje feminine foarte diferite, fiecare cu pățaniile, cu experiențele lui, localizate în timpul pandemiei, al distanțării sociale. La un moment dat, poveștile de viață ale celor două femei, vecine de bloc – una în vârstă, cealaltă tânără, una „caldă”, alta „rece”, așa cum le descrie Maria Manolescu-Borșa –, se intersectează, iar în relatările lor apar și alte personaje, invizibile în piesă. Se vorbește despre un accident și reacția martorilor la acesta, despre băiatul altfel, adică gay al femeii

Joc de oglinzi

în vârstă, prieten al celei tinere, despre „Trei surori”, complexul Electrei, al lui Oedip, despre o comunitate religioasă etc., amestecându-se cam multe teme, importante, desigur, unele de impact social (se amintește și referendumul cu familia tradițională, de pildă), dar care încap cu greu într-o piesă de teatru și pot să-i dea un aer cam tezigist. În fine, ideea textului este aceea că suntem diferiți, avem propria biografie, evoluție, păreri diferite și că apar tensiuni, conflicte între noi când le susținem. Ținem la ade-

vărurile noastre, avem alegerile noastre, vedem viața în felul nostru, ceea ce nu înseamnă că trebuie să devenim incompatibili. Putem fi complementari, putem avea înțelegere, toleranță față de celălalt, pentru a rămâne „familia largită care suntem”.

„Mă bucură că sunteți aici și că ați venit”, așa se deschide spectacolul, cu aceste vorbe calde ale personajului pe care-l aduce în scenă Ecaterina Hâțu. Și eu m-am bucurat să o văd pe actrița, care este într-o formă de zile mari. Pentru că

joacă două femei, de fapt: și pe cea rece, închisă în sine, cu obtuzitățile, cu însingurarea și cu prejudecățile ei, și pe cea caldă, deschisă, înțelegătoare, afectuoasă; are la dispoziție, pe scenă, mai multe costume, pe care le va schimba. Și două cadre de geamuri-oglinzi (bine gândit, ingenios și adecvat decorul Andreei-Diana Nistor), care se combină în diferite feluri, având alte funcționalități. La un moment dat, alcătuiesc o cabină de duș, într-una dintre cele mai frumoase, mai poetice secvențe din spectacol, admirabil susținută de Ecaterina Hâțu. Actrița e foarte versatilă, sigură pe sine în toate ipostazele înfățișate, are căldură și un firesc deplin, rostire clară și o interpretare pătrunzătoare, cu nuanțe fin gradate. Se vede că a colaborat foarte bine cu regizoarea Irina Slate întru reușita „exercițiului lor sufletesc și imaginativ”. Irina Slate, care este foarte tânără, fiind acum la a doua colaborare cu TT-ul, demonstrează că are intuiție și finețe, ținând strâns în mâini spectacolul, asigurându-i fluentă și oferindu-i Ecaterinei Hâțu momente și situații în care actrița să-și dea întreaga măsură a talentului.

„Nu atingi niciodată victima”, la care au colaborat Ștefan Ruxandra (muzică) și Cristi Niculescu (light design și video) este un spectacol despre reflectări/oglinziri interioare și exterioare, despre cunoaștere și autocunoaștere, fiecare cu limitele ei, despre toleranță și perspective multiple, diverse, care ne pot face viața mai ușor de înțeles și de trăit.

Pagină realizată de
Carmen MIHALACHE

XIX

Constanța, 13 nov[embrie] 1997

**Dragă, stimate Domnule
Constantin Călin,**

Am avut surpriza să găsesc în cutia de scrisori, după 18 zile cât am fost la Eforie Nord, plicul trimis de dv. O adevărată surpriză, repet. Ne-am bucurat că dv. sînteți același, cum vă știam, prezent în viață și îndeosebi în meserie, gata să vă amintiți și să vă ocupați și de cei plecați, ca noi. O iau pe rînd. Sîntem sănătoși, la nivelul anilor (87 trecuți eu, aproape 84 Tiberia). Se pare că depășim norma, atingînd chiar pe suedezi, care sînt campioni în materie. Avem o viață plină – zic eu –, cu treburi gospodărești, Tiberia și cu meditații, eu cu încercări plastice (desene, schițe, puține picturi). În timpul liber – și este –, cărți cite putem primi de la ai noștri, ziarul, comentariul politic zilnic. Părerea noastră este că n-am crescut în democrație, că n-avem încă omul care să mobilizeze toate energiile, să salveze țara. În toate, în discuțiile noastre, vă avem alături și vă mulțumim că n-ați uitat prietenia și colaborarea noastră.

În legătură cu articolul „Convorbire”) fac remarcă: el nu trebuia iscălit Laurențiu Stan. Putea fi intitulat *Interviu* și iscălit C. Călin. Se observă de către oricine aceasta. Contribuția mea, rezumatul comentariului făcut de Heidegger despre opera de artă și creatorul ei, care mă privește, arată că mai pot explica lucrurile abstracte – gîndirea filozofică – prin cuvinte simple și mă bucură.

Sperînd să vă fi satisfăcut dorința de a ști ceva mai mult despre noi, vă strîngem mîna care materializează gîndirea prin scris și vă urăm ca să prosperați în tot ce faceți.

Cu sănătate,
T. și L. Stan

1. Vezi *Sinteze*, 8, nr. 3, 12 sept. 1997, p. 1.

XX

Constanța, 4 II 1998

**Dragă Domnule
Constantin Călin,**

Scriu foarte încet și citeț, dar gîndurile o iau înaintea scrisului. Aceasta e starea de fapt a existenței mele. Dacă trupul, cu tot ce ține de el, se mișcă greu și nesigur, mintea, Darul Domnului, are pasul grăbit.

Ce vrea mintea? Vrea armonie în țară, vrea bunăstare, vrea echilibru. Nu numaidecît pentru mine, care am trăit prea mult, ci pentru ceilalți care lucrează, pentru cei tineri care învață ca să lucreze. Dacă starea de fapt a ființei mele arată o dizarmonie între ce sînt și ce aș dori să fiu, starea de fapt a întregului popor depășește, în rău, ce se petrece cu mine. Există cineva vinovat? Răspunsul: toți, dar niciunul nu-și asumă răspunderea sau, dacă și-o asumă, este ceva conjunctural.

Mă bag [într-o asemenea discuție], doar scriindu-vă dv., altminteri, aș fi trimis la colț...

Domnule Constantin Călin, a fost o surpriză plăcută pentru mine și soția mea să găsim în cele două *Sinteze* rodul permanenței dv., concretizat în

Constantin CĂLIN

scrisori către un redactor

„Exerciții de sfîrșit“ (3)

priceperea dv. ca scriitor și moderator, adevărate *Sinteze*, de care avem nevoie chiar la vîrsta noastră.

Surpriza a constituit-o, că a apărut la loc de cinste, acel „Vis“), pe care l-am reconstituit în scrisoarea anterioară. Dv. ați făcut ca „visul“ să se îndeplinească. Mulțumesc!

Sîntem bine, mai scîrțîm, dar cine nu scîrțîie astăzi, ne mai vîităm, dar cine nu se vaită astăzi...

Vă mulțumesc încă o dată, că astfel, mă îndemnați să pun mîna pe toc și să vă urez – ceea ce se cuvenea de mult –, ca Anul cel Nou să vă aducă noroc în toate, bucuria ca munca să vă fie bine evaluată și răsplătită, și putere, sănătate [ca] să continuați.

Știind că fără iubire nu se poate trăi, nu se poate realiza nimic trainic și frumos, adevărat, vă mai spun ca și altă dată, și Tiberia mă aprobă, că flacăra iubirii aprinsă acolo, în urbea noastră, să nu se stingă.

Vă sărută
Laurențiu Stan

1. „Un vis“, în *Sinteze*, 9, nr. 1, 9 ianuarie 1998, p. 1 (*Însemnări*).

XXI

Constanța, aprilie 1998

**Dragă Domnule
Constantin Călin,**

De Paște, după obiceiul creștinesc, prietenii, oamenii se întîmpină cu „urarea“ „Christos a Înviat!“ Nu mă abat de la acest obicei creștinesc și vă trimit alăturată „Scrisoare către copiii mei“), drept urare. După vîrstă, dv. sînteți ca și copilul meu (în acest an împlinesc 88 de ani), dar sînteți și prietenul cu care am împărtășit atîtea, și bune, și rele.

În speranța că veți citi „Scrisoarea“ mea, vă sărut ca pe un prieten bun, dar ca și pe copilul meu. Soția mea, Tiberia, este alături de mine în urări.

L. Stan

1. Poem de 27 de versuri, profesiune de credință artistică și mărturisire a eticii creștine în care și-a dus viața: „În viața mea frumosul înseamnă totul! Și casa și masa, și iubita și copiii, și florile și gîndurile mele“.

XXII

Constanța, 9 mai 1998

Dragă Domnule Constantin Călin, vreau să vă răspund acum (au trecut trei ani), la întrebarea [pe] care mi-ați

pus-o în interviul realizat de Dv.: „Care este cel mai important lucru pentru un bătrîn?“

Întrebarea m-a marcat și după ce mi-am pus-o mie însumi, timp îndelungat, pot răspunde.

Sînt mai multe categorii de bătrîni: unii, mai puțini, care au făcut ceva constructiv în viață, și, cei mai mulți, funcționarii, slujbașii, meseriașii de rutină și chiar parlamentarii care dorm (sub multe feluri) la ședințe. Aceștia, după ce s-au pensionat, și-au pierdut identitatea. Devin *Nimeni*. (Despre aceștia voi vorbi mai mult, fără să neglijez pe cei dintîi.)

Funcționarul-pensionar, parlamentar-pensionar etc., în noua stare devine lipsit de sine-însuși. Nu mai are ce face: se chinuie, n-are cu cine birfi, înjura, lăuda, n-are hîrtia pe care să scrie ceva, n-are „masa“ lui. Se credea cineva, acum nu mai are identitate. Ca pensionar este singur. Se duce în Parc să-și caute „tovarăși“. Îi găsește, sînt mulți: încep să laude, să înjure, să birfească. Pe cine? Pe funcționari, pe parlamentari. Își dă seama că se înjură pe el însuși. (E un moment de luciditate.) Și, iar rămîne fără identitate. Înjură, se înjură pe el însuși, caută... Și așa mai departe, la nesfîrșit. Cercul vicios nu se închide. Ca să fiu complet, răspund și despre cei puțini: constructori, scriitori, artiști, cei ce au făcut ceva ce rămîne. Ei au avut și vor avea identitate și după sfîrșitul lor pămîntesc. Aceștia nu dispar, opera lor este identitatea lor. Poate eternitatea. (Ex[emplu]: Nadia Comăneci a primit nota 10 și o are și acum. Va avea-o mereu.) Dv. Domnule Constantin Călin sînteți în această categorie. Urarea mea de ziua Dv.: „Să rămîneți așa cum sînteți acum!“

Laurențiu Stan

• Laurențiu Stan – Autoportret

XXIII

Constanța, 15 mai 1998

Dragă Domnule Constantin Călin,

Alăturat vă trimit cîteva din gîndurile mele, prăfuite de atîta durată de vreme. Sînt pentru dv., vă aflați acolo, în aceste rînduri. Aveți dreptul să faceți ce vreți cu ele. Știu, am văzut, lîngă biroul dv. redacțional, este un coș de hîrtii... Dacă în coș *nu mai este* loc, mai aveți și o mașină de scris și niște *Sinteze*. Cer prea mult? Îndrăznesc, gîndindu-mă la vremurile „Însemnări(lor) de atelier“. Oare conform noului stil?), rîndurile mele merită coșul? Dacă da, și e plin, goliți-l și faceți inaugurarea cu ele...

Sîntem bine (după ani), toți ai noștri la fel. Văzînd la televizor un meci de fotbal din Cupa Cupelor, jucat la Stockholm, m-am gîndit la fiica dv. și la toți ai dv., de curînd.

Dea Domnul să vă fie la toți bine.

Alături de Tiberia, vă urez sănătate și munca să vă fie spornică material și spiritual.

Cu drag, prieten
L. Stan

P.S.: Vă rog, nu vă schimbați „stilul“, sau, perfecționați-l așa cum cere „arta“ dv. veșnică, Scrisul.
L. S.

1. O referire, probabil, la anumite schimbări în alcătuirea sumarelor.

XXIV

Constanța, 7 iulie 1998

Dragă Domnule Constantin Călin,

Scrisoarea de față este o mărturisire (spovedanie).

Din articolul (ultim) publicat în *Sinteze*, reieșea că eu sînt un nihilist, că RĂUL învinge BINELE, întotdeauna.

Cum sînt un artist (așa m-ați considerat), cred că binele poate învinge.

Din copilărie știu cum Bunicuța povestea despre Făt-Frumos care se lupta cu zmeul și învingea totdeauna. Așa era și în „Scufița Roșie“ și în lupta Sfîntului Gheorghe cu Hidra. Mai știu, ca pictor, că Paul Klee (pictor filozof) considera centrul lumii, al picturii „Punctul *gris*“, iar Cezanne (alt pictor filozof) socotea că Lumea este „construită“ din „structuri geometrice“ care sînt: *cubul, prisma, piramida, oul, sfera*. El picta cu aceste „structuri“. Mai știu că un celebru matematician maghiar a construit un *cub* alcătuit din „structurile“ pomenite. Cu *el* se jucau toți copiii și oamenii mari de pe *Glob*. Și eu mai am acest *Cub*. Vreau să spun prin acestea

• Laurențiu Stan - Mahala

că există o „Armonie Universală” care a pornit de la „Nimic” și a ajuns tot la „Nimic”. O mișcare perpetuă. Lucrul a fost cunoscut din Antichitate (Sistemul heliocentric), apoi demonstrat de Nicolaus Copernicus, Giordano Bruno, Galileo Galilei („Și totuși se mișcă!”). Brâncuși a cunoscut toate acestea (matematician și astronom fiind) și a materializat în operele de artă „mișcarea” continuă (*Oul, Coloana fără sfârșit*), lupta binelui cu răul, armonia universală.

Cum Răul nu s-a lăsat, lui Brâncuși i-a dăruit *Coloana* justificând că va cădea. Și n-a mai fost refăcută¹). Victoria răului n-a fost deplină p[en]t[ru] că în centrul Parisului, în Muzeul Artei Moderne există „modelul” Coloanei, există Oul, iar în India Brâncuși a înălțat o copie identică a Coloanei, care trăiește și va trăi. Până când? Nu știu. Dar știu că nu sînt nihilist, că mă integrez și eu „Armoniei universale” ca un Nimic, deci ca Ceva...

Vă rog, insistent, ca această „mărturisire” să rămână *ceva confidențial*. Știu că mă veți înțelege fiindcă sînteți *Prietenul meu*.

În amintirea tuturor cele frumoase și mai puțin frumoase din viața noastră comună, eu și Tiberia, soția mea, vă urăm viață prosperă și multă sănătate dv. și iubitorilor dv., pe unde s-ar afla ei.

L. Stan

1. E vorba de o intervenție controversată, care a neliniștit în acel moment, nu de o „dărmare”.

XXV

Constanța, 22 iulie 1998

Dragă Domnule Constantin Călin,

Aseară am vorbit cu Ilie Boca¹) la telefon. Răspundea la felicitarea mea, pentru ziua numelui lui, primită de Ioana, fiica lui, p[en]t[ru] a i-o retransmite, Ilie nefiind [atunci] acasă. Ilie mi-a adus tot Bacăul aici cu vorbăria lui care, prin nimicuri, spune tot.

Nimic despre dv. și vreau să știu *ceva*. Așa, nu rupem firele care ne leagă.

Un fapt hazliu m-a făcut să mă gândesc serios la viitorul cultural al copiilor. Este vorba de „Roata norocului”, la ProTV, și despre un răspuns glumeț: „consoana A²”. Vi-l povestesc (și adaog destule) în ceea ce alătur.

Incultura „proliferată” prin școli va duce la un dezastru cultural și moral sau, mai bine zis, dezastrul adus de Ceaușescu va continua... Am recitat „Bucuria lui Iov” și „Cutia cu medalii”. Pentru un Iov, care se duce, a fost prea mult acolo.

Dacă este timp și dacă *Sintezele* mai au spațiu (și timp), puneți un „Semnal”.

Altfel, împreună cu Tiberia vă urăm sănătate, „că-i mai bună decît toate”, și ploi puține.

Cu drag,
Laurențiu Stan

1. Ilie Boca (n. 21 februarie 1937), maestru necontestat în breasla pictorilor băcăuani

2. Vezi: „Consoana A”, în *Sinteze*, 9, nr. 30, 31 iulie 1998, p. 2 (*Accent*).

XXVI

28 august 1998

Dragă Domnule Constantin Călin,

Telefonul dv. ne-a adus viața din Bacău, tot ce-am pierdut, tot ce-am adus cu noi: o comoară păstrată în „Cutia cu medalii”. Dv. sînteți acolo.

În legătură cu poemul „Domnului C” nu v-am lămurit. Adică, paradoxal, v-am răspuns, fără să vă răspund. Poemul se adresează tuturor oamenilor de cultură și artă care, acumînd comori, le dăruiesc tuturor oamenilor. Pot fi și eu, sînteți și dv.

Noi sîntem relativ sănătoși, încă nu ne-a[u] doborât căldura și povara vieții. Așteptăm, fără să ne înspăimîntăm: vom da socoteală *dincolo*, de ce-am făcut aici.

Nu știu dacă ați urmărit la TV (parcă [la] Antena 1) în zilele de 26 sau 27 august un experiment zguduitor făcut de savanți adevărați. Cîțiva oameni au acceptat să participe drept cobai, la o „moarte clinică”, ca apoi, readuși la viață, să *povestească* ce s-a întîmplat după. Aceștia spun că, *dincolo*, este o lumină orbitoare. Acesta ar fi Raiul. Iadul n-ar fi „focul gheenei”, ci o lumină mai palidă...

Acum, fiindcă ne apropiem, rămîne să experimentăm singuri. De va fi Rai, de va fi Iad, cum ne-o da Domnul (vorba poetului). Promitem să vă trimitem o scrisoare de-acolo!

Pînă atunci, dorim să trăim viața în plinul ei. Să-l iubim pe Dăianu¹) (deși vrea să ne ia indexările), să-l urîm pe Vadim²), să-l nesocotim pe Radu

Vasile³). Mai ales, să ne gîndim la copiii noștri, la prieteni, să[-i] iubim pe toți, chiar pe dușmani... Și să așteptăm...

Cu drag vă strîngem mîna cu care ați scris despre munți, despre iubire, despre toate... Vă strîng mîna, prietenește, ca la Bacău.

Tiberia și L. Stan

1-3. Ministrul de Finanțe, președintele Partidului „România Mare”, senator și, respectiv, primul-ministru

XXVII

Constanța, 26 octombrie 1998

Dragă Domnule Constantin Călin,

Dintr-o convorbire telefonică cu dl Ilie Boca, am aflat că doamna Angela Calapod¹) vrea să publice (alcătuiască) un Album cu toți pictorii băcăuani.

Pentru că sînt implicat și eu, doresc ca Angelica să aibă informații complete. Sînt sigur că în afară de pictorii cunoscuți, mai există și alții, profesioniști și amatori, care ar trebui introduși în acest Album. Este vorba de familia Basarab. Cum familia Basarab locuia aproape de familia mea, o cunosc încă de cînd eram copil. Locuia pe str. V. Alecsandri (pe atunci Mareșal Averescu), într-o casă cu balcon, mai sus de casa dlui Boca, pe aceeași parte. Acolo am avut primul meu „profesor” de pictură. Un unchi al lui Alexandru Basarab, magistrat, se ocupa cu pictura ca amator. Picta niște flori, iscălite *Klein*. Asemenea flori au fost primul meu *model*. Spun *model* pentru că dl Basarab le picta el. Eu mă uitam. Îmi pare rău că nu mai păstrez „prima mea pictură”. Ca document.

Pentru o documentare completă vă comunic și familia completă a sărmanului Alexandru. În afară de „pictorul” Basarab mai exista și altul, care trăia în București: *miniaturistul* Basarab. Astăzi nu are *identitate*: nu figurează în nici un album etc. Mai exista (poate există) și sora lui Alexandru, pe care am întîlnit-o la plecarea mea din Bacău. Mi-a povestit despre soarta tristă a fratelui ei: legionar, schimbîndu-și numele, a murit, tot fără *identitate* ca și unchiul lui. Vă rog să ajutați (repet) pe Angela, să dea de urma acestui coleg al meu de breaslă și atelier. Dumneavoastră ați fost redactor la un album *Ateneu*, în care figuram și eu²). Eram trecut doar așa: „Laurențiu Stan, pictor... născut la 7 octombrie 1910 – Letea-Veche Bacău”. Nimeni nu știa despre mine deși trăiam în aceeași urbe cu mulți, mă născusem acolo. Eram fără *identitate*. M-a „descoperit” dl Boca iar Dv. ați publicat primul interviu cu mine, dîndu-mi, împreună cu dl Boca, *noua identitate*. De aceea, vă rog să descoperiți și noua identitate a pictorului Bassarab (așa se iscălea). Pentru identificare poate fi Expoziția personală pe care a avut-o în sala „Mozart” din București, prin anii 1929-30. I-am văzut tablourile: erau de aceeași mărime, cam 30/20 cm, așezate pe un singur rînd, simetric, iscălite doar: „Bassarab”. Poate a scris despre el G. Oprescu, poate Blazian. Nu știu. Nu știu cum a dispărut colegul meu de atelier de la Academia particulară „C. Vlădescu”.

Acum, să ne ocupăm de ale noastre. Nu înțeleg tăcerea dumneavoastră. De la telefonul pe care l-ați dat, în care îmi promiseseți trimiterea citorva *Sinteze*, a trecut destul timp. Am analizat ce am făcut și cred că am descoperit. Nu

poate fi vorba decît despre un *poem* intitulat *Domnului C*. Eu l-am alcătuit pentru comemorarea socrului meu Dumitru Sârbescu, care va avea loc la 7 noiembrie curent la Lopătari. Unde se va duce toată familia. Cum *poemul* poate fi făcut pentru orice persoană, asemănătoare socrului meu, vi l-am trimis și dumneavoastră. Adică unui om care se ocupă de multe, un alcătuitor al *Sinteze*-lor. Asemănarea cu oameni ca Sârbescu, adică oameni cu lucruri multiple, m-a impresionat. Fiindcă ne-am asemănat, ne-am împrietenit: ați venit la noi, ați scris despre tot ce era în legătură cu mine, de la tinerețe pînă la bătrînețe...

M-am mai gîndit, am avut nopți de nesomn. Poate fi acel articol, pe care vreau să-l uit. Orice-ar fi, nu înțeleg...

Acum, ca încheiere, vă amintesc *ultima* noastră zi: era după-amiază, vă aflați în biroul în care scriați, la masa de lîngă geam, cu mașina de scris în față, cu multe manuscrise pe birou... Ne-am sărutat, ne-am urat, ați vrut să mă conduceți. V-am oprit. Voiam să rămîneți, în mintea mea, la biroul unde ați scris tot: articole, amintiri și unde am fost „Un maestru necunoscut, Laurențiu Stan”.

Nu cred că ați uitat totul...

În amintirea acelor vremuri bune, aștept rîndurile Dvoastră

Laurențiu Stan

1. Angela Calapod (pseudonim Angela Scarlat) (n. 27 noiembrie 1946), muzeograf la Muzeul de Artă din Bacău, poetă (volume bilingve) și tenace organizatoare de evenimente culturale, actualmente stabilită în Franța.

2. Nu am redactat nici o lucrare de acest gen.

XXVIII

Constanța, 21 martie 2000

Iubite și stimată
Domnule Constantin Călin,

Cînd am primit volumul dv. m-am simțit răscolit și emoționat.

Vă felicit din toată inima. Este o operă de valoare. Vă păstrez mereu cu aceleași simțăminte de respect și prețuire. Dv., Domnule Călin, ați apărut ca un miracol în viața mea. Pot spune că m-ați creat ca un *condei conștient*, prin rubricile ce mi le-ați pus la îndemîna cu atîta generozitate.

Eu nu mai sînt același, ca cel de atunci, cînd ne-am despărțit în biroul dv.

Nu de mult timp, am avut un blocaj cerebral, dar internat la Spitalul Militar unde ginerele meu este director și, tratat cu tot ce a fost posibil, mă desfășor aproape normal, dar cu semnele răutăcioase a[le] celor aproape 90 de ani pe care-i port. Regret că nu pot citi valoroasa dv. lucrare. Am o cataractă avansată și nu văd bine, dar o voi ruga pe Tiberia, „îngerul meu păzitor”, să o parcurgem împreună.

Vă mulțumesc din suflet pentru gestul dv. de acum și pentru ce ați făcut pentru mine în trecut.

Vă doresc să fiți sănătos și să desfășurați mai departe activitatea laborioasă, așa cum vă știu de atîția ani.

Doamnei îi sărut mîna, fiului și fiicei le doresc progres în muncă și în viață și să vă aducă bucuria de părinți și bunici.

Vă îmbrățișează
Laurențiu Stan

Irina-Amalia BĂCĂOANU

Despre celebritate și anonimată. Sindromul Greta Garbo

E cert însă că Greta n-a fost o răsfățată, iar copilăria i-a fost marcată de crunte lipsuri. Poate de aici și expresia glacială, lipsită de emoție, neimpresionabilă sau poate că Mauritz i-a impus o atitudine dublu avantajoasă: era cea mai aproape de starea ei de fapt și lăsa în urmă un obsedant mister. Tot Mauritz, acest Pygmalion de care Greta asculta orbește, văzând în el un mentor și un eventual partener, i-a schimbat numele în Garbo, care în limba suedeză înseamnă *spiridus*, iar în spaniolă, *gratie*.

Aurora Liiceanu, ca reputat psiholog și iscusit chirurg al firii umane, transformă defectele fizice și hibe comportamentale lăuntrice sau vizibile ale actriței într-o formulă de succes, obținut mai târziu. Astfel, engleza rudimentară, vocea androgină, vestimentația ciudat aleasă, prudența în folosirea banilor, indiferența, ba chiar zvonurile unui caracter bipolar n-au făcut decât să sporească enigma imaginii celei ce avea să devină un fenomen pentru cinematografia universală și pentru omenire.

Revenind la eventualele motivații ale actriței de a decide renunțarea eternă la celebritate în detrimentul anonimului, autoarea afirmă că Garbo ar fi fost lipsită de șansă dacă nu l-ar fi întâlnit pe Stiller sau dacă acesta n-ar fi descoperit-o. Doar el i-a intuit și văzut potențialul. Jignind-o, modelând-o după voința sa, obligând-o să slăbească, impunându-i vocabular și educație, Mauritz, cu firea-i tirană și comportamentul de dictator, reușește să dea viață celei pe care o schițase mental și-n care spera la perfecțiune.

Dacă și-ar fi dorit un soț alături, atunci acesta ar fi fost Mauritz, cel care investise în ea atât de mult, dar alegerea

ar fi fost neinspirată, căci Mauritz Stiller era homosexual declarat și asumat și își flutura identitatea sexuală ori de câte ori avea ocazia.

Chiar și notorietatea poate fi un motiv de abdicare. Un artist, din momentul în care devine faimos, este hăituit, lipsit de intimitate, iar *eul* îi este profund afectat, odată cu impresia că viața îi este capturată și nu-i mai aparține în întregime. Nu se poate tăgădui că Garbo nu și-a dorit notorietate, dar este foarte posibil să nu fi fost capabilă să facă față unui fenomen care era prea amplu și dificil de suportat pentru firea ei capricioasă și sensibilă. Nu i-a plăcut niciodată America, s-a simțit ca în exil, în ciuda numeroșilor admiratori, era o femeie singură. Sentimentul singurătății îl transmite în toate filmele sale, repetând obsesiv „Vreau să fiu singură! Vreau să fiu lăsată în pace!” (*I just want to be alone!*), de parcă s-ar fi jucat pe sine. Într-unul dintre primele interviuri acordate la Hollywood, actrița spunea: „Cât de timpuriu îmi amintesc, voiam să fiu singură. Detest mulțimile, nu-mi place să fiu cu mulți oameni!” Evita publicitatea, călătorea sub nume false, nu răspundea fanilor și nu participa la premierele filmelor în care juca. Nici în

1955, când a primit unicul premiu, nominalizată pentru contribuția sa în arta cinematografică, n-a fost prezentă și nu și-a ridicat trofeul.

Aurora Liiceanu enumeră relații pasagere sau longevive ale actriței, năzuirii și idealuri partenoriale, povești infantile, romanțioase și indecente, dar incertitudinea orientării sexuale este tema principală. Niciun psiholog nu poate analiza o persoană fără a-i cunoaște relațiile și viața amoroasă/sexuală. De aceea, autoarea își permite să pășească în dormitorul și viața intimă a actriței pentru a-i putea înțelege obsesiile, compulsiile, nostalgiile și solitarismul, ca mai apoi s-o încadreze într-o tipologie.

Greta Garbo nu s-a obosit niciodată să infirme zvonurile bisexualității pe care Hollywoodul le lansa, iar acest fapt a adus divei un plus de senzualitate și mister. Informații despre relațiile cu femei și sentimentele pentru acestea au fost găsite și după moartea sa, în corespondența purtată de-a lungul anilor, fapt ce i-a confirmat apartenența sexuală, atât de mult dezbătută de către cei care i-au purtat admirația și au ridicat-o pe un piedestal greu de atins vreodată. Poate că ar fi fost mai bine să se facă abstracție de micile derapaje, cancanuri, iar tainele să fi rămas taine, căci așa cum afirma Mateiu I. Caragiale, „Sunt lucruri ticluite să rămână pentru totdeauna – pe veci – sub pecetea tainei”. Indiferent de alegerile și relațiile sale, Greta Garbo rămâne un colos al ecranului și o divă căreia flacăra unicității nu i se va stinge niciodată, precum un prieten al său spunea: „Importanță este unicitatea ei ca actriță. Ea rămâne în mod miraculos o legendă, în timp ce altele pier”.

• Greta Garbo și John Gilbert (1929)

În cartea Aurorei Liiceanu „Despre celebritate și anonimată. Sindromul Greta Garbo”, lansată de Editura „Polirrom” în toamna anului trecut, se dezbate exhaustiv tema unui sindrom neconvențional care nu se găsește în repertoriul de tulburări și nici în nomenclatorul bolilor psihice. Autoarea definește și enumeră dezechilibre ca: sindromul Hagitudoze, sindromul Midas, sindromul Pollyanna, sindromul Münchhausen, sindromul Buridan și ține să atenționeze că cei care au aceste neajunsuri de natură mai degrabă psihologică decât psihică sunt persoane perfect funcționale și nu pot fi plasate neapărat în rândul pacienților psihiatriei. În sfârșit, autoarea trece la „Sindromul Greta Garbo”, care poate fi dezbătut mai mult ca o încercare de deslușire a misterului trecerii voite de la celebritate la anonimată a celei ce era denumită de public „Sfinxul suedez”.

Aurora Liiceanu cercetează scrierile marilor biografi, ale celor care au stat în preajma divei și ne aduce spre analiză câteva plauzibile motive ale retragerii Gretei Garbo din fața camerelor de filmat, pentru totdeauna, în 1941 (la doar 36 de ani, în plină glorie). Dar autoarea lasă deschisă lista posibilelor motivații și ne oferă ocazia de a o completa noi, cititorii, și aceasta s-ar putea spune că este o frumoasă invitație la un exercițiu de empatie.

Nu putem să ne disociem de omul contemporan, de vremurile pe care astăzi le trăim și în care „fenomenul selfie” și al prezenței excesive în spațiul on-line tronează omul doritor de atenție, celebritate și, mai presus de toate, nevoia continuă de apreciere și validare. De aceea, dacă e să trecem prin filtrul vremurilor actuale, e dificil de înțeles o decizie ca a Gretei Garbo. Faima, viața luxuriantă, recunoașterea ca sex-simbol, roluri uriașe în filmele marilor regișori fac ca traiul de divă absolută să fie greu de refuzat de cineva imediat după ce a aflat cât de dulce e gustul vieții în roz!

Provenită din Stockholmul începutului de secol XX, dintr-o familie modestă, Greta Lovisa Gustafsson a fost nevoită să renunțe la cursurile școlare când avea 13 ani. Moartea prematură a tatălui său, Karl Gustafsson, a adus după sine împovărarea celor rămași în urmă. Până la vârsta de 20 de ani când îl întâlnește pe Mauritz Stiller, un regizor suedez titrat, cu care a plecat în America, Greta a cunoscut amarul gust al paupertății. Pentru a-i dramatiza biografia sau poate era chiar real, cei care au scris despre viața divei spun că ar fi cerșit prin cartierele bogate ale Stockholmului, tatăl său curăța latrine, iar mama muncea într-o fabrică de marmeladă.

Trecerea timpului și semnele sale n-au ocolit-o nici pe marea divă. E posibil să-și fi dorit să rămână în memoria publicului („a clienților”, cum le spunea ea) doar frumoasă și fără imperfecțiuni. Din lupta cu timpul nu câștigă niciun pământean și Garbo vorbea despre asta cu obstinție. În lumina reflectoarelor vin alte și alte generații: chipuri tinere, dornice de afirmare, dispuse să-și sacrifice talentul pe altarul cinematografiei. Ea era o fire competitivă și nu suporta planul secund. Și mai ales că în 1941, critica filmului „Femeia cu două fețe”, un film frivol care i-a acoperit mult din strălucire și har, n-a fost una pozitivă. Avea 36 de ani și a fost ultima ieșire la rampă. A promis că va reveni după război, dar nu și-a ținut promisiunea. A încercat din răsuputeri să nu fie recunoscută, purtând ochelari care îi acopereau fața, și a trăit jumătate de veac în anonimată pe care atât de mult l-a dorit.

Dacă retragerea sa a fost o strategie de a fături, în chip înțelept, o legendă, atunci planul i-a reușit și a întrecut cu mult așteptările. Nici astăzi, după mai bine de 30 de ani de la moartea sa, misterul personalității Gretei Garbo și retragerea sa de pe scena unde era atât de dorită n-au fost dezlegate.

Ca să înțelegem din punct de vedere psihologic de ce Greta Garbo a strălucit mai mult prin absență decât prin ieșiri la rampă, autoarea folosește instrumente de care psihologia experimentală uzează: experimentul Bluma Zeigarnik (o elevă a lui Kurt Lewin, părintele psihologiei moderne), dar și Fereastra lui Johari, un transmțător de informații despre noi înșine – prin sentimente, experiențe, motivații, gânduri, emoții, atitudini, talente, intenții – sau despre o altă persoană, în relația cu un grup, prezentat din patru perspective dispuse în ochiurile unei ferestre.

Tot pentru nevoia de intuiție, imaginație, creativitate, dar și pentru „închiderea cercului”, Aurora Liiceanu aduce în discuție „cazul Jack Spintecătorului” (*Jack the Ripper*), pe care nimeni nu l-a văzut, al cărui A.D.N. n-a fost găsit, dar despre care omenirea simte și astăzi, după un secol și jumătate, să-l aibă ca exemplu, să-l folosească în jocurile video, iar autorii de thrillere să producă acest personaj care nici nu se știe dacă a viețuit vreodată. Se poate spune că ceea ce nu există, dar căruia i se emite o poveste bine ticluită, poate deveni legendă pentru secole întregi, iar ceea ce a existat, dar a stat puțin la vedere, alegând obscuritatea, de asemenea, dăinuie peste ani.

Atâtea cărți m-au atras încă din copilărie! Deschideam una, înfiorat cumva de iscodirea poveștii, și petreceam un răgaz în apropierea ei febrilă. Apoi, când atenția-mi luneca la alta ori se răsucea spre neașteptata de viață, ea se resemna în abandonul unui cotlon întunecat. La figurat, la propriu.

Cum, din copilărie, lectura „liberă” concura insidios dar îndărătnic cu servituțele studiului, obișnuiam să-mi ascund colecția temporară de cărți jinduite sub pat. Era acolo, în primul rând, un raft întreg aproape din delicatesele momentului. Atrăgătoare aventuri și surprize din lumi îndepărtate. Iar în rândul al doilea, al treilea, se întâmpla să descopăr, cu ocazia vreunei curățenii mai aplicate, tomuri „proscrise”, „damnate” prea repede în bolgia uitării, a nepăsării. Foste seducătoare abandonate de ceva timp.

Era epoca numită de Jules de Gaultier *bovarismul copilăriei*, „când capacitatea de a se concepe altul se manifestă cu cea mai mare evidentă.” (*Bovarismul*, Institutul European, Iași, 1993, p. 45). Și de fiecare dată, alt eu hoinărind exuberant din mine se deda la *Cutul Eroilor*, rezumat de Thomas Carlyle într-o manieră aproape insuportabilă urechii zilelor noastre: „istoria lumii este biografia Oamenilor Mari” (*Cutul Eroilor*, Institutul European, Iași, 1996, p. 29). Cel mai puțin mă convingea pe atunci Eroul Om de Litere, ilustrat de Goethe: „eroic în ceea

Atelier de lectură experimentală

Don Juan al lecturii

ce a spus și a făcut și poate și mai eroic prin ceea ce nu a spus și nu a făcut” (Ibid., p. 179). Fiindcă încercasem să citec *Faust* la o vârstă nepotrivită și nu reușisem defel. Mai târziu, Constantin Noica avea să-mi explice cum *Despărțirea de Goethe* poate însemna însuși începutul unei mari iubiri. Experimentam astfel un *donjuanism al lecturii*, tradus în *ruptură între senzualitate neînfrânată și sentimentul de culpabilitate și de teamă de pedeapsă*, cum ar zice Otto Rank (*Dublul. Don Juan*, Institutul European, Iași, 1997, p. 149).

Ca și omul, cartea își epuizează surpriza după un timp. Intervine apoi răbdarea cititorului dispus să rămână alături de ea. Dragostea oarecum domestică, ușor casnică, ce-l ajută să citească până la capăt. Poate astfel ar trebui construit orice volum, la dimensiunea surprizei pe care o poate stămi. Și a scânteii ce scapără revenirea spre a doua lectură. Care, iată, înseamnă acum cu totul altceva. Adică reluare (kierkegaardiană poate?), provocare atletică a propriei limite.

Vechiul obicei din copilărie l-am convertit până azi în năravul teancului de cărți de la

„căpătaul” unde începe și se stinge fiecare zi. Magnetizându-mi atenția divers împrăștiată spre delicii de lectură, pe care tare n-aș vrea să le ratez!

Plăcere oarecum interzisă îmi e până azi lectura. Cu gândul la întrebarea cam acidă a unei cunoștințe, medic bucureștean, care mai și predă la studenți: „Tu mai ai timp să citești?” Cu sifală în glas mărturisesc că da. Am comis eu altele, mai nefăcute: mi-am înnoit lecturile când, lângă mine, se muncea de zor, într-un mod țâfnos mimat energic și intens. Cu un spor destul de probabil sub respectul funcționăresc al onorabilei de realități, suverana.

Câți adulți responsabili își mai permit azi excesele cititului de plăcere? Să recunoaștem deschis un fapt tulburător în simplitatea lui: aplecarea asupra cărții nu se înscrie între muncile solicitante așa, cum-pătât, nici prea-prea, nici foarte-foarte, adică potrivite odihnei active. Pentru aceasta, chiar și Voltaire ne propune mai degrabă grădina.

În pofida acestei constatări, periodic mă lovește curiozitatea stupefiantă a aproapei:

care e cartea sau autorul preferat? Cum adică? Afinitate de lectură, da. Aproximare spirituală și sufletească, desigur. Însă topuri de autori și cărți, așa cum se caută azi, mai va!

E cu totul altceva când, de pildă, cartea îți deschide vena poeziei. Îți readuce cheful de scris. Ți-l pregătește pentru întâlnirea cu starea de scurtă și intensă grație. Nu e vorba că îți place sau nu. Nu te afli acolo, nu ai putea scrie așa, dar te provoacă într-un mod mai ușor de pătruns. Cunosc două feluri admirație: a asemănării, comodă, confortabilă. Și a deose-

• Letiția Opreșan

birii, dificilă, nesigură, dar bogată! Când ajungi a le exersa pe amândouă, deodată sau pe rând, atunci te apropii de punctul de belvedere dăruit cititorului matur. Cel crescut și printre cărți. Conștient că, în omul întreg, trăiește și un cititor. Mai mult sau mai puțin înveterat, fascinat, fanatic, incapabil a se refuza acestei meniri prea mult timp. Care suferă de il ții îndelung pe uscat, fără slovă, nici vreun alt fel de a citi și a scrie în lumea ce ni se oferă în moduri neașteptate.

Un decalog de conjunctură al religiei Programării NeuroLingvistice, în ascensiune acum, începe cu certitudinea că lectura trădează introversia, echivalată cu inapetența pentru realitate și acțiune. Explicabil când ne amintim restaurarea postdecembristă a psihologiei, cu teste aproximative prin traduceri după ureche din literaturi străine, din principiu superioare. Acele teste ce au folosit la degrabă angajare în instituții vertebrale ale statului român.

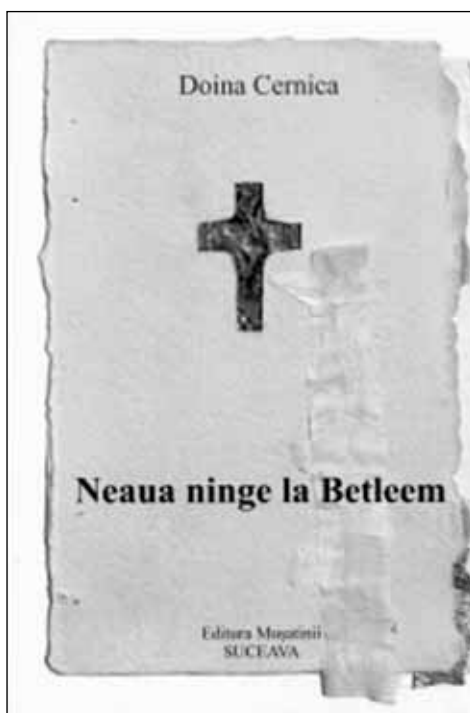
Pe mine însă scrisul izvorât din cititul de plăcere mă ajută să limpezesc ceea ce aflu cu precizie nouă din ceva ce bănuiam numai înainte de a ști. Păstrez astfel la inimă sfatul unui profesor important al vieții mele, moștenire de la un mare dascăl al studenției sale: *Există un timp al lecturii și altul pentru trăit*. Motorul în doi timpi al sănătății sufletești.

Daniel-Ștefan POCOVNICU

Zilele trecute mi-au parvenit niște fotografii superbe din Sfântul Munte, acolo unde călugării s-au bucurat firesc, ca niște copii, de apariția zăpezii, fenomen destul de rar pentru zona respectivă. Și cum lucrurile aparent întâmplătoare circulă prin existența noastră purtând înțelesuri dintre cele mai ascunse, uneori fără să ne dăm seama de prezența lor, ochii mi-au căzut pe titlul unui volum minunat – „Neaua ninge la Betleem” –, volum semnat de Doina Cernica și apărut spre finele anului trecut la Editura „Mușatinii” (Suceava). Două puncte centrale ale ortodoxiei, aflate dincolo de timp și spațiu sub lumina zăpezii, într-o ordine suprafirească a bucuriei.

De-a lungul timpului am mai avut ocazia să consemnez câteva dintre aparițiile autoarei, de fiecare dată scoțând în evidență capacitatea cu totul ieșită din comun a Domniei Sale de a aduce în același loc reportajul cultural, notele de călătorie și admirabilele sale orizonturi culturale. La o adică, deloc glumind, aș fi de acord că prezentele preumblări prin Țara Sfântă ar putea echivala cu un ghid scris într-o notă diferită, un ghid-alternativă de care Ierusalimul ar putea fi cu siguranță interesat. Am parcurs însemnările dintr-o suflare, absorbit de bogăția detaliilor, implicit de legăturile pe care Doina Cernica le așază în acest dialog al civilizațiilor.

Acolo unde nu este răbdare, de multe ori un pelerinaj se poate lesne transforma într-o banală excursie – o

știu din propria experiență –, ale cărei puncte de interes nu sunt „valorizate” după așteptări. Am lăsat deja să se înțeleagă; nu e și cazul Doinei Cernica. Cu un ochi atent, parcurge un traseu deopotrivă fizic-simbolic, un drum ascendent ce închipuie dorința întâlnirii Chipului lui Dumnezeu. Aflată așadar în Țara Sfântă, alături de seniorii

Un excurs cultural-duhovnicesc

• Doina Cernica – *Neaua ninge la Betleem* •

Bucovinei, autoarea deslușește și ne deslușește din tainele Taborului, respiră aerul Raiului de pe Munte, e interesată de istoria celui mai vechi oraș din lume, Ierihonul, apoi ajunge să retrăiască magia botezului în apele Iordanului; excursia continuă cu Marea Galilee, cu vizita în ținuturile sfinților din deșertul Iudeii, dar și la Sfântul Gheorghe (Lod) ori la Regele David, luând aminte că „orice pelerin creștin dorește să ajungă și să se roage la Mormântul lui David, strămoș pe linie omenească al lui Iisus Nazariteanul, părintele Psaltirii, iar faptul că pe aceleași trepte coboară și credincioși de cult mozaic, evrei din lumea întreagă veniți să-l omagieze pe creatorul primului stat unitar și independent al întregului Israel, mărește unicitatea și forța de atracție a Țării Sfinte”. Tuturor acestora le urmează Înălțarea pe Muntele Măslinilor, cu puțini localnici, dar cu mulți vizitatori, dornici poate să simtă ceva mai mult din grozăvia evenimentelor ce au preschimbat istoria lumii întregi. Locurile enumerate dau naștere și unor capitole de sine stătătoare, în cadrul cărora Doina Cernica ne mediază subiectiv realități pe care, probabil, aproape cu toții ni le vom fi așezat drept țintă pentru drumurile noastre de viitor.

În mod evident, multitudinea de informații are surse diferite: mi-o închipui pe autoare strângând date diverse înainte de călătoria propriu-zisă, dar și revenind asupra unor lecturi „întreprinse” în trecut, cu multă aviditate. Apoi, informațiile din pliante sunt completate de cuvintele ghizilor și chiar de înscrisurile... „la fața locului”, împreună fiind reorganizate exemplar, odată cu actul scrisului. Mândră cu temei de propria-i naționalitate, Doina Cernica se simte acasă și în depărtările Ierihonului, și în cetatea veche, dar și la Mănăstirea „Sfântul Sava”; acolo unde este posibil, autoarea întocmește de fiecare dată un mic istoric al prezențelor românești la locurile sfinte. Notele de călătorie pun în acorduri de o armonie perfectă amintirile din copilărie cu visele adolescenței, imaginea părinților cu sobrietatea și lumina imaginilor bizantine – mai mult, discursul profund duhovnicesc ortodox cu alte modele de trăire religioasă. Desigur, Ierusalimul ne apare ca o cetate a lui Dumnezeu, locul în care istoria întâlnește deopotrivă protoistoria și promisiunea zilei a opta. De la salutul Mântuitorului preînchipuit pe Muntele Fericiilor și până în ultima zi, Doina Cernica ne invită la un excurs cultural-duhovnicesc demn de toată atenția, amintind în linia poetului Ignatie Grecu că „orice pasăre care zboară închipuie Crucea. Fără Cruce nu există Înviere”.

Marius MANTA

Gheorghe IORGA

Poetul blestemat.

Un topos al supraviețuirii și legitimării în literatură (I)

Critica literară a acreditat, aproape unanim, ideea că mitul *poetului blestemat* e un topos exclusiv al celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea. Totuși, cu mult înainte de Verlaine sau Baudelaire, destui scriitori și-au făcut din nenorocire un adevărat capital spre a obține simpatia unui public sensibil la vitregiile sorții marilor oameni. Ca Jean-Jacques Rousseau, căruia îi plăcea să spună că avea „celebritatea nefericirilor”, scriitori de origine socială diferită au crezut, înainte de secolul al XIX-lea, că persecuțiile, sărăcia ori bolile lor s-ar putea dovedi un excelent atu în lupta pentru dobândirea legitimității literare: necunoscuți precum Nicolas Gilbert și Victor Escousse, dar și mari creatori de talia lui Chateaubriand și Hugo. Când a devenit nenorocirea una dintre cheile reușitei pentru scriitori? Când au început scriitorii să-și contabilizeze suferințele, apoi să le etaleze în ochii publicului? De ce a început lumea să creadă că un scriitor nefericit ar putea fi mai adevărat, mai autentic – altfel spus, genial – decât unul în mod stupid fericit? La aceste întrebări și la multe altele răspunde excelenta carte a lui Pascal Brissette „La malédiction littéraire. Du poète crotté au génie malheureux” („Blestemul literar. De la poetul murdar de noroi, la geniul nefericit”), apărută la Montréal, în 2005. Analizând strategiile unor scriitori *căzuți* sub „blestemul literar”, cercetătorul canadian arată că asocierea termenilor „valoare” și „nefericire”/ „nenorocire” nu e întâmplătoare în lumea literelor. A fost o vreme când scriitorul cel mai bogat, cel mai protejat și adulat era, în mod firesc, genial, cel mai mare din breaslă. În epoca noastră, când încă se crede, adesea, că un mare creator nu poate fi fericit, mitul *blestemului literar* e istoric, în sensul că va avea un sfârșit. Că numai nefericirea privilegiază statutul de geniu creator a devenit un loc comun ce a hrănit din abundență literatura și a saturat reprezentările mentale, picturale și literare ale scriitorului. Scriitorii fericiți sunt puțini. În imaginarul nostru colectiv, scriitorul veritabil e mereu în luptă cu suferința. Înfruntă nu doar chinurile creației, în căutarea neîncetată a recunoașterii pe care o cere talentul său, ci și dificultățile întâlnite la orice om cu nevoi, care încearcă să supraviețuiască într-o societate de cele mai multe ori ostilă. E alienat ori se prăbușește în nebunie, are tentative de sinucidere – uneori îi reușesc –, e distrus de droguri și alcool, e melancolic, condamnat la mizerie, neînțeles, respins... Atâtea trăsături recurente sugerând profilul scriitorului *blestemat*, dar, am putea afirma – printr-un fel de contagiune... involuntară –, al oricărui scriitor.

Față în față cu o asemenea curioasă stare de lucruri, Pascal Brissette realizează în această lucrare o istorie, o „arheologie”

a mitului blestemului literar chiar când mitul suferă „profunde transformări”, dând semne că s-ar sfârși. Plecând de la un corpus de texte și de la exemple de o mare bogăție, autorul ne antrenează într-un demers pasionant: cercetarea originilor acestui mit în Evul Mediu și în Antichitate, apoi a mutațiilor sale până în secolul al XIX-lea, când se impune figura *poetului blestemat*. Conștient că nu se poate ocupa de tot materialul oferit de istoria literară, Pascal Brissette ne spune care sunt figurile ce au trebuit să fie îndepărtate și, în consecință, care sunt numeroasele câmpuri de studiu rămase deschise în explorarea acestui mit: femeia-scriitor, „obscurii” îndepărtați din mediile literare, „Geniul necunoscut”, „Intellectualul dezinteresat” ori „Scriitorul proletar sau revoluționar” etc.

În introducere, autorul face bilanțul lucrărilor critice susceptibile de a aduce clarificări mitului și definește *blestemul literar* e vorba „nu numai [despre] dificultăți materiale și concrete inerente practicii literare, ci [...] mai ales [despre] această mistică a suferinței [...] moștenite sau reluate din creștinism și care formează soclul puterii spirituale a scriitorilor moderni [...]”. Aflată „la intersecția sociologiei literaturii cu sociocritica textelor și cu istoria literaturii”, lucrarea e interesată, desigur, de suferința scriitorului, de formele ei, dar mai ales de modalitățile de a o exprima prin scris de-a lungul secolelor. Sinceră sau verosimilă, suferința e, înainte de toate, „o postură a creației, care, ea, participă cu totul la ficțiune”. Ficțiune și punere în scenă a scriitorului înăuntrul operelor, însă și expresie indirectă a suferinței scriitorului transferate personajelor ficțiunii.

Dacă toți criticii literari sunt de acord în privința existenței unui „mit al poetului blestemat”, niciunul, până la Pascal Brissette, nu pare să fi definit sintagma cu pricina. Cel mult putem invoca actele fondatoare: articolul lui Baudelaire despre Edgar-Allan Poe și celebra culegere de versuri a lui Verlaine. Ce să spui, atunci, despre un mit al scriitorului blestemat sau nefericit? Acest mit se caracterizează prin istoricitate și printr-o propensiune asimilatoare; el evoluează, se adaptează, variază de la o epocă la alta, de la un tip de scriitor la altul. Astfel, în secolul al XIX-lea, „marile genii se pot mulțumi să se imagineze în situația de a fi nefericite, în timp ce *minores*, pentru a ajunge la geniu ce le lipsește, trebuie să-și trăiască nenorocirea și să se simtă puțin obligați să moară”.

Mitul îndeplinește și unele funcții în imaginarul literar. Veritabilă strategie, îl legitimează și îl valorizează în răspăr pe scriitorul care suferă, incitându-l să-și arate și să-și spună nefericirea și deci să câștige câte ceva din asta. Mitul are și o „funcție explicativă”. Dă, într-adevăr, un sens suferinței scriitorului și îi permite să conceapă suferința ca pe un semn ales și ca pe o garanție a renumelui viitor. Mitul s-ar putea rezuma astfel: scriitorul este „nefericit, așadar legitim”.

Consistentul eseu (410 pagini) are două părți. Prima se ocupă de trei toposuri, preambului la stabilirea mitului, înainte de 1770: melancolia, sărăcia și persecuția. Cele trei noțiuni întregesc nefericirea scriitorului. A doua parte expune și analizează, studiind numeroase exemple, emergența mitului între 1770 și 1840 și maniera în care nefericirea scriitorului capătă valoare de loc comun.

Melancolia și creația literară au fost mai întotdeauna inseparabile. Ca să înțelegem asta, trebuie să ne întoarcem în Antichitate și la teoria celor patru umori. *Bila neagră* definește un tip de temperament predispus la demoralizare, la mizantropie, la teamă și la nebunie. Aristotel afirmă că prezența sa excesivă provoacă accese de furie sau deliruri poetice. Renașterea nu face decât să înrăutățească portretul melancolicului: medicii îl descriu atunci ca pe „un avar, un ipocrit, o ființă temătoare, trist, gelos și superstițios, făcându-se remarcat prin inconsistența și tenul lui închis”. Marsilio Ficino revalorizează personajul. Consiliind tradiția filozofică antică, astrologia și știința medicală, Marsilio Ficino arată, în „De vita triplici”, că melancolicul e hărăzit unui destin, nefericit, desigur, plin de suferință, dar excepțional. Dispune de mari facultăți intelectuale, pe care trebuie să le dezvolte și să le utilizeze. În privința activităților spiritului, singura ieșire posibilă, pentru el, e de a încerca să scape de nefastul Saturn.

Această dublă viziune a melancolicului se va menține până în secolul al XVIII-lea: pe de o parte, o ființă excesivă și nesocotită predispusă la o stare de fragilitate mintală și fizică permanentă și, pe de altă parte, distins prin geniu, promis celor mai mari reușite intelectuale. Sensibilitatea lui exacerbată devine una dintre condițiile alegerii sale. După 1770, melancolia „se impune cu totul ca tribut plătit geniului și drept compania fidelă a creatorului”.

Până în secolul al XVIII-lea, scriitorii n-au recurs la sărăcie ca la un argument al legitimării literare ori culturale. Dimpotrivă, sărăcia era văzută/prezentată ca un rău, ca o rușine, ca un mod de a fi ridicol. În Evul Mediu, mai multe categorii de autori, clerici, trubaduri și profesioniști lucrând la comandă, își strigă în gura mare nevoia de protectori și de resurse. În mai multe poeme, Rutebeuf – „Căsătoria Rutebeuf”, „Balada Rutebeuf”, „Sărăcia Rutebeuf”... – va relua pe cont propriu figura Săracului, revalorizată în secolul al XIII-lea de franciscani. Dacă cere ajutor, o face, ca poet, ca poet de valoare, pentru că e veritabilul sărac! Sărăcia devine astfel un fenomen ce ține de clientelism și de supunerea, în secolele al

XVI-lea și al XVII-lea mai ales, față de putere, putere incarnată, în epocă, de singurul public al creatorilor: regele și curtenii lui. Acestor autori fără resurse, nevoiți deseori să practice și alte activități ca să supraviețuiască, li se opun poeți recunoscuți, bucurându-se de funcții publice, beneficii și alte recompense. După exemplul lui Roger de Collery (1470-1540), poreclit „Roger Bontemps”, numeroși sunt aceia care, în scrierile lor, pretextând ridicolul poetului, trec drept noii bufoni ai regelui. Etienne Jodelle (1532-1573), rămânând în așteptarea unei recunoașteri și a unui mecena, refuză să coboare la rangul de simplu curtezan. În sonetul „Lui Ronsard”, adresat lui Carol al IX-lea, afirmă că prințului îi revine să-i recunoască meritul literar și să-l scoată din mizerie: atitudinea de poet sărac, fără îndoială, însă de poet mândru, virtuos și devotat monarhului său... Față de fluxul acestor autori falși spre capitală, un Voltaire, de exemplu, se revoltă și anunță că vor fi nu numai cauza propriului insucces, ci și a insuccesului scriitorilor cu rang important!

La sfârșitul Evului Mediu, figura săracului se va asocia cu un blestem social, în același fel cu figura nebunului, respectiv a hoțului. Noul context va favoriza reprezentări negative ale autorului sărac. O mărturie a tradiției literare a „poetului murdar de noroi”, din care au ieșit satira lui Saint-Amant (1594-1661) prezentând un poet pitoresc și cât se poate de ridicol și „Le pauvre diable”, de Voltaire. Funcția acestor portrete depreciative e de a trasa o frontieră de netrecut între personajul derizoriu și autorul însuși. Un alt exemplu edificator e cel al poetului Nicolas Gilbert (1750-1780), un precursor al romantismului, supus unei impresionante anchete: voia să arate că e demn de protecția arhiepiscopului de Paris. Suspect de sărăcie, trebuie să demonstreze că nu constituie un eventual pericol...

Odată cu Jean-Jacques Rousseau, primul care își asumă rolul de „biet voluntar”, renunțând la un succes și la „un loc valoros” în ierarhia celor mari, se produce o importantă ruptură. Rousseau va rămâne cu înverșunare credincios liniei sale de conduită, unei independențe pe care și-a dorit-o dintotdeauna, inducându-i în eroare pe ceilalți filozofi, care n-au disprețuit sirenele reușitei și avantajele materiale. De aici vin atacurile îndârjite ale lui Diderot, Grimm ori Voltaire împotriva autorului „Contractului social”. Rousseau trebuie îndepărtat și descalificat. Contextul „Luminilor” permite apariția unui scriitor care nu se mai vrea nici bufon, nici slujitor al celor puternici, ci pur și simplu egalul său. Emergența publicului burghez justifică o asemenea evoluție și autorizează noile strategii literare.

• Letiția Oprișan

Completați cu litere mari

Născut? (da, nu; tăiați ce nu trebuie);
de ce „da”? (motivați); unde,
când, de ce, pentru cine trăiți? cu cine
se atinge suprafața creierului, cu ce
concordă frecvența bătailor pulsului?
pielea rudelor din străinătate?
(da, nu); de ce
„nu” (motivați); dacă se adaptează
la curent sângele epocii? (da, nu);
dacă vă adresați singuri scrisori?
(da, nu); dacă vă folosiți
de telefon pentru
mărturisiri? (da, nu); dacă aveți și în ce
nu aveți încredere? din ce vă trageți
mijloacele de trai în caz de
nesupunere?
aveți în posesie bunuri de teamă
trainică?
cunoștințe de corpuri și limbi străine?
ordine, medalii, opobrii? starea civilă
a curajului? dacă intenționați să
aveți copii? (da, nu); de ce
„nu”?

1972

N.N. scrie ceva pe un pachet de țigări

Eu, om în deplină capacitate a minții,
angajat,
însurat, domiciliat, necondamnat,
eu, născut acum cincizeci de ani,
în timpul
războiului, care niciodată
nu s-a terminat
și nu se termină,

eu, care știu despre mine
numai că sunt
de statură mijlocie și care
semne particulare n-am,

eu, care din lucrurile personale
am numai buletinul
ascuns în buzunarul de la piept,

eu, trezit în zori de-o întrebare
pe care niciodată
nu mi-am pus-o,

eu, cel atacat de voci
pe care niciodată nu le-am auzit,

declar

că nu se cade să învinuiți pe nimeni
de tot ce s-a întâmplat;
nu condamnați pe nimeni
cu excepția mea.

1978

N.N. reflectează la viitoarele perspective

Încă nu-i chiar atât de rău;
încă mai poate
fi aleasă fiecare din dimineți
între cămașa neagră și cravata roșie,
încă nu-i chiar atât de rău,
încă fiecare poate să îmbrace
ce-i place;
încă nu-i chiar așa de îngust;
încă a mai rămas

Centenar*

Poeți polonezi contemporani: Stanislaw BARANCZAK (1946-2014)

S-a născut la Poznan, unde a studiat și a absolvit Universitatea „Adam Mickiewicz” din localitate. Tot aici și-a susținut teza de doctorat despre poetul Miron Białoszewski. A debutat în 1965 în paginile revistei „Odra”, ca poet. A fost membru al redacției „Nurt”. A funcționat ca cercetător științific la Universitate; pentru activitatea desfășurată în Comitetul de Apărare a Muncitorilor, fiind printre membrii fondatori ai mișcării, a fost demis. Participă la renumita grevă a foamei de la Biserica „Sfântul Martin” din Varșovia, pentru eliberarea victimelor proceselor politice. Din 1980 participă la activitatea Solidarității din Wielkopolska. După 1981 emigrează în SUA, unde predă literatura la Universitatea Harvard. Din 1983 a fost membru al Comitetului de redacție al revistei *Caiete literare*, tipărită la Paris. La a 60-a aniversare, în noiembrie 2006, a fost decorat cu cel mai înalt ordin polonez: *Crucea de Comandor al Renașterii Poloniei*. A fost ales doctor honoris causa al Universității Sileziene și al Universității Jagiellone. Stanislaw Baranczak a fost membru al Uniunii Scriitorilor Polonezi. Suferea de parkinson. Dintre volumele de versuri, amintim: *Într-un suflet* (1970), *Însemnări de dimineață. Versuri din anii 1967-1971* (1972), *Știu că nu-i just. Versuri din anii 1975-1977* (1977), *Versuri aproape alese* (1981), *Atlantida și alte versuri din anii 1981-1985* (1986), *Vedere de pe lumea aceasta și alte rime din anii 1986-1988* (1988), *159 de versuri. 1968-1988* (1991), *Chirurgie precisă* (1998). S-a stins din viață în SUA, la 26 decembrie 2014.

Prezentare și traducere de
Nicolae MAREȘ

* La 3 martie 1921 a fost semnat Tratatul româno-polon
(miniștri de Externe: Take Ionescu, respectiv E. Sapieha)

destul de mult loc
între sârmele lagărului

și ale lagărului sârme,
încă nu-i chiar atât de strâmt,
a rămas suficient loc să se poată
și dansa;

încă nu-i atât de întunecat;
soarele trece

destul de ușor prin acest abajur
și chiar a rămas destul de mult loc
sub el;

încă nu-i chiar atât de rău,
aerul ajunge ca să respiri
de câteva ori,

să merite oare
să merite oare

N.N. încearcă să-și aducă aminte cuvintele rugăciunii

Tatăl nostru, carele ești mut,
care nu răspunzi la nicio chemare
și care numai la urletul sirenelor,
în fiecare dimineață, faci un semn
că lumea încă mai există,
mărturisește:
fata care merge cu tramvaiul la muncă,
într-un pardesiu ponosit, cu trei inele
în degete, cu restul de somn
în ochii umflați, trebuie să audă
glasul Tău,
trebuie să audă glasul Tău,
pentru a nu se trezi

în acești zori.

Tatăl nostru, care nimic nu știi,
care nu te uiți chiar pe acest pământ
și care doar prin ziare anunți
că lumea, că lumea noastră
se află în ordine,

uită-te:
la bărbatul acela ce stă la masă,

aplecat
peste o chiftea, peste o sută de grame
de vodcă,

peste pagina grasă de sos
și cu litere tipărite,

trebuie să știe că și tu știi
de asemenea,

trebuie să știe că știi,
să mai poată trăi încă o zi.

Tatăl nostru, carele nu ești,
al cărui nume nimeni nu-l pomenește
decât în câteva broșuri didactice,

în care
numele ți-e scris cu literă mică, că
lumea face față și fără Tine,
fie:

ca omul acela care se culcă să doarmă
și numără toate minciunile lui de azi,
temerile, trădările,
toate rușinile de nevoie făcute
și justificate,

trebuie să creadă că ești,
ca să doarmă
încă și această singură noapte.

1978

N.N. intenționează să facă o prostie

Din perspectiva străzii pare
a fi probabil
și destul de enigmatic: un individ
care iese
pe parapetul exterior al ferestrei
o închide
pe dinafară, de parcă ar dori
să-și îngrădească
intrarea în interiorul camerei.
Pe fundalul ramei în cruce
al ferestrei, cu
măinile ținându-se de giurgiuvele, pare
a fi crucificat sau pus să respire
artificial.
Soarele care apune se reflectă
într-o lumină roșie
în geam deasupra capului său.
Sare imediat.
Imediat va fi ca o cruce pe betonul
trotuarului.
Grămada de gură-cască crește, se aud
țipete isterice.
Imediat sare.

Nu sare.
Face cu mâna în depărtare,
deschide din nou fereastra,
neîndemânatic,
pe picioarele tremurânde se trage
spre interior.
Închide geamul și izbucnește în plâns.
Se prăbușește în pat suspinând. Își
întinde neputincios mâinile azvârlite.
Zace crucificat,
suspînând.

1978

Epoca determinată

Trăim într-o epocă determinată (*tușit*)
lucru de care trebuie,
nu-i așa, din toate punctele de
vedere să ne dăm seama.
Trăim (*gâlgâitul sticlei*)
în epoca în care,
nu-i așa, se fac eforturi
necontenite, în epoca în care cresc
și se ascut, și-așa mai departe
se ascut (*sorbit*). Conflicttele.
Trăim în e (*hârșăitul paharului dat
la o parte*) poca,
aici aș sublinia, nu-i așa, că pe bazele
acestea se vor trasa perspectivele,
se vor determina obiectivele,
obiective în care
nu se subliniază suficient,
ca să fie date peste cap, nu-i așa,
socotelile (*tușit*) celor care...
Cine are întrebări? Nu văd.
Dacă nu văd, vă văd
pe voi, exponentul care mă face
să exprim în încheiere convingerea
că trăim într-o epocă,
asta-i adevărat,
nu-i așa, și-alt adevăr nu e.

Premisa Mădălinei Oneț în cercetarea sa *Apolinic și dionisiac în literatura română și literatura europeană* (Florești, Cluj, Editura „Limes”, 2020) este aceea că influența pe care a avut-o opera lui Friedrich Nietzsche nu poate fi rezumată la receptarea ei doar în domeniul filosofiei sau la apariția doar a câtorva opere literare majore din spațiul european. Receptând și asumând în maniere distincte mesajul marelui filosof, numeroși creatori au modelat ideatica nietzscheană potrivit propriei lor sensibilități și viziuni, transfigurând-o estetic prin intermediul unor personaje și construcții romanești viabile, dar și prin profunde discursuri lirice. Din celebre texte, precum *Genealogia moralei*, *Dincolo de bine și rău*, *Așa grăit-a Zarathustra*, *Nașterea tragediei din spiritul muzicii* ori *Știința voioasă*, autoarea spicuiește, pe cale inductivă sau deductivă, pasaje care codifică situații arhetipale și apertura spre mit, puse în evidență de apolinic și dionisiac. Desigur că axa polarizatoare a lucrării a fost sprijinită pe evidențierea acestor două cunoscute concepte, care reprezintă pentru Mădălina Oneț profitabile direcții de cercetare a operei unor mari scriitori și poeți, precum Paul Valéry, Albert Camus, André Gide, Lucian Blaga, Ion Barbu, Nikos Kazantzakis, John Fowles și Nicolae Breban.

Autoarea valorifică metoda de analiză comparativă și direcțiile de receptare ale textului literar, care se înscriu într-o arie extinsă de cercetare ce îmbină filosofia cu literatura, istoria ideilor cu istoria mentalităților. Toate sunt inserate contextului ideologic, politic, istoric și cultural din secolul al cărui prag autorul propoziției fundamentale pentru modernitate „Dumnezeu a murit” nu a mai apucat să-l treacă. Pentru a proceda la o analiză temeinică, Mădălina Oneț coboară, într-un prim capitol al tezei sale, cu investigația până în timpul culturii și civilizației grecești, urmărind aprecierile lui Nietzsche despre Socrate în *Nașterea tragediei din spiritul muzicii*. Este operată o distincție aurorală între Eupalinos, artistul care se lasă cuprins de puterea dionisiacă și nu își oprimă instinctele, și Socrate, cugetătorul căruia viața sa interioară, tărâmul ideilor sale îi sunt suficiente pentru a declara că este conștient de faptul că nu știe nimic. Importanță pentru această parte teoretică a lucrării este atragerea atenției asupra dialogului dintre Muzică și Arhitectură, ca forme de exteriorizare a trăirilor, ce dau seama de metamorfozele intense ale dionisiacului și ale apolinicului. Or,

perna cu ace

Vasile SPIRIDON

Eterne polarități

Supraomul lui Nietzsche este acela care a reușit să armonizeze energiile contradictorii ale ființei într-un comportament coerent.

Capitolul al doilea este rezervat poeziei exuberante a verii, întâlnită în operele scriitorilor francezi Albert Camus și André Gide. Predilecția pentru tema anotimpului estival se datorează dorinței individului de a se apropia, dacă nu chiar a se contopi cu solaritatea. Refuzul solarității declanșează situarea ființei sub iradierea mohorâtă a Soarelui negru, care atrage spre moarte, așa cum se întâmplă în romanul *Străinul*, al lui Albert Camus, unde Meursault ucide din cauza soarelui arzător (dar nu este uitată nici problema filosofică a sinuciderii). În fond, Soarele negru este legat de divinitatea psihopompă ambiguă Dionysos – simbol funerar care luminează calea sufletelor destinate să trăiască și după extincție. Soarele aparține atât apolinicului, cât și dionisiacului prin elementele sale: lumina și căldura. Lumina apolinică a soarelui este strălucitoare, pe când aceea dionisiacă este atât de puternică, încât orbește, dând impresia privirii unui Soare negru. O discuție despre „soarele negru” trebuia să aducă în prim-plan numele unei boli, precum melancolia. Or, pe parcursul lucrării, nu este pomenit cuvântul „melancolie” decât de vreo două ori (de exemplu, se vorbește despre „melancolia fructului matur”), neamintindu-se nimic despre Gérard de Nerval, cu sonetul său *El Desdichado*, sau despre Albrecht Dürer, cu gravura *Melancolia*. De real folos ar fi fost consultarea cărților *Structurile antropologice ale imaginarului*, de Gilbert Durand, *Metafora vie*, de Paul Ricoeur și *Soleil noir. Dépression et mélancolie*, de Julia Kristeva.

În privința creației literare a lui Albert Camus, este adusă în planul discuției viziunea despre om și univers potrivit căreia lumea nu are sens, iar omul, ființă căutătoare de sensuri, ar fi o creatură absurdă. Surprinzătoare mi se

pare neapelarea, măcar tangențială în acest context, la o referință foarte cunoscută: Nicolae Balotă, *Lupta cu absurdul*. Romanele *Mitul lui Sisif*, *Ciuma*, *Nunta*, *Vara și Străinul* sunt comentate cu atenția canalizată înspre aspectele strâns legate de poetica exuberantă a verii, respectiv de elogiul adus verii eterne. Comentarea romanului *Ciuma* este de mare actualitate, deși în fond Mădălina Oneț nu are niciun merit în acest sens, deoarece, pe când începuse lucrul la carte, nu prevăzuse nimic din cele ce se întâmplă astăzi. În *Fructele pământului*, de André Gide, pe lângă preferința pentru cunoașterea dionisiacă, pentru trăirea frenetică a vieții, temele-tintă le reprezintă inutilitatea literaturii și îndemnul spre dezrădăcinare. Aidoma unui fruct copt ce se desprinde de pe creangă, tot astfel și omul pregătit, care învață să privească, trebuie să se dezrădăcească prin renunțarea la sine și dăruire. Dacă Nietzsche a elogiat Supraomul, André Gide a imaginat devenirea acestui „om nou” – aceasta este concluzia firească la care se ajunge.

În următorul capitol, al treilea, este expusă fenomenologia cunoașterii așa cum a înțeles-o Lucian Blaga, divizată în *cunoașterea paradisiacă și cunoașterea luciferică*. Mădălina Oneț intuiește în această teorie blagiană dihotomia care o interesează (apolinic – dionisiac) și dezvoltările parabolice pe care le înfățișează diferența dintre Cămilă și Leu în raportul de acceptare – contestare a realului. Substituirii, la nivel mitologic, a lui Apolo prin Dionysos, a Cămilei prin Leu, îi urmează analiza aplicată a unor poeme, punându-se în evidență dansul cuvintelor, ritmul orfic, pulsul liric alimentat de un sânge dionisiac. Lui Lucian Blaga, conceptul Supraomului, respingerea științei ca modalitate de cunoaștere, adversitatea pentru societatea modernă i-au întărit ideea conform căreia cultura și expresionismul german sunt generatoare de inspirație. Fără influența nietzscheană, Lucian Blaga nu ar fi putut să creeze concepte precum entuziasmul cosmic, elanul vitalist, invenția verbală. Nu avem niciun motiv să nu-l credem atunci când mărturisește, în scrisorile adresate Corneliiei, că, datorită iubirii, conștiința i s-a dedublat: o parte din el se află în imperiul unei liniști apolinice, iar cealaltă parte se constituie ca un tărâm atins de elanuri dionisiace.

Pertinent sesizează autoarea faptul că, dacă volumul *Poemele luminii* era tutelat de entuziasmul dionisiac, în volumul *Pașii Profetului*, zeul simbolic asociat este Pan, care îl însumează și pe Dionysos. Această trecere de la Dionysos la Pan poate fi explicată din perspectiva neopitagoreicilor,

pentru care Apolo și Dionysos reprezintă cele două fețe ale zeului unic, Pan, însuși numele său fiind tradus prin Totul. În economia universului poetic blagian, Soarele negru despre care s-a vorbit în capitolul anterior, simbol al fondului inconștient, se conciliază cu Soarele diurn, simbol al rațiunii, iar omnisciența lui Pan în *Pașii Profetului* semnifică armonia interioară și maturizarea poetului. Nu este uitat nici eseu *Revolta fondului nostru nelatin*, unde Lucian Blaga consideră fondul nelatin al poporului român drept impulsul pentru energiile creatoare. Acest fond dionisiac sedimentat după trecerea popoarelor migratoare se tulbură câteodată în identitatea noastră latină, căreia îi corespunde un principiu apolinic.

Capitolul al patrulea al lucrării este afectat poeziei lui Ion Barbu din prima etapă de creație – aceea parnasiană –, în care viața intensă, tributară dionisiacului, se ascunde sub un înveliș dur: lava, munții, copacii, banchizele, bazaltul, granitul. Aici este adus în discuție conflictul dramatic suferit de ființa umană, care, în aspirația ei spre absolut, trebuie să opteze între două principii: intelectual și senzual, între contemplația apolinică și trăirea dionisiacă. În accepțiune barbiană, numai omul, dintre toate ființele, poate trăi visul apolinic, prin intermediul căruia devine asemenea Demiurgilor, dar își complineste astfel și impulsul dionisiac. Lava, din poemul constitutiv al acestei prime părți a creației lui Ion Barbu, reprezintă poezia creației, a prefacerii în vis apolinic a mișcării clocotitoare dionisiace, în poezie fiind surprins chiar momentul de proporții cosmice al acestei treceri. Dorința puternică de eliberare a lavei se identifică cu năzuința individului aflat în căutarea delirului dionisiac. Cuplului antinomic apolinic – dionisiac îi corespund, la Barbu, alte concepte aflate în opoziție: cutremur – extaz, muzical – plastic, condiție subiectivă – obiectivare în principiu individualității, somn – vis, care reprezintă, de altfel, motive literare ale operei poetice barbiene.

Odată cu capitolul al cincilea, Mădălina Oneț supune atenției cunoscutul roman *Alexis Zorba*, de Nikos Kazantzakis, care comportă o punere în scenă ficțională a filosofiei manifestului existențialist *Ascetica* și o tipologie contrastivă, bazată pe antagonismul dintre omul rațional, reprezentat de stăpân, și omul intuitiv, Zorba. Pe lângă o interpretare a măștilor purtate de protagonist, autoarea înfățișează o disociere a spațiului închis, respectiv acela al personajelor lui Kazantzakis, de spațiul deschis mediteranean. Nu mai puțin scena dansului din roman, înțeleasă ca formă de eliberare,

având semnificația unui mijloc de manifestare a lui Dionysos, prin care omul înlătură oprimarea cauzată de greutatea teluricului. Punct nodal al creației, sensibilitatea lui Nikos Kazantzakis este văzută de Mădălina Oneț ca fiind datorată sintezei dintre viziunea dionisiacă a Orientului și viziunea apolinică a Greciei antice. Și coordonatele matricei geografice ar explica o astfel de situație, deoarece scriitorul este fiul Cretei, născut din contopirea Africii, Europei și Asiei. Dar ceea ce interesează pentru tema de față este experiența romancierului, și anume întâlnirea cu Zorba, livrescă, filosofică (în special Nietzsche și Bergson) sau religioasă (Dumnezeu, Hristos, Biblia, Buddha).

În privința conceptelor și dihotomiilor aduse în discuție mai sus, capitolul al șaselea a supus analizei un scriitor care se aseamănă cu Nikos Kazantzakis (dar pasionat și de Grecia, aidoma tuturor scriitorilor analizați în prezenta lucrare). Este vorba despre John Fowles, autor al romanului *Magicianul*. Ca în cazul lui Nikos Kazantzakis, comentariul autoarei va fi axat pe rolul deosebit pe care îl joacă măștile în acest metateatru și pe creditul pe care îl acordă John Fowles exuberanței, în detrimentul culturii. Respectiva dihotomie natură – civilizație este înțeleasă și în acest roman ca fiind o pledoarie pentru libertate. Efortul cercetătoarei este de a demonstra că John Fowles încearcă să discrediteze arta, pe Apolo, și să ofere credit exuberanței. Pentru aceasta, accentul este transferat de pe putere, adică de pe procesul raționalității, pe plăcere, mai exact pe finalitatea ei. Alte teme dezbătute sunt: inutilitatea literaturii, libertatea ca bogăție supremă, complementaritatea artei și a științei, scopul omului în funcție de sex (al bărbatului este acțiunea, războiul, iar al femeii – procrearea), răsturnarea scării de valori.

Capitolul ultim al tezei cuprinde aspecte ilustrative găsite în romanul *Îngerul de gips*, scris, spune Mădălina Oneț, de unul dintre cei mai originali romancieri postbelici români. Sper că această apreciere nu a fost influențată, în ultima pagină a tezei, de însuși Nicolae Breban, care afirmă undeva că el „este cel mai bun constructor de romane din România”. În cadrul romanului *Îngerul de gips*, este reiterată discuția din critica noastră în privința tuturor romanelor semnate de Nicolae Breban, referitoare la scindarea lumii între puternici și slabi, între individualități și masă, care are drept motivație lupta pentru putere. Autoarea urmărește metamorfoza personajelor, îndeosebi a personajului principal, Minda, comportamentul său putând fi înțeles numai prin prisma filosofiei nietzscheene. Protagonistul tânjește să devină Supraomul, debarasându-se de zei și de povara fatalității, deoarece el își oferă șansa de a-și lua existența în propriile-i mâini.

Serioasa analiză din cartea *Apolinic și dionisiac în literatura română și literatura europeană* posedă un fond documentar și bibliografic amplu și bine utilizat de Mădălina Oneț, într-un orizont interpretativ ridicat și uneori empatetic.

„Armonii în timp”, la a treia ediție

Festivalul a purtat genericul secund „Vine, vine primăvara” și s-a ținut de Ziua Internațională a Femeii, pe scena Sălii „Ateneu”. Organizatorul – Școala Populară de Arte și Meserii (manager, Olguta Pătu/ Carmen Voisei) – și colaboratorii (Filarmonica „Mihail Jora” și Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, instituții ale Consiliului Județean Bacău) au reușit să organizeze un spectacol cu aproape toate datele unui eveniment artistic, mai puțin prezența publicului, care a ocupat 30% din capacitatea sălii. În holiuri au fost etalate produse ale claselor de profil: pictură, grafică și sculptură mică; design vestimentar și cusut-țesut; iconografie și ceramică. Pe scenă au evoluat micii artiști din Orbeni, Agăș, Filipeni și desigur Bacău, pregătiți cu seriozitate de dascălii lor. Parteneri au fost școlile gimnaziale Letea Veche, Luncani și „Al. I. Cuza”, precum și colegiile „Ion Ghica” și „George Apostu” Bacău. (D. I.)

În lunga ei istorie, poezia a permis orice modalitate de exprimare a eului tainic, orice manifestare a umanului până la ceea ce încearcă în prezent: să depășească această barieră și să ajungă în postuman, termen permisiv care nu are niște limite clare și care este încă folosit pentru producții în versuri ce aparțin, cu siguranță, unor umanoizi. Poezia ne definește umanitatea, chiar dacă trece adesea prin etape imprevizibile. Dacă există o constantă a ei, aceasta este sinceritatea. Scrisă în coduri, ca orice program IT, care deschide și închide o ușă sau menține parametrii unei sere, poezia reușește să se dezvăluie cititorului printr-o conexiune bazată pe necesitatea ființei de a accede în zone pe care mintea se cramponează să le păstreze ferecate.

Cel care deschide cartea de poeme „Havuz” a Simonei-Grazia Dima va simți utilitatea unui exordium, pentru că nu este o cârtică pe care o citești într-o pauză sau pe o bancă. Subtitlul „poeme” aparține autotorei, fiind un avertisment că urmează ceva serios. Chiar așa și este, „Havuz” înseamnă, în primul rând, curaj, calitate imperioasă pentru cea care merge cu siguranță pe teritoriul imuabil al poeziei.

Poezia Simonei-Grazia Dima nu se înregistrează și nu este preocupată de mișcarea actuală a poeziei, cunoscută scriitoarei. Faptul, devenit vizibil în câteva poeme, nu o determină să se abată de la propria opinie.

Ana PARASCHIVESCU

Rafinament și poezie: Simona-Grazia Dima

Rămâne în sfere înalte, chiar dacă știe că respiră un aer rarefiat, în care oxigenul este considerat neesențial. Esențială e cultura, artă și erudiție, ea preia din natură elementele necesare, însă proporțiile sunt adaptabile și supuse unui proces de regenerare continuă, prin reciclare. Cuvântul de origine turcă din titlu are o finalitate clar fixată, izolează poezia într-un spațiu anume, un spațiu organizat atent, unde nu i se dă dreptul la libertate absolută. Așa cum poeta nu poate fi liberă în lumea ei, nici poeziei nu i se permite să se comporte impudic. Tot efortul anterior trebuie atent valorificat.

Simona-Grazia Dima nu se spune, refuză subiectivismul, în poemele sale subiectivismul este chiar perimat. Ne-am destăinuit suficient, ne-am revoltat prea mult, uităm unde ne aflăm, scormonim cu bețele în pământ și cer. Se sugerează că am mers prea departe și am rămas prea mici. Și nu ne-a reușit nimic. Nu am descoperit nici un bănuț de aur. Dar aurul este și este mult. Știind că există, nu se pierde în ambiții sau demonstrații, rămâne în zona havuzu-

lui în care vara clipește apa, iar iarna rămâne împietrirea. Persistă senzația de staționare între lumi, poeta unește cu eleganță poezia cu restul. Propriul sine este singura și marea problemă. Fiind puternic, știind cu limpezime care îi sunt vulnerabilitățile, rămâne abscons. Poate că este și un secret. Recurge la exprimări ermetice, utilizează simboluri și concepte filozofice. Nu se joacă. Impune prohibiția pentru ludic. Poezia este serioasă. Ea plutește, ea cunoaște, ea dă formă întregu-

lui. Cu ea se face „Legământ”. Trebuie să fim „treji” și se va arăta. O altă venire în lumina minții.

Se observă efortul de construire a unui demers poetic propriu, fraza cu volutele ei, cu topica ei, cu lungimi considerabile care impun pauze de respirație și dau impresia că se aude sunetul știut al scandărilor, muzică a spiritului. O predilecție pentru cuvinte vechi, specializate sau regionale, servește iubirea de verb, consolidează versul, cuplează vechiul cu noul. Poemul „Unul” are o solidă încărcătură metafizică. Pornind de la afecțiunea mamei pentru fiu, el crește gradual, ascetic, parcă, spre bucuria ultimă a regăsirii, a reînvierii, a coexistenței. Există un al treilea repudiat, un străin despre care se știe că e „cel mai puternic dintre noi”. Sperăm că nu el are cheia.

Nu putea lipsi portretul poetului într-un poem care precizează de ce este capabil. Limbajul este voit simplu pentru a reda puritatea și forța celui „tot tânăr/ tot neinstruit, incorrigibil”. Are un comportament atipic, „se furișează/ în palmă numai c-un pui/ de pasăre căzut

din cuib” pentru că „el nu dispare-n patru vânturi”. Poemul „Magul apei pure” spune legenda acestei ființe născute din curiozitatea unui ochi „de apă tulbure” care accede, în linie verticală, spre „limba oceanului de la-nceput”.

Alături de havuz, la care se revine de trei ori, există și un copac ce reappare: „Baobab. În brațele evanescente” și „Baobab. Aievea-i nunta”. Ambele poeme cu o singură cabală pornesc de la imaginea arborelui milenar privit în antiteză cu fragilii plopi autohtoni. O extensie spre neant, zeița, oul, nunta, ofranda, tot atâtea simboluri care sunt capturate facil în trunchiul baobabului, mormânt al poetilor senegalezi, contradicție între coroană și rădăcină, între sus și jos.

Și pentru că „Havuz”-ul Simonei-Grazia Dima este o carte în care poemele spun ceva, chiar și prin ordinea stabilită, trebuie observat scenariul în care sunt plasate „Havuz”, „Havuz. Rotundul marmurei” și „Havuz. Dar o intensitate vede”. De la apa care sare în stropi printre statui, de la conștientizarea pericolului aflat în ferecarea apei, de la aparenta ei libertate protejată până la dispariția ei definitivă când marmura îi păstrează vuietul ca-n vis și, în cele din urmă, până la constatarea senină a faptului că întregul demers a fost o tentativă de a ajunge la „temelii”.

Și la poezie care, atunci când nu izvorăște, nu cade și nu topește; rămâne să vegheze o frântură de mister.

N. 1 mart. 1921, în comuna Răchitoasa, județul Bacău – m. 20 aug. 2014, la Bacău. Ofițer, actor. Ivit pe lume în casa bunicilor, cel ce avea să ajungă ofițer de cavalerie și, mai apoi, actor a copilărit în incinta unui regiment de artilerie, îndrăgind încă de la o vârstă fragedă caii unității. A urmat cursurile primare la actuala Școală „Al. I. Cuza” din Bacău, terminând an de an cu „premiul I cu cunună”, după care a fost admis, primul pe listă, cu media 9,66, la Liceul „Ferdinand I” din aceeași localitate. Timp de opt ani, suita rezultatelor foarte bune la învățătură a continuat, deși spre anii terminali timpul afectat studiului a fost diminuat de orele dedicate însușirii tehnicii viorii, dar mai ales pasiunii pentru fotbal, tenis de masă, mersul pe bicicletă și, nu în ultimul rând, actorie. A activat, astfel, în formațiile teatrale ale Liceului și Ateneului „Vasile Alecsandri”, jucând în comedia „Umbrela pierdută” și în drama „Glaful”, însă primele succese de răsunet le-a avut ca baterist în orchestra clasei și ca toboșar în fanfara Liceului. Curtat intens de formații revuistice din Piatra-Neamț și Roman, în toamna anului 1940 se înscrie la Conservatorul Regal de Muzică și Artă Dramatică din București, la clasa Mariei Filotti, jucând în teatrul acesteia, dar numai după un an abandonează studiile, în favoarea Regimentului de Gardă Regală Călare. Repartizat apoi la Școala de Ofițeri de Rezervă Cavalerie de la Sibiu, ajunge, peste un an, la Școala de Ofițeri de Cavalerie de la Târgoviște, primind botezul focului celei de-a doua conflagrații mondiale cu gradul de sublocotenent, în Garnizoana Lugoj. După război, cum „eliberatorii” sovietici nu prea agreau cavaleriștii, a trebuit să se reorienteze profesional, în 1946 devenind student al Politehnicii bucureștene. Când lucrurile păreau că

Personalități băcăuane

Centenar Florin Blănărescu

reintră în normal, în anul trei a refuzat să se ducă voluntar pe șantierul de muncă de la Bumbesti-Livezeni, așa că a ajuns forțat la Canalul Dunăre-Marea Neagră, de unde a scăpat abia în 1951, dar pentru a fi deportat un an în Bărăgan. „Reciclat”, e mutat ca specialist la Secția lucrări hidrotehnice a Comitetului Geologic București, iar de aici revine în 1954 pe scenă, de data aceasta la Teatrul Armatei, unde a avut șansa să joace alături de maestri precum George Vraca, Florin Scărlătescu, Nicolae Gărdescu ș.a. Nu pentru mult timp însă, întrucât, ca fost ofițer în Cavaleria

Regală și ca implicat în rezistența anti-comunistă din munți, la 22 ianuarie 1958 a fost arestat, anchetat, eliberat fără condamnare, dar șicanat în permanență, încât a fost silit să peregrineze pe la teatrele din Ploiești, Bârlad, Pitești, Arad și Petroșani, pentru a ieși din vizorul urmăritorilor. Începând din decembrie 1968, odată cu venirea sa la Teatrul de Stat din Bacău, zbuțumata viață a cavaleristului-actor a intrat pe un făgaș mai puțin agitat, deși nu a scăpat în totalitate de mai vechile șicane. A strălucit îndeosebi în roluri de mai mică întindere, momentul de vârf al carierei sale, de „adevărată revelație artistică”, așa cum consemna revista „Teatrul”, a fost cel din spectacolul „Nunta lui Krecinski”, de A. V. Suhovo-Kobilin, în regia sârbului Bora Grigorovici, în care cel ce avusese șansa să joace alături de G. Timică, Silvia Dumitrescu-Timică, Nora Piacentini, Grigore Vasiliu-Birlic, Mircea Șeptilici, Irina Răchiteanu ș.a. a demonstrat că e „solist categoric al reprezentației, în rolul lui Krecinski”. Succesul din 1971 fusese precedat de evoluții bine apreciate pe scenele Teatrului de Stat „Victor Ion Popa” Bârlad (Tipătescu, în „O scrisoare pierdută”, de I. L. Caragiale), Teatrului „Alexandru Davilla” din Pitești (Zamfir, în „Vlaicu și feciorii lui”, de Lucia Demetrius; Nichita, în „Omul cu mățoaga”, de G. Ciprian), Teatrului de Stat Arad (Bohun, în „Nu se știe niciodată”, de G. B. Shaw; Ionescu, în „O scrisoare pierdută”, de I. L. Caragiale; Maslov, în „Caleașca de aur”, de Leonid Leonov; Cătălin, în „Viforul”, de B. Delavrancea),

Teatrului „Ion D. Sîrbu” Petroșani (Olivier Lenoir, în „O crimă perfectă”, de Robert Thomas; Chiriac, în „O noapte furtunoasă”, de I. L. Caragiale) și urmat de apariții memorabile pe scena băcăuană ori în spectacolele ale studiourilor de teatru ale Radiodifuziunii și Televiziunii Române. Pe afișul Teatrului Dramatic „Bacovia” l-am regăsit, bunăoară, în spectacolele „Interesul general”, de Aurel Baranga (Regizorul), „Despot-Vodă”, de Vasile Alecsandri (Alexandru Lăpușneanu), „Cantemir”, de Dumitru Almaș (Bogdan), „Eminescu”, de Mircea Ștefănescu (Vasile Alecsandri), „Othello” (Lodovico), „Cum vă place” (Le Beau) și „Mult zgomot pentru nimic” (Don Pedro), de W. Shakespeare, „Ascensiunea lui Arturo nu poate fi oprită” (Falke) și „Opera de trei parale” (Brown), de B. Brecht, „Tineri căsătoriți caută cameră”, de Mihail Roscin (Andrișu) etc. Mai bine de 130 de roluri de-a lungul carierei, la care se adaugă cele câteva apariții episodice din filmele „Bijuterii de familie”, „Pe răspunderea mea”, „Dacii”, „Străinul”, „Wilhelm Cuceritorul” și „Mihai Viteazul”. Pensionat în 1987, a continuat să evolueze pe scena actualului Teatru Municipal „Bacovia”, uneori chiar fără onorariu, implicându-se și în viața cetății, în principal ca animator al competițiilor hipice pe care le-a inițiat după 1988, împreună cu cluburile hipice din Piatra-Neamț și Roman. Din păcate, visul său de a înființa la Bacău un centru de echitație terapeutică a rămas o fata morgana, ca și alte proiecte blocate de absența resurselor financiare ori de burocrăția excesivă a epocii de tranziție. Pentru contribuția sa actoricească, în aprilie 2009 a fost răsplătit cu Diploma de Societar de Onoare al Teatrului „Bacovia” Bacău.

Cornel GALBEN

Motto: *Fiecare cuvânt este o prejudecată.*
Friedrich Nietzsche

Ion FERCU

șoaptele nuanțelor

Prejudecățile: infern și provocare eternă (16)

În demersul care deschide un nou front optimist împotriva prejudecăților, Karl Popper are parteneri precum Socrate și Francis Bacon. Maieutica filosofului grec l-a sedus, întrucât ea constă, în esență, din „punerea de întrebări menite să distrugă anumite prejudecăți; anumite opinii ce au adesea girul tradiției sau al modei; anumite răspunsuri false date în spiritul ignoranței sigure de sine” (Karl Popper, „Conjecturi și infirmări. Creșterea cunoașterii științifice”, București, Editura *Trei*, 2002, p. 24). Scopul lui Socrate nu este acela de a întemeia opinii personale, ci de a purifica sufletul de opiniile false, de prejudecăți. El ne invită să aruncăm sămânța îndoielii asupra propriilor noastre convingeri, să căutăm contraexemplu prin care să năruim prejudecățile care vizează lucruri a căror esență vrem s-o cunoaștem. Socrate, se știe, întreba, dar nu răspundea, căci el obișnuia să spună că nu știe ce răspuns să dea. Replica pe care i-o dă lui Theodoros, în „Theaitetos” (Platon, „Opere”, vol. VI, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989, 161b, p. 206), este semnificativă în acest sens: „Îți plac vădit argumentările și ești bun, Theodoros, că mă crezi un sac plin cu argumente, din care voi scoate cu ușurință, spunând că nu așa stau lucrurile. Nu îți dai seama însă că niciun argument nu vine de la mine, ci întotdeauna de la cel care dialoghează cu mine? Eu, unul, nu cunosc nimic mai mult decât acest lucru mărunț: ce argument să primesc de la celălalt, înțeleptul, și să-l întâmpin după cuviință. Asta voi încerca și acum, cu acesta, nespunând că vine ceva din mine însumi”.

Francis Bacon este privit ca reper, întrucât, potrivit doctrinei sale, „pe care am putea-o numi doctrina despre *veracitas naturae*” (Karl Popper, *op. cit.*, p. 18), natura e o carte deschisă și cine o citește cu un spirit neîntinat n-are cum să greșească. „Eroarea nu se poate datora decât prejudecăților ce otrăvesc spiritul” (*ibidem*, p.18).

Popper pledează pentru doctrina adevărului manifest, pentru acea viziune optimistă conform căreia adevărul, dacă ni se prezintă în toată nuditățile sa, poate fi recunoscut întotdeauna ca adevăr. Dacă adevărul nu ni se dezvăluie singur, este de ajuns să fie dezvăluit/ descoperit. În esență, ochii ne-au fost hărăziți pentru a vedea adevărul, iar *lumina naturală* a rațiunii spre a ni-l face vizibil. Dacă adevărul este manifest, se poate

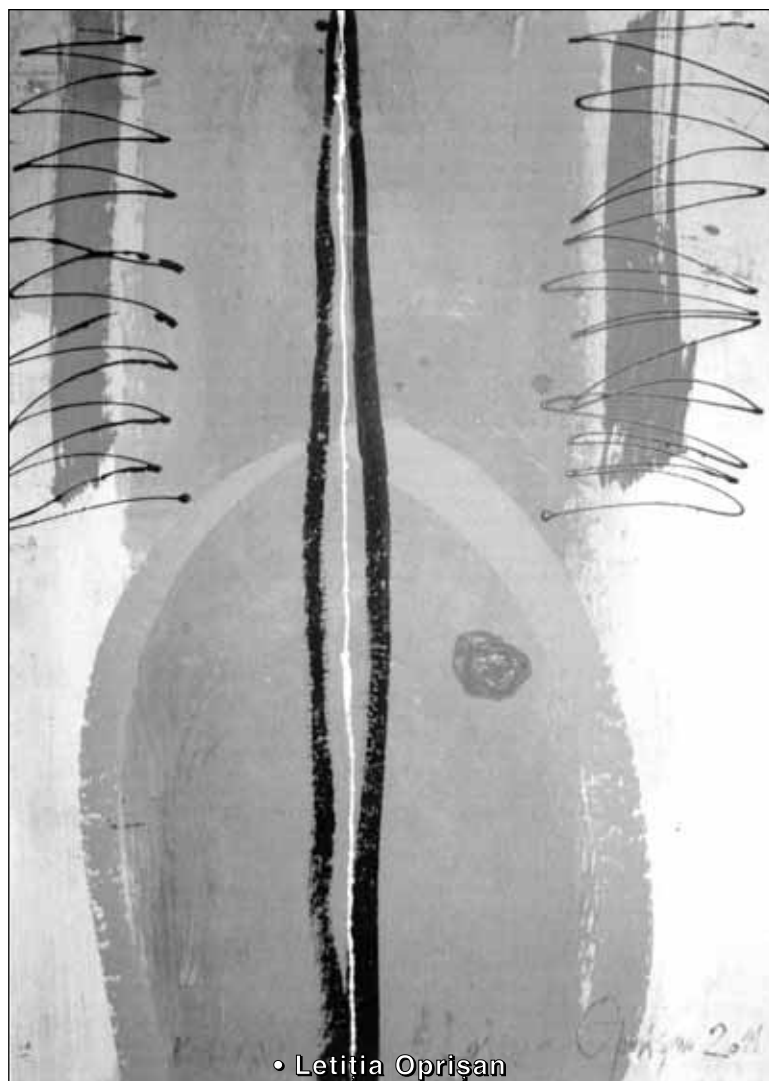
întâmpla să cădem în eroare? „Răspunsul e: prin propriul nostru refuz vinovat de a vedea adevărul manifest; sau pentru că în mintea noastră sălășluiesc prejudecăți sădite în ea de educație și de tradiție ori alte influențe nefaste ce ne-au pervertit spiritul care la început a fost pur și inocent. Ignoranța se poate datora unor puteri ce conspiră spre a menține în neștiință, spre a ne otrăvi mintea umplând-o cu falsuri și spre a ne închide ochii, ca să nu putem vedea adevărul manifest. Asemenea prejudecăți și asemenea puteri sunt deci surse ale ignoranței” (*ibidem*, p. 18). Dacă adevărul este manifest, numai noi înșine suntem răspunzători de eroare, noi, „cu prejudecățile noastre, cu neglijența noastră, cu încăpățănarea noastră [...] noi înșine suntem sursele ignoranței noastre” (*ibidem*, p. 29).

Pentru autorul „Logicii cercetării”, între discursurile lui Socrate, Aristotel, Bacon și Descartes există punți firești zămislite din preocupările comune care au ca ținte reduta prejudecăților: „Sugerez că inducția baconiană (și, de asemenea, cea aristotelică) este în esență aceeași cu maieutica socratică; și anume, pregătirea intelectului, prin curățarea lui de prejudecăți, spre a deveni apt să recunoască adevărul manifest, să descifreze cartea deschisă a Naturii. Metoda carteziană a îndoielii sistematice este și ea în esență aceeași: o metodă de nimicire a falselor prejudecăți ale intelectului, spre a ajunge la temelie de nezdrunținat a adevărului evident” (*ibidem*, pp. 26-27). Popper aplaudă tradiția raționalistă pentru capacitatea pe care o are „de a ne elibera mintea de opinii învechite, de vechi prejudecăți și vechi certitudini și de a ne oferi în locul lor noi conjecturi și ipoteze îndrăznețe” (*ibidem*, p. 137). Știința astfel constituită este prețuită pentru influența ei eliberatoare, fiind considerată una dintre cele mai puternice forțe care fac posibilă libertatea omului.

S-ar putea crede că Popper este un admirator necritic al unor filosofi precum Socrate, Aristotel, Bacon sau Descartes. Nuanțând critic, Popper spulberă însă acest posibil gând. Astfel, invocând tradiția critică inaugurată de antici, el afirmă că aceasta a

fost pierdută, probabil, „din cauza apariției doctrinei aristotelice despre *épistème*, despre cunoașterea certă și demonstrabilă (o dezvoltare a distincției eleate și heraclitiene dintre adevăruri certe și simple presupuneri)” („Filosofie socială și filosofia științei”, București, Editura *Trei*, p. 27). Este avansat și un alt gând: din cauza dezvoltării gândirii de la Aristotel încoace, folosindu-se metoda aristotelică a definiției, „orice disciplină rămâne prinsă într-o stare de verbalism vid și de scolasticism steril” (*ibidem*, p. 90). Problematice ar fi fost mult „încâlcită de Platon și Aristotel, a căror influență a dat naștere unor prejudecăți atât de adânc înrădăcinate, încât proiectul de a o descurca nu pare foarte strălucit” (*ibidem*). Bacon și Descartes se bucură de aceeași atitudine critică. Despre raționalismul său critic, Popper spune că „diferă foarte mult de «raționalismul» sau «intelectualismul» lui Descartes și al școlii sale” (*ibidem*, p. 54), în vreme ce distanțarea față de Francis Bacon este fermă, întrucât influența sa a generat concepția potrivit căreia „problemele teoriei cunoașterii ar trebui studiate în corelație cu cunoașterea noas-

tră despre o portocală mai degrabă decât cu cunoașterea noastră despre cosmos” (*ibidem*, p. 234). „Eu, zice Popper, nu sunt de acord cu această opinie” (*ibidem*). Epistemologiile optimiste datorite de Bacon și Descartes nu pot fi adevărate, potrivit lui Popper, dar acestea au reprezentat principalul inspirator al unei revoluții intelectuale și morale fără egal în istorie, întrucât ambii filosofi i-au încurajat pe oameni să cugete cu propriul cap, să-și asume responsabilități. Epistemologia acestora ar fi, spune el exagerând, cultivând paradoxul, „un exemplu de idee proastă ce a inspirat multe idei bune” (Karl Popper, „Conjecturi și infirmări. Creșterea cunoașterii”, București, Editura *Trei*, 2002, p. 19). Celor doi le reproșează că n-au reușit să „elibereze epistemologiile lor de autoritate [...] n-au îndrăznit să apeleze la judecata noastră critică – la judecata dumneavoastră sau a mea” (*ibidem*, p. 28), temându-se, probabil, că totul ar eșua în arbitrar și subiectivism. Bacon și Descartes ar fi reușit doar să înlăture autoritatea lui Aristotel și pe cea a *Bibliei* cu câte o nouă autoritate: a simțurilor, respectiv a intelectului.

• Letitia Opreșan

Pragmatic, Popper destructurează prejudecăți precum mitul opiniei publice. Este vizat mai ales mitul clasic *Vox populi, vox dei*, cel care atribuie vocii poporului un fel de autoritate definitivă și de înțelepciune nemărginită. Echivalentul modern al acestui mit este credința în „corectitudinea absolută a judecății acelei figuri mitice numite «omul de pe stradă», a votului său și a vocii sale” (*ibidem*, p. 446). Există totuși în acest mit și ceva adevăr? Da, și acesta ar putea fi înfățișat astfel: „În ciuda informațiilor limitate de care dispun, mulți oameni simpli sunt deseori mai înțelepți decât guvernării lor; și dacă nu mai înțelepți, atunci cel puțin animați de intenții mai bune și mai generoase” (*ibidem*).

Încercarea de a destructurea prejudecățile este dublată mereu de dorința descoperirii adevărului. Căutarea adevărului solicită însă cel puțin: „(a) imaginație; (b) încercare și eroare; (c) descoperirea treptată a prejudecăților noastre prin (a) și (b) și prin discuție critică” (*ibidem*, p. 452). Popper crede în tradiția raționalistă occidentală, cea cu origini în Antichitatea greacă, a cărei esență este reprezentată de examinarea/ testarea teoriilor prin încercarea de a le infirma. Firește, trebuie să avem în vedere și propriile noastre teorii sau, cum ar zice Gaston Bachelard, în „Dialectica spiritului științific modern”, să fie prezentă inclusiv „supravegherea intelectuală de sine”. Valoarea acestei atitudini critice rezidă mai ales în faptul că participanții la o anumită dezbatere își vor schimba, într-o anumită măsură, opiniile și vor pleca de la întâlnire cu o valoare adăugată: un plus de înțelepciune. Diversitatea opiniilor, oricât ar fi de mare, este, în orice dezbateri, un atu important pentru căutarea adevărului: „Dacă nu ar fi existat turnul Babel, ar fi trebuit să-l inventăm. Liberalul nu visează la un consens perfect de opinii; el speră doar într-o influențare reciprocă rodnică a opiniilor și în progresul pe această cale al ideilor. Chiar și atunci când rezolvăm o problemă într-un mod acceptabil pentru toți, creăm, prin rezolvarea ei, multe probleme noi asupra cărora, negreșit, vom avea păreri diferite. Ceea ce nu e rău deloc” (*ibidem*, p. 452).

Prejudecățile sunt și instrumente manipulative. Dictatori precum Hitler și Stalin, ne spune Popper, au încercat mereu să-i convingă pe oameni că pot să-i conducă pe drumul care duce către o moralitate superioară, apelând la tot felul „de temeri și speranțe, la prejudecăți, la invidie și chiar la ură” (*ibidem*, p. 469).

Cea mai mare realizare a lui Lenin a fost transformarea unor idei formulate pe hârtie de Karl Marx, cu 40 de ani în urmă, într-o ideologie a guvernării. A creat un sistem sovietic care a stăpânit în numele poporului muncitor, ordonând redistribuirea bogăției și sponsorizând transformări la fel de radicale în cultură și în relațiile sociale. Programul lui Lenin a oferit speranță și demnitate multora dintre săracii țării și a acordat, printr-o măsură fără precedent, șanse egale femeilor.

Catherine Merridale

Dacă am face o retrospectivă a cauzelor care au dus la izbucnirea Marelui Război, vom constata cu ușurință că marea conflagrație a fost determinată de asasinatul odios de la Sarajevo (28 iunie 1914), căruia i-au căzut victime Franz Ferdinand (moștenitor al tronului habsburgic) și soția sa, Sophia Chotek. În acel moment, Europa era divizată în două blocuri militare antagonice: *Puterile Centrale* (Tripla Alianță) și *Antanta* (Tripla Înțelegere), iar suveranii Marii Britanii, Rusiei și Germaniei, deși erau înrudiți, făceau parte din blocuri militare diferite. Germania lui Wilhelm II dorea supremația în Europa, ba chiar o dominație mondială, nutrivând ideea de a slăbi economia și teritoriul celorlalte două imperii rivale: britanic și țarist. Izbucnind războiul la data de 28 iulie 1914, beligeranții credeau că încheierea se va încheia până la Crăciun, dar această estimare s-a dovedit nefondată, căci niciuna dintre tabere nu izbutise o victorie categorică și definitivă. Treptat, în orbita celor două blocuri militare s-au format alte alianțe, iar după intervenția Americii în 1917, războiul a căpătat un caracter planetar. Ajungem, astfel, cu desfășurarea ostilităților pe câmpurile de luptă: în tranșee, în aer, pe apă, iar Germania, în pofida înzestrării militare și economice, nu reușește să învingă armatele franco-britanice pe Frontul de Vest. Rusia era epuizată, populația civilă profund nemulțumită se revoltă încă din 1905 în urma războiului pierdut cu Japonia, apoi în 1917, Nicolae II abdică, iar armata rusă refuză să mai lupte. Diplomația germană intuiește faptul că scoaterea Rusiei din război ar facilita succesul armatelor germane și habsburgice în Vest, iar pentru realizarea acestui deziderat, Germania a înlesnit întoarcerea revoluționarului de profesie, Lenin, în Rusia, unde în urma loviturii de stat din octombrie 1917 se instalează la putere un nou regim, care se va dovedi mai opresiv decât acela țarist. Această călătorie a lui Lenin de la Zürich (unde liderul comunist trăia, petrecându-și timpul punând la cale o revoluție mondială), la Petrograd este urmărită de

Ionel SAVITESCU

Trenul lui Lenin

Catherine Merridale în cartea cu titlul de mai sus*, călătorie ce a durat 8 zile și a fost reconstituită de autoarea cărții. Pe coperta întâi a volumului este reprodus tabloul pictorului sovietic Mihail G. Sokolov (1875-1953), care surprinde sosirea lui Lenin în *Gara Finlanda* din Petersburg (aprilie 1917): ... *figura lui Lenin, în prim-plan, este îndeajuns de clară. Într-un costum de culoare închisă, cu cravată și cu șapca arhicunoscută, liderul bolșevic coboară dintr-un vagon pe care scrie clasa a III-a. Expresia lui este mai degrabă rigidă; dar asta poate fi din cauza autorului a vrut să-i dea aceeași înfățișare pe care le-o dădeau pictorii de icoane sfinte... În afară de Lenin, doar fața altui personaj mai apare întregă. Ochii lui sunt sfredeliți, iar mustața neagră, inconfundabilă (ca și sprâncenele arcuite). Nesocotind adevărul, Sokolov l-a pictat pe Stalin printre iluștrii călători. Deși nu s-a aflat în niciun moment în vagonul lui Lenin, Sokolov l-a pictat pe Stalin cu o treaptă mai sus decât pe liderul răposat, sugerând că acesta putea fi mentorul sau însoțitorul (p. 314). La începutul volumului este reprodusă o hartă cu traseul străbătut de Lenin de la Zürich până la Petrograd: *Călătoria mea a fost rapidă, sigură și lipsită de incidente; călătoria lui Lenin a fost epuizantă și plină de amenințări, într-o vreme în care războiul Europei făcea ravagii în jurul lui* (pp. 22-23). Pentru a scoate Rusia din război, Germania alocase în*

• Letiția Opreșan

cartea străină

1915 (în martie și în iulie) sume importante de bani (p. 82), iar Parvus (Alexandr Ghelfand) avea un plan de distrugere a țarismului. Aflat în exil de câțiva ani, la Zürich, Lenin își petrecea timpul în biblioteca orașului citind cărți și publicații în diverse limbi, redactând eseul „Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului”. La Zürich se refugiase mulți scriitori, aici s-a născut *dadaismul* (în Cabaretul *Voltaire*); tot aici, Lenin jucase șah cu Tristan Tzara și l-a cunoscut pe Valeriu Marcu (un marxist român, pacifist, refugiat de război), scriitor evreu, bucovinean, trăitor între 1899 și 1942, care-l descrie astfel pe Lenin: *Încercând să și-l imagineze, Marcu probabil se gândea la un ins înalt și chipeș sau măcar impozant, căci la așa ceva se așteptau cei care îi citiseră lucrările... La apariția lui Lenin, realitatea a infirmat toate închipuirile lui Marcu. Vulturul radicalilor de stânga era scund („un ins roșcat, îndeșat, de înălțime medie”, își amintea un alt discipol fasci-*

nat), aproape chel, cu doar câteva șuvițe de păr roșcat, lipite de creștetul capului, și, în locul încruntăturii așteptate de mai tânărul Marcu, fața lui Lenin s-a încrețit imediat într-un zâmbet jucăuș (pp. 97-98). În treacăt fie zis, de înfățișarea lui Lenin fusese dezamăgit și Stalin, citându-se mai jos și alte opinii despre Lenin. Tot Valeriu Marcu precizează că până în 1916, *tot Partidul Bolșevic consta din câțiva prieteni care corespondau cu Lenin din Stockholm, Londra, New York și Paris* (pp. 113-114). În România, la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, numărul comuniștilor era de câteva sute. Așadar, la 9 aprilie 1917, 32 de refugiați ruși din Zürich se urcară într-un tren sigilat cu destinația Petrograd. De-a lungul traseului german, Lenin și însoțitorii săi constatară existența unei Germanii suferinde: *Ori de câte ori trenul încetineea sau se oprea, vedeam fetele acelea trase, obosite-palide, cu ochii duși în fundul capului, fără urmă de zâmbet după ani lungi de război. Chiar și orașele păreau lipsite de oameni; în unele stații, femeii furioase se adunau la ferestrele vagonului, amenințându-i cu pumnul, arătându-le pagini din presa germană cu caricaturi ale țarului dezonorat* (pp. 184-185). Sosirea grupului lui Lenin la Petrograd este precedată de aceea a lui Plehanov. La Petrograd, imediat după sosire, Lenin ține un discurs contradictoriu contra războiului, încât i-a mirat și pe însoțitorii lui, iar Krupskaja a spus: *Mă tem că Lenin a luat-o razna* (p. 265). Încep să fie dezvăluite amănunte neplăcute din existența lui Lenin, încât acesta, de teama arestării, fuge în Finlanda; în sfârșit, după preluarea puterii, bolșevicii au mușamalizat tot trecutul lui Lenin. Târziu, când s-a permis cercetarea arhivelor, Dimitri Volkogonov, autor al unor cărți despre Lenin, Troțki, Stalin, a ajuns la concluzia că *Lenin a fost un adevărat infractor și că infracțiunile lui datau din vremea Primului Război*

Mondial (p. 296). Temându-se să nu fie asasinat, Lenin era însoțit de paznici înarmați. Totuși, asupra sa s-au comis atentate, între care acela al Fanniei Kaplan. Pentru a-și consolida puterea, Lenin a încheiat pacea cu Germania, la Brest-Litovsk (pace despre care secretarul de stat german Hintze precizează că Germania dorea *paralizia militară a Rusiei. Bolșevicii reușesc să facă asta mai bine decât orice alt partid rusesc, fără ca noi să-i ajutăm cu nimic, nici cu oameni, nici cu bani...* – p. 297), a dezlănțuit Războiul Civil, noua politică economică; în fine, epuizat, se stinge în ianuarie 1924. După dispariția lui Lenin, steaua lui Stalin crește în intensitate: dictatorul sovietic își impune propria voință, iar apropiații lui Lenin sunt marginalizați, exilați, lichidați. Mulți dintre însoțitorii lui Lenin știau că acesta nu dorea ca Stalin să-i urmeze la conducere și aveau alte idei despre felul cum trebuia să arate viitorul stat. În ceea ce-l privește pe Parvus (unul dintre finanțatorii lui Lenin), devenit cetățean german, *s-a arătat îngrozit de vestile venite de la Versailles. „Dacă distrugeți Germania, i-a avertizat el pe învingători de la noua lui reședință de lângă Berlin, veți face din națiunea germană organizatorul următorului război mondial.” Parvus ajunsese la concluzia că singurul viitor – pentru el, pentru Europa și pentru omenire – era într-o Germanie puternică și o Europă Occidentală unită. În privința Rusiei lui Lenin nu-și făcea nicio iluzie, considerând că aceasta căpătase proporțiile înfricoșătoare ale unui țarism reîncarnat* (pp. 321-322). Parvus moare în 1924, la 55 de ani (p. 322, deși mai sus, la pagina 78, se precizează că Parvus era născut în 1867, deci ar fi avut 57 de ani). Adversarii lui Lenin s-au refugiat în Franța, apoi în SUA. Sistemul creat de Lenin a fost continuat de Stalin, presiunea culminând în 1938; apoi, după război, Stalin dorise să dezlănțuie o nouă prigoană, dar soarta i-a fost potrivnică. A urmat o etapă de destalinizare inițiată de Hrușciiov (1956); apoi, sub următorii conducători, Rusia Sovietică cunoaște aceeași lentoare, din care își va reveni sub conducerea lui Mihail Gorbaciov, din păcate pentru scurt timp. Actualmente la conducerea Rusiei se află Vladimir Putin, al cărui mandat se încheie în 2024. În bibliografia imensă consacrată lui Lenin și Revoluției Ruse, cartea lui Catherine Merridale ocupă un loc distinct. Setul de fotografii de epocă completează o lucrare de referință.

* Catherine Merridale, *Trenul lui Lenin. Călătoria care a schimbat cursul istoriei*, traducere din limba engleză de Petru Iamandi, București, Ed. „Litera”, 2019, 416 p.

S. U. A.

Louise Glück - Luciditatea, un privilegiu amar

În 2020 Premiul Nobel a fost acordat unei poete care, deși răsfățată de premii, a folosit cu iscusință discreția și ca pe o pavază și ca pe o armă. La adăpostul expresivității ei sobre, al unei aparente răceli, al unui joc abil al distanțelor care îi permite să observe și vastitatea, dar și detaliul, Louise Glück a știut să spună lucrurilor pe nume într-un fel simplu, prin care se strecoară, cu un fior, o umbră a marilor taine.

S-a născut în 1943 la New York. A început să scrie devreme; a publicat numeroase volume de poeme cu titluri lipsite de ornamente, dar care conjură ingenioase asocieri simbolice – printre ele: „Primul născut” (cartea de debut, apărută la 25 de

ani), „Triumful lui Ahile”, „Ararat”, „Irisul sălbatic” (pentru care a primit premiul Pulitzer în 1993), „Vita Nova”. A scris de asemenea eseuri strânse în două volume („Demonstrații și teorii” – 1994 și „Originalitate americană” – 2017). Într-un eseu din „Demonstrații și teorii”, Glück formulează o profesiune de credință ce deschide un univers expresiv în care sensurile izbucnesc din puncte de suspensie, din goluri așezate ingenios în logica scriiturii: „Nu cred că mai multă informație duce întotdeauna la o poezie mai densă. Sunt atrasă de elipsă, de inefabil, de sugestie, de tăcerea elocventă, deliberată. Inefabilul exercită o mare putere asupra mea: deseori mi-aș dori ca un întreg poem să fie construit prin acest tip de vocabular”.

Revista *The New Yorker* i-a consacrat anul trecut un articol intitulat *Louise Glück, whisperer of the seasons* în care se afirma cu sagacitate: „Anotimpurile, cele mai vechi metafore ale noastre, sunt și stări de spirit, structuri ale sentimentelor. Poate de aceea Glück se îndreaptă spre ele, mereu și mereu, pentru

a intui textura vieții noastre interioare”. Primăvara și toamna, anotimpuri în care trecerea devine mai vizibilă, absorb imaginația cu magnetismul unor mistere care nu se lasă niciodată devoalate în întregime. *Aprilie* nu este un simbol al începuturilor, ci o cutie de rezonanță a unor disperări. Iar *Octombrie*, un lung poem în șase secțiuni, prezintă într-un limbaj auster teme recurente: moartea, transformarea, suferința, singurătatea, declinul – nu neapărat ca o orchestrare a unor tonalități sumbre, ci mai degrabă ca o invocare a lucidității și detașării.

Atrăgându-ne atenția asupra izolărilor, captivităților succesive în anotimpurile vieții, cu dilemele și interogațiile lor, scriitura acestei poete rămâne dată-toare de speranță în moduri paradoxale, care tulbură, neliniștesc, dar și extrag din adâncuri, atât de sumbre câteodată, revelatoare răsfrângeri de lumină.

Prezentare și traducere de
Adina BARDAȘ

Aprilie

Disperarea mea nu seamănă
cu a nimănui altcuiva –

Nu aveți ce căuta în această grădină
gândind astfel de lucruri,
făcând să se ivească
anostele semne exterioare; bărbatul
plivind ostentativ o întreagă pădure,
femeia schiopătând, refuzând
să-și schimbe hainele
sau să-și spele părul.

Vă imaginați că îmi pasă
dacă vorbiți între voi?
Vreau totuși să știți că
mă așteptam la mai mult
de la două ființe

dăruite cu spirit: dacă nu
să vă pese unul de celălalt
măcar să înțelegeți că
durerea este distribuită
între voi, între toți cei de felul vostru, ca
să vă cunosc, așa cum
prin albastrul intens
se disting viorelele sălbătice,
iar prin alb
panseluțele de pădure.

Octombrie

4.

Lumina s-a schimbat;
do-ul central e acordat acum
într-un fel mai întunecat.
Și cântecele de dimineață sună
ca și cum ar fi fost prea mult exersate.

Aceasta este lumina toamnei,
nu lumina primăverii.
Lumina toamnei: *nu vei fi cruțat.*

Cântecele s-au schimbat; inefabilul
a pătruns în ele.

Aceasta este lumina toamnei,
nu lumina care spune

Am renăscut.

Nu-s zorile de primăvară:
*m-am încordat, am suferit,
am apărut pe lume.*

Acesta este prezentul, o alegorie
a risipei.

Atâtea lucruri s-au schimbat.
Și totuși, ești norocos:
idealul arde în tine ca o febră.
Ba nu ca o febră, ca o a doua inimă.

Cântecele s-au schimbat,
dar rămân încă foarte frumoase.
S-au concentrat într-un spațiu mai mic,
spațiul minții.
Peste ele s-a lăsat întunericul acum,
cel al pustirii și angoasei.

Și cu toate acestea notele revin.
Planează stingher
în așteptarea tăcerii.
Urechea se obișnuiește cu ele.
Ochiul se obișnuiește cu disparițiile.

*Nu vei fi cruțat și nici ceea ce iubești
nu va fi cruțat.*

Un vânt a venit și s-a dus,
dezagregând spiritul;
în urma sa a lăsat o stranie claritate.

Cât de privilegiat ești, să te agăți
cu pasiune
de ceea ce iubești;
pierderea speranței nu te-a distrus.

Maestoso, doloroso:
Aceasta este lumina toamnei;
se răzvrătește împotriva-ne.
Cu siguranță este un privilegiu
să te apropii de sfârșit
crezând încă în ceva.

5.

Este adevărat că nu există
suficientă frumusețe în lume.
E iarăși adevărat că nu mă pricep
să o restabilesc.

Nici sinceritate nu există, dar aici pot fi
de un oarecare folos.

Îmi fac
treaba, deși sunt tăcută.

Searbăda

nefericire a lumii
ne împresoară și de-o parte
și de cealaltă, o alee

străjuită de copaci; suntem

camarazi aici, fără să vorbim,
fiecare cu propriile gânduri;

în spatele copacilor, porțile
de fier ale caselor private,
camerele cu jaluzele trase

cumva pustii, abandonate,

ca și cum ar fi fost de datoria artistului
să creeze

• Letiția Oprișan

speranța, dar din ce? din ce?

cuvântul în sine
fals, un mijloc de respingere
a percepției – La intersecție,

lumini ornamentale de sezon.

Mi-am trăit tinerețea aici. Mergând cu
metroul însoțită de cârticica mea
ca și cum m-aș apăra de

exact această lume:

nu ești singură,
poemul spunea,
în tunelul întunecat.

6.

Strălucirea zilei devine
strălucirea nopții;
focul devine oglinda.

Prietenul meu pământul este amărât;
cred că

lumina soarelui l-a dezamăgit.
Amărât sau obosit, este greu de spus.

Între el și soare,
ceva s-a încheiat.
El vrea, acum, să fie lăsat singur;
Cred că trebuie să renunțăm
Să tot umblăm după încuviințarea lui.

Deasupra câmpurilor,
deasupra acoperișurilor caselor satului,
strălucirea care a făcut toată viața
posibilă
se preschimbă în stelele reci.

Stai întins în liniște și privește:
ele nici nu dăruiesc nimic,
dar nici nu cer nimic.

Din adâncul
amarniceii urgisirii, al răcelii
și pustietății pământului

prietena mea luna răsare:
este frumoasă în noaptea asta,
dar când oare nu e ea frumoasă?